

ЖАҲОН АДАБИЁТИ ДУРДОНАЛАРИ

ПАУЛО
КОЭЛЬО

Алкимёгар

ЖАҲОН АДАБИЁТИ ДУРДОНАЛАРИ

ПАУЛО
КОЭЛЬО

Алкимёгар

Роман

„O‘QITUVCHI“ НАШРИЁТ-МАТБАА ИЖОДИЙ УЙИ
ТОШКЕНТ — 2017

УЎК: 821.134.3(81)

КБК 84(7Бра)

К-75

«Одамзоднинг бу дунёдаги якка-ю ягона, олий вазифаси — ўз Тақдирини рўёбга чиқаришга эришишдир...

Барча одамлар ёшлик пайтларида Ўз Тақдирларини биладилар... Аммо фурсат ўтиши билан сирли бир куч уларни Ўз Тақдирларини рўёбга чиқариш имконсиз эканлигига ишонтира боради.

Бу сирли қудрат инсон зотига фанимдай туюлади, аслида эса ўз тақдирини қандай рўёбга чиқариш Йўлини худди ана шу қудрат кўрсатиб беради. У инсоннинг руҳини ва эркини ўша буюк вазифага тайёрлайди. Бу курраи заминда олий бир ҳақиқат мавжуд: қачонки сен ниманидир астойдил истасанг, албатта унга эришасан, чунки бундай истак Оламнинг Руҳида дунёга келган бўлади. Сен ер юзида худди ана шунинг учун яратилгансан».

«Алкимёгар» романи замиридаги ушбу ҳикмат ўтмишда ўтган ёхуд ривоят қаҳрамони бўлган кимнингдир ҳаётигагина тааллуқли эмас, бу сиз-у биз учун ҳам, биздан кейингилар учун ҳам ўтилажак Йўлдир. Балки бугун бу китобнинг дунёдаги 120 мамлакатда севиб ўқиладигани ҳам, Пауло Коэльонинг дунёнинг энг машҳур ёзувчисига айлангани ҳам бежиз эмасдир.

«Алкимёгар» ҳақида гапирганда Ричард Бахнинг «Жонатан исмли чағалай», «Тасаввурлар» ёки Экзюперининг «Кичик шаҳзода» сингари эртақ-ривоятларини эсламасликнинг сира ҳам иложи йўқ. Аммо «Алкимёгар» уларнинг ҳеч бирига ўхшамайди.

Таржимон: Азиз САИД

Масъул муҳаррир: **Нормурод Нарзуллаев,**
Ўзбекистон халқ шоири

ISBN 978-9943-22-153-6

© Пауло Коэльо

© „O‘qituvchi“ НМИУ, 2017

ЎЗ ТАҚДИРИМИЗ ЎЗ ҚЎЛИМИЗДА¹

Чўпон йигит Сантягонинг саёҳатлари ҳақида ҳикоя қилувчи «Алкимёгар» асари замиридаги асосий тушунча — «Ўз Тақдирим» тушунчасидир. «Ўз Тақдирим» — нима ўзи бу? Бу — ҳаётимизнинг олий моҳияти — рўйи заминдаги умргузаронлигимиз учун Тангримиз тайёрлаб қўйган Йўл. Бироқ энг муқаддас орзулари истиқболига ана шу Йўлдан боришга журъат топиш ҳаммага ҳам насиб қилавермайди.

Нега ҳамманинг ҳам орзу-умидлари рўёбга чиқармайди?

Бунга йўлдаги тўртта ғов халақит беради. Биринчиси шуки — одамзодга гўдаклигидаёқ ҳаётдаги энг катта орзулари — амалга ошмайдиган орзулар, деб сингдирилади. У ана шу тушунча билан улғаяди, йиллар ўта борган сайин унинг қалби беҳисоб истиҳолалар ва қўрқувдан қурум боғлаб боради, гуноҳкорлик ҳиссига тўлиб қолади. Бир куни шундай лаҳза келадики, Ўз Тақдири Йўлидан бориш истаги ана шу чиркин юк туфайли унга ўлимдан ҳам қўрқинчлироқ бўлиб туюлади ва ўшанда инсон ўзини бу дунёга нима учун келганлигини англаш туйғусидан маҳрум бўлиб қолгандай ҳис қилади. Аслида ўшанда ҳам ўзининг олий моҳияти борасидаги тушунча ҳали қалбида жон сақлаб турган бўлади.

Мабодо инсонга ўз қалбининг туб-тубига чўккан орзуларини қутқариб олишга журъат етса ва уни рўёбга чиқармоқ учун курашдан воз кечмасликка аҳд қилса, у одамни янги бир синов кутиб туради: Му-

¹ «Ўз тақдиримиз ўз қўлимизда» сўз бошиси романнинг рус тилидаги нашрига ёзилган бўлиб, баъзи қисқартишлар билан берилмоқда (*тарж.*).

ҳаббат! У ҳаётнинг қандай неъматига рўбарў келганини, қандай ҳиссиётларни бошдан кечириши мумкинлигини билади, аммо ҳамма нарсадан воз кечиб, орзуларимга эргашиб кетсам, яқинларимни азоб ва изтиробга қўяман, деб қўрқади. Бу эса ўша одам муҳаббат тўсиқ эмаслигини, у халақит бермаслигини, аксинча, олға интилишга мадад беришини англамайди деган гап. Аммо ўша инсонга кимки эзгулик соғинса, унга қўлини чўзади, тушунишга ва бу йўлда уни қўллаб-қувватлашга ҳаракат қилади.

Қачонки инсон муҳаббат тўсиқ эмаслигини, йўлдаги йўлдош, кўмакчи эканлигини англаб етган чоғ уни тўртинчи ғов қарши олади: омадсизлик ва мағлубият қўрқуви! Ўз орзуси учун курашаётган инсон бошқаларга нисбатан кўпроқ азоб чекади, қайсидир амали айтганидай чиқмай қолса: «Садқаи сар, ўзим ҳам ўлиб турганим йўқ эди», қабилида қўл силташга ҳам ҳаққи йўқ. Чунки бу фақат ўзининг хоҳиши эканлигини ва бу йўлда борини тикканлигини ҳам яхши билади. У яна ўз Тақдири белгилаган йўл бошқа йўллар сингари машаққатли эканлигини, бу йўлда «Қалби ўзи билан бирга» эканлигини ҳам яхши англайди. Шунинг учун ҳам Олам Жангчиси ҳаётнинг энг мушкул дамларида асқотадиган сабр-бардошга эга бўлмоғи ва унинг орзуси ақл бовар қилмас тарзда бўлса ҳам ушалмоғига бутун Олам ёрдам беришига ишониши лозим.

Сиз: «Мағлубиятлар ҳам шунчалик зарурми?» деб сўрашингиз мумкин. Зарурми, йўқми — улар юз беради. Инсон ўз орзу-умидлари учун эндигина курашга кирган чоғида тажрибасизлиги туфайли жуда кўп хатоларга йўл қўяди. Ҳаётнинг моҳияти ҳам аслида шу — етти марта йиқилиб, саккиз марта оёққа туриб кета олишда.

Сиз яна: «Агар шундай экан, Ўз Тақдиримизга эргашганлигимиз туфайли бошқаларга нисбатан кўпроқ азоб чекар эканмиз, нима кераги бор эргашишининг?» деб сўрашингиз мумкин.

Шунинг учунки, омадсизликлар ва мағлубиятлар ортда қолган кун — бир куни албатта ортда қолади — биз ўзимизни бутунлай бахтли ҳис қиламиз ва ўзимизга кўпроқ ишона бошлаймиз. Чунки қалбимизнинг туб-тубида биз ўзимизни гайриоддий ҳодисалар юз беришига лойиқ одам, деб ҳисоблаймиз. Ҳаётимизнинг ҳар бир куни, ҳар бир соати бу — Шарафли Жангнинг лаҳзаларидир. Секин-аста биз умримизнинг ҳар бир дақиқасидан завқ-у шавқ олишга, ҳар бир дақиқасидан роҳатланишга ўргана борамиз. Кутилмаганда бошимизга тушадиган балои қазодан тортадиган азобимиз нақадар кучли бўлмасин, тезда ўтиб кетади, унутилади. Лекин чидаса бўладигандек, унчалик катта фожиа эмасдек туюладиган бошқа азоб бор: бундай азоб йиллаб давом этади, билинтирмасдан, муттасил равишда қалбимизни емира боради ва ҳеч қачон чора топиб бўлмайдиган ғам бўлиб қалбимизда батамом ўрнашади, ҳаётимизни эса сўнгги кунигача қора қайғуга айлантиради.

Шундай қилиб, инсон, ўз қалбининг тубига чўкиб бораётган олий орзусини қутқариб олиб, беқиёс меҳр ва муҳаббат билан парвариш қилади, уни рўёбга чиқариш йўлида орттирган юрагидаги жароҳатлар ва чандиқларга ҳам парво қилмайди, даъфатан у шунча узоқ интилган орзуси ушалаётганини, ҳатто эрта-индин рўёбга чиқиши мумкинлигини сезиб қолади. Айни шу дамда уни сўнгги ғов, сўнгги синов кутиб туради: ҳаётининг энг олий орзуси ушалиши олдидаги кўркув.

Оскар Уайлд: «Одамзод доимо ҳаётидаги энг севган нарсасини барбод қилади», деб ёзган эди. Ҳақиқатан ҳам шундай. Инсон умр бўйи интилган орзуси амалга ошаётганлигини англаган дақиқада қалби гуноҳкорлик туйғусига тўлади. Атрофга қараб орзу-умидларига эришолмаган кўплаб одамларни кўради ва «Мен ҳам бу бахтга муносиб эмасман», деб ўйлай бошлайди. Инсон шу орзусини деб чеккан изтиробларини, азобларини, берган қурбонликларини унутади.

Мен шундай одамларни биламанки, ўз Тақдири йўлидан бориб, бутун қалби ва вужуди билан интилган олий орзуларига қўл чўзса етадиган даражада яқин қолганларида, сўнгги лаҳзада шундай тентакликлар қилишганки, натижада орзулари яна орзулигича қолиб кетаверган.

Ана шу тўртта ғовдан энг доғулиси, номаълум бир муқаддаслик, илоҳийлик либосига буркангандек туюладигани — музаффарлик нашидаси ва қувончидан воз кечиш туйғусидир! Агар қачонки инсон, ўзи жидд-у жаҳд билан курашган орзусига ўзини муносиб ҳисобласа, у гўёки Худонинг қўлидаги қуролга айланади, мана шу оламга, Курраи Заминга ташрифининг асл моҳияти унга аён бўлади.

«Алкимёгар» романи ана шулар ҳақида рамзий бир шаклда ҳикоя қилади.

*Пауло КОЭЛЬО,
2000-йил, июл*

СЎЗ БОШИ

«Алкимёгар» — рамзий роман эканлигини, бирор-та ҳам сўзи тўқиб ёзилмаган «Сеҳргарнинг кундалиги» асаридан шуниси билан ҳам фарқ қилишини ўқувчиларга айтиб қўйишни ўз бурчим, деб биламан.

Мен ҳаётимнинг ўн бир йилини алкимёни ўрганишга бағишладим. Сеҳргарлик дунёсига илк қадам қўйган одам учун биргина хоҳлаган маъданни олтинга айлантира олиш ёки Боқийлик ал-Иксирини¹ топиш орзусининг ўзигина нақадар жозибали. Тўғриси-ни айтишим керак, ал-Иксир фикр-у ҳаёлимни бутунлай эгаллаб олган эди, чунки мен ҳали Худонинг мавжудлигини тўла ҳис қилмас эдим, қачондир ҳамма нарса бутунлай интиҳосига етиши мумкинлигини ҳам ақлимга сиғдиролмасдим. Шу аснода мен ердаги умргузаронликни узоқ йилларга чўза оладиган суюқлик тайёрлаш мумкинлиги ҳақида эшитиб қолдим ва ўшани тайёрлашга ўзимни бутунлай бағишлашга қарор қилдим.

Бу етмишинчи йилларнинг бошидаги, ҳали ғайриилмий фанлар борасида жиддий ишлар қилинмаган, аммо катта ўзгаришлар арафасидаги гап. Ушбу китобдаги қаҳрамонларнинг бирига ўхшаб, мен ҳам алкимё ҳақида бутун дунёда ҳозирга қадар ёзилган китобларни сотиб олишга бор-будимни сарфладим, мақсадим — уларнинг мураккаб, рамзий тилини ўрганиш эди. Рио де-Жанейрода Буюк Яратувчилик билан жиддий шуғулланаётган бир неча олимларни излаб

¹ Адабиётларда «Элексир», «Оби ҳаёт», «Тириклик суви» деб ҳам юритилади (*тарж.*).

топдим, аммо улар мен билан учрашишни истамадилар. Ўзларини алкимёгар деб эълон қилган, махсус тажрибахоналари (лабораториялари) бўлган ва хоҳланларга афсонавий пуллар эвазига сирларини очишга тайёр турган «халқ» билан ҳам танишдим; ўзларини билимдон деб биладиган соҳаларида уларнинг ғирт саводсиз эканликлари бугун менга кундай равшан.

Менинг саъй-ҳаракатларим, интилишларим ҳавога соврилди. Алкимё китобларининг қуёш, ой, шер ва аждарҳоларга тўлиб тошган рамзий тилида баён қилинган бирорта амални бажара олмадим. Доим ўзим-ўзимга тўғри йўналишдан кетмаётгандек туюлаверардим: маълумки, рамзий тил нотўғри талқинлар учун беҳисоб имкониятлар қолдиради. Астойдил уринишларим давомида бир баҳия ҳам олға силжий олмаганимдан умидсизликка тушиб, 1973 йилда ўта бир бемаъни иш қилиб қўйдим. Ўша вақтда Маи-Гросс штати Таълим Бошқармаси мени театр санъати бўйича машғулотлар олиб боришга таклиф қилди, мен эса талабалар театр-студиясида Зумрад-Лавҳ мавзусида спектакл қўйишга қарор қилдим. Бу ишим менга қимматга тушди. Сеҳргарликнинг омонат пойдеворига мустаҳкамроқ ўрнашиб олиш учун қилган саъй-ҳаракатларим, ўтказган тажрибаларим оқибати шу бўлдики, бир йилдан сўнг «Калава қанча чувалмасин, барибир ниҳояси бўлади» мақолини ўзимда синаб кўрдим.

Кейинги олти йил ичида ғайб илмига оид ҳар бир нарса кулгимни қистатадиган бўлиб қолди. Ана шу руҳий бадарғалик давомида ўзимга бир қанча муҳим хулосалар чиқариб олдим: биз у ёки бу ҳақиқатни аввал бошда уни бутун қалбимиз билан рад қилганимиздан сўнг қабул қиламиз; ўз тақдирингдан қочишнинг ҳеч ҳожати йўқ — барибир қочиб қутулолмайсан; Худонинг қаҳри қаттиқ, аммо Унинг марҳамати ҳам чек-чегарасиз.

1981 йилда ҳаётимга устозим — Рама кириб келди, унга мени аввалги йўлимга қайтариш тақдир қи-

лингган экан. Рамадан олаётган билимларимга қўшимча равишда, таваккал қилиб яна алкимёни ўрганишга киришдим.

Бир куни кечқурун, тинкани қуритадиган узоқ телепатик амалдан сўнг устоздан:

— Нега алкимёгарлар бунчалик мураккаб ва нонақиқ ёзадилар, — деб сўрадим.

— Алкимёгарларнинг уч тоифаси бор, — деб жавоб берди у. — Биринчиси фақат мавҳумлик томон судралади, чунки ўз фанини ўзи билмайди. Кейингиси биледи, лекин уларнинг алкимё тили қалбга эмас, ақлга йўл излайди.

— Учинчи тоифаси-чи? — сўрадим мен.

— Учинчиси — алкимё ҳақида умуман эшитмаган, аммо ўз ҳаётлари билан ҳикмат Тошини ярата олганлардир.

Ана шундан кейин иккинчи тоифага мансуб бўлган Устозим менга алкимёдан сабоқ беришга киришди. Тез орада алкимёнинг шу пайтгача мени адаштириб ва ғашимга тегиб келган рамзий тили — Олам Руҳини англашнинг ягона йўли эканлигини тушундим. Юнг Олам Руҳини «оммавий онгсизлик»¹ деб номлаган эди. Мен ўз Йўлимни ва Тангри Аломатларини кашф этдим — булар ниҳоятда оддий бўлгани боис менинг тафаккур даражам қабул қилмай келган ҳақиқат аломатлари эди. Буюк Яратувчиликка эришиш вазифаси эса бир ҳовуч ноёб одамларнинг эмас, балки ушбу сайёрадаги бутун инсониятнинг қисмати эканлигини ҳам билиб олдим.

Тўғри, Буюк Яратувчилик ҳамма вақт ҳам қаршимизда битта тухум ва бир шиша суюқлик шаклида намоён бўлавермайди, лекин ҳар битта инсон Олам Руҳини кашф этишга ва унга уйғунлашиб кетишга қодир.

¹ **Карл Густав Юнг** (1875 — 1961) шведариялик руҳшунос, файласуф. Бизнингча «оммавий онгдан ташқари» бўлса керак (*тарж.*).

Мана, «Алкимёгар» нима учун рамзий китоб бўлди, унинг саҳифаларида мен нафақат алкимё ҳақида билганларимни тасвирлаганман, балки Умумбашарий Тилни эгаллаган буюк ёзувчиларнинг: Хэмингуэй, Блейк, Борхес (менинг китобим унинг бир ҳикоясидаги ўрта асрларда Эронда бўлиб ўтадиган воқеага ўхшаб кетади), Малба Тагана ва бошқаларнинг улуг хизматларини эътироф этишга ҳаракат қилганман.

Ҳаддан зиёд кенгайиб кетган сўзбошим ниҳоясида Устозим учинчи тоифага қайси алкимёгарларни киритганлигини ойдинлаштириш учун, у зот бир куни таржрибахонада айтиб берган воқеани баён қилмоқчиман:

Кунлардан бир куни Биби Марям қўлидаги чақалоғи Исо билан ер юзига тушибди ва роҳибларнинг ибодатхонасига кирибди. Ташрифдан фахр-у гурурга тўлган роҳиблар саф тортишибди ва Биби Марям шарафига ҳар бири ўз маҳоратини намоеён қила бошлабди: бирови ўз шеърларидан ўқиб берибди, бошқаси Тавротни нақадар мукамал билишини намойиш қилибди, яна бири эса жамики авлиёларнинг номини санаб берибди. Шундай қилиб, роҳибларнинг ҳар бири ўз кучи ва иқтидорига қараб Биби Марям ва чақалоқ Исони шарафлабди.

Охирида гариб-у бечора бир роҳиб бола қолибди, у ҳатто Муқаддас Китоб дуоларини ҳам ёдлаб айтолмас экан. Унинг ота-онаси ҳам саводсиз бўлиб, сайёр масхарабозлар экан, шу сабаб ўгилларини ҳам фақат шарларни отиб ўйнашга ва ҳар хил содда кўзбойловчилик ўйинларини кўрсатишга ўргатишган экан.

Роҳиб боланинг навбати етганда барибир Биби Марямга ҳеч вақо айтиб ҳам беролмайди, устига устак ибодатхонани шарманда қилиши ҳам мумкин деб роҳиблар тантанани яқунлаб қўя қолишмоқчи бўлишибди.

Лекин у Биби Марям ва гўдак Исога ўзини бир лаҳза бўлса ҳам бахшида этиш заруратини юрак-юракдан ҳис этибди.

Ниҳоят, роҳибларнинг таънали нигоҳларидан хижолат ҳолда чўнтагидан бир неча пўртахол¹ олибди ва ҳаётида ўрганган ягона ҳунарини намоиш қилибди — уларни чаққонлик билан осмонга отиб, илиб ола бошлабди.

Фақат ана шу лаҳзалардагина Исонинг лабларида табассум пайдо бўлибди ва у чапак чалиб юборибди. Биби Марям эса фақат ана шу бечора қизиқчига ўғлини қўлда кўтаришини ишонибди ва Исони унга узатибди.

Муаллиф

¹ Пўртахол — апельсин.

Ж. га бағишланади

— Буюк Яратиш сирини кашф этган алкимёгарга

Улар узоқ йўл босдилар. Исо бир қишлоққа келди; бу ердаги Марфа исмли аёл Уни ўз уйига қабул қилди;

Унинг Марям исмли синглиси бор эди, у Исонинг пойида ўтирар ва Унинг сўзларини тинглар эди. Марфа катта меҳмондорчилик тадоригини кўрарди ва яқин келиб деди:

— Ҳазратим! Синглим хизмат қилишни менинг бир ўзимга қолдирди. Сенинг бунга муҳтожлигинг йўқми? Унга айт, менга ёрдам берсин.

Исо унга жавобан шундай деди:

— Марфа! Марфа! Сен кўп нарсаларнинг ғамини еяпсан ва куйиб-пиляпсан, аслида битта нарса керак; Марям эса хайрли улушни танлади, у бундан маҳрум қилинмайди.

**Инжил,
Лука 10: 38 — 42**

МУҚАДДИМА

Алкимёгар қайсидир сайёҳ келтирган китобни қўлига олди. Китоб муқовасиз эди, аммо муаллифнинг номини топди — Оскар Уайлд — уни варақлаётиб, ўз-ўзига ошиқ бўлган гул — Наргис ҳақидаги ривоятга кўзи тушди.

Бутун кунларини булоқдаги ўз аксига маҳлиё бўлиб ўтказадиган гўзал йигитча ҳақидаги афсона Алкимёгарга таниш эди: Наргис ўз-ўзига шунчалик узоқ термулиб ўтирадики, охир-оқибатда сувга қулаб чўкиб кетади, қирғоқда эса бир гул униб чиқади, унга Наргис деб ном берадилар.

Лекин бу ривоятни Оскар Уайлд ўзгача ҳикоя қилади: «Наргиз ҳалок бўлгандан сўнг ўрмон илоҳалари — нимфалар булоқнинг суви кўз ёшлардан шўр бўлиб қолганлигини пайқадилар. «Нега йиғлаётирсан?» деб сўрадилар ўрмон илоҳалари. «Наргизга мотам тутяпман», деб жавоб берди булоқ. «Ажабланмаса ҳам бўлади, — дейишди ўрмон илоҳалари. — У ўрмондан ўтганда биз унинг изидан югурар эдик, фақат сен унинг жамолини яқиндан кўргансан». «У чиройли эдими?» деб сўради булоқ. «Бунини сендан яхшироқ биладиган бормикан? — ҳайрон қолди ўрмон илоҳалари. — Ахир у субҳи содиқдан кун ботгунга қадар сенинг қирғоқларингда сувларингдан кўз узмай ўтирмасмиди?»»

Булоқ узоқ жим қолди ва ниҳоят жавоб қилди: «Мен Наргиснинг гўзаллигини пайқамаган бўлсам ҳам, унга мотам тутяпман, у ҳар гал қирғоқларимга келиб бош кўтаролмай сувларимга термулганида унинг кўзлари тубида менинг гўзаллигим акс этар эди, ана шунинг учун кўз ёшларимни тиёлмай йиғлаяпман».

«Нақадар гўзал ривоят», деб ўйлади Алкимёгар.

БИРИНЧИ ҚИСМ

Худо бу дунёдаги ҳар бир банданинг йўлини аломатлар билан белгилаб қўйган, хазинага йўлни ўша аломатлар орқали топиб борасан. Аломатларнинг фақат сен учун ёзилганларини ўқий олмоғинг даркор.

Йигитчани Сантяго деб аташарди. У қўйларини яримвайрона, ташландиқ черковга олиб кираётганда дунё ҳокимлигини тун ўз қўлига олаётган эди. Черков гумбази аллақачонлар чўкиб, афтода ҳолга келган, қачонлардир ибодат ашёлари сақланган жойни баҳайбат чинор эгаллаган эди.

Сантяго шу ерда тунашга қарор қилди ва сурув чиқиб кетмаслиги учун эшикни тахталар билан тўсиб қўйди. Бу атрофда-ку бўрилар йўқ, лекин баъзан қўйлар тентираб кетиб қолишарди, кейин адашган битта кўзичоқни топаман деб кун бўйи сарсон бўласан киши.

Сантяго камзулини ерга тўшади, яқиндагина ўқиб тугатган китобини боши остига қўйди ва чўзилди. Уйқуга кетишдан олдин «Китобларнинг қалинроғидан олиш керак экан, ҳам узоқ ўқийсан, ҳам қулайроқ ёстиқ бўларди», деб хаёлидан ўтказди. У уйгонганида ҳали қоронғу эди, гумбаз ёриқлари ва қолдиқлари аро чарақлаган юлдузлар Сантягони жимгина кузатишарди.

«Яна бироз ухласам бўлар», деб ўйлади Сантяго.

Тушида ўтган ҳафта кўрган туши яна такрорланди, яна ниҳоясига етмай узилди.

У туриб ўтирди, бир қултум шароб ичди. Чўпонтаёғини олиб, ухлаб ётган қўйларни турта бошлади.

Аммо қўйларнинг кўпчилиги Сантяго кўзини очган лаҳзадаёқ уйғонган эди, улар емиш ва сув излаб икки йилдан буён биргаликда кезишар, ўрталарида сирли, илоҳий бир вобасталик пайдо бўлган эди. «Улар менга шунчалик боғланиб қолишибдики, феълимни, ҳамма одатларимни ўрганиб олишибди, — деб Сантяго ўзига-ўзи минғирлади. — Ҳатто кун тартибимни ҳам билишади».

Ана шулар ҳақда бироз хаёл сургач, ўйлаб қолди — балки тескарисидир — балки Сантяго қўйларнинг табиатини ўрганиб олган ва уларнинг ҳаёт тарзи билан яшашга одатлангандир.

Аммо айрим қўйлар Сантяго таёгининг учи билан турткиласа ҳам, отини айтиб чақирса ҳам ўрнидан кўзғалишга шошилмасди. Умуман, Сантяго нимаики демасин, қўйлар жуда яхши тушунишига ишончи комил эди, шунинг учун ҳам баъзан китобидаги ўзига маъқул тушган жойларни қўйларига овозини чиқариб ўқиб берар ёки чўпоннинг ёлғизлиги, қувончли кунлари камлиги ҳақида гапириб ўтирар ёки бўлмаса ўзи ўтиб келган шаҳар-у қишлоқларда эшитган янгиликларни уларга айтиб берарди.

Йигитча кейинги пайтларда уларга фақат бир қиз ҳақида гапирарди — у шаҳарлик савдогарнинг қизи бўлиб, Сантягонинг ўша шаҳарга етиб боришига тўрт кунлик йўл қолган эди. Сантяго қизни ўтган йили, фақат бир маротаба кўрган эди, холос.

Мовут ва жун билан савдо қилувчи дўкондор қўйларнинг жунини кўз олдида қирқтириб сотиб олишни ёқтирарди — шундай қилса, ҳеч ким уни алдаёлмасди. Сантягонинг танишларидан бири унга ана шу савдогарни тавсия қилган ва у қўйларни шу дўкон ёнига ҳайдаб келган эди. «Жун сотмоқчиман», деганди ўшанда у савдогарга.

Пештахта ёнида одам тирбанд бўлгани учун хўжайин чўпондан тушгача кутиб туришини сўради. Сантяго рози бўлди ва йўлакка ўтириб, елкасидаги қопчиғидан китобини чиқариб ўқишга тутинди.

— Вой, чўпонлар ҳам ўқишни билади, деб сира ўйламаган эканман, — ногаҳон ёнгинасидан қиз бола-нинг овози жаранглади.

Сантяго бошини кўтариб қизни кўрди — у ҳақиқий андалусиялик эди: қоп-қора, майин сочлари тақимиға тушган, кўзлари бир замонлар Испанияни забт этган маврларники каби чарос кўзлар эди.

— Чўпонлар ўқишни билишларининг ҳожати йўқ; қўйлар уларга ҳар қандай китобдан кўра кўпроқ нарсани ўргата олади, — деб жавоб қилди Сантяго.

Шу алфоз гапдан гап чиқиб, улар роппа-роса икки соат суҳбатлашишди.

Қиз шу дўқондорнинг қизи эканлигини ва ҳаёти ниҳоятда зерикарлилигини, кунлари гўё икки томчи сувдай бир-бирига ўхшашлигини айтиб ҳасрат қилди. Сантяго эса унга Андалусия водийлари ҳақида, йўли тушиб келган катта шаҳарларда эшитганларини ҳикоя қилиб берди.

У суҳбатдошидан ниҳоятда мамнун эди — қўйлар билан гаплашиш қаёқда-ю, бу суҳбат қаёқда.

— Ўқишни қаерда ўргангансан? — деб сўради қиз.

— Ҳамма қаерда ўрганса, мен ҳам ўша ерда — мактабда, — деди Сантяго.

— Хат-саводинг бор экан, нега қўй боқиб юрибсан?

Сантяго жавоб бериш ўрнига гапни бошқа ёққа бурди: қиз уни тушунмаслигига ишончи комил эди. У ўз саёҳатлари, саргузаштлари ҳақида ҳикоя қилар, қиз мавританча шаҳло кўзларини ҳайратдан гоҳ қисиб, гоҳ катта-катта очиб тингларди. Вақт буларнинг суҳбатларига қулоқ тутиб, сездирмай ўтиб борар ва Сантяго бу кун ҳеч қачон тугамаслигини, дўқондор харидорлардан сира қутулолмаслигини ва жун қирқишни уч кунлаб кутишни жуда-жуда хоҳларди. У ҳеч қачон ана шу лаҳзалардагидай фараҳбахш ҳолни ҳис қилмаган, шу ерда бутунлай қолиб кетгиси келаётганди.

Қорасоч қиз билан ўтказадиган кунлари ҳеч қачон икки томчи сувдай ўхшаш бўлмас эди.

Шу пайт дўкондан қизнинг отаси чиқиб келди ва сурувдан тўртта қўйни жунини қирқиш учун танлаб олди. Сўнгра ҳақини тўлади ва:

— Бир йилдан кейин келсанг, яна оламан, — деди.

Мана, белгиланган муддатга бор-йўғи тўрт кун қолди. Йигитча бўлғуси учрашувни кўз ўнгига келтириб қувонар, шу билан бирга юрагида хавотир ҳам бор эди: қиз уни эсдан чиқариб юборган бўлса-чи? Озмунча чўпонлар уларнинг шаҳридан қўйларини ҳайдаб ўтадими?!

— Унутса унутар, — деди у қўйларига. — Шуям қайғу бўптими. Қизлар бошқа шаҳарларда ҳам тўлиб ётибди.

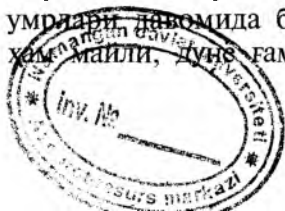
Лекин Сантяго бу ҳақиқатан ҳам қайғу эканлигини юрак-юракдан ҳис этиб турарди. Чўпонларнинг ҳам, денгизчиларнинг ҳам ва дунё кезадиган савдогарларнинг ҳам битта азиз, қадрдон шаҳри бўлади — у ерда маҳбубалари яшайди, улар учун эркинлик ва озодликни ҳам қувонч билан қурбон қилиш мумкин.

* * *

Тонг олам бозорига аллақачон зебу зийнатларини ёйган, савдо қилиш учун чиққан дўкондор — қуёш ўз ўрнида эди, Сантяго сурувини унинг истиқболи томон бошлади.

«Қўйларга маза-да, — деб ўйлади у, — бирор нарса ҳақида бош қотиришларининг ҳожати йўқ. Балки шунинг учун менга интилишар, менинг атрофимда гуж бўлиб юришар».

Умуман, уларга ҳеч нарсанинг керагиям йўқ — оёқлари остида ўт-ўлан бўлса, ичгани сув бўлса кифоя. Сантяго токи Андалусиянинг сара яйловларини билар экан, қўйлар унинг қадрдон дўсти бўлиб қолаверадилар. Кунлари бир зайлда кечаверса ҳам майли, тонгдан шомгача бўлган фурсатнинг ўтиши мангуликдай чўзилса ҳам майли, қисқагина умрлари давомида бирорта китоб ўқимаган бўлсалар ҳам майли, дунё ҳам-у

шодликларини бир-бирларига ҳикоя қиладиган одамзод тилини билмасалар ҳам майли — сув ва ўт-ўлан етарли экан, улар ўзларини бахтиёр ҳис қилаверадилар. Бунинг эвазига эса ўз юнглари, ўз дўстликларини, вақт-вақти билан ўз гўштларини одамзодга туҳфа этаверадилар.

«Мабодо мен ёввойи ҳайвонга айланиб, қўйларни бирма-бир бўғизлай бошлаганимда ҳам, сурув қарийб қирилиб битгандагина улар нима гап бўлаётганини англашлари мумкин, холос, — деб ўйлади Сантяго. — Қўйларни егулик топиладиган жойларга бошлаб бора олганим туфайли ва фақат ана шунинг учун, улар ўз савқи табиийлари — сезгиларидан ҳам кўра менга кўпроқ ишонадилар.

Миясига «ташриф буюраётган» бундай фикрлардан Сантягонинг ўзи ҳам ҳайратда эди. Балки бу кеч тунаб қолган жойи — меҳробида тутанжир чирмовиқлари ўсиб ётган черков бало-қазолар маконидир. Аввалига, илгари кўрган тушини қайта кўрди, энди эса ўзининг содиқ ҳамроҳларидан аччиқланыпти. У кечагидан қолган шаробдан ҳўплади ва камзулига яхшироқ ўраниб олди. Бор-йўги бир неча соатдан сўнг кўёш тиккага келиб шунақанги жазирама бошланадики, қўйларни тақир яйловдан ҳайдаб ўтиш ҳам амри маҳол бўлиб қолади, Сантяго буни яхши биларди. Ҳозир бутун Испания уйқуда. Жазирама кечга томон ҳовуридан тушади, унгача зил-замбил камзулни эғнида кўтариб юриши лозим. Нимаям қиларди: тонг изиринидан ҳам уни ана шу камзул асрайди.

«Яхшиси, об-ҳавонинг кутилмаган совғаларига тайёр турганим маъқул», деб ўйлади Сантяго иссиқ ва оғиргина камзулига миннатдорлик туйғуси билан. Умуман олганда, камзул ҳам ўз қисматига битилган вазифани бажаради, Сантяго ҳам. Сантягонинг қисмати — дунё кезиш, мана, икки йил давомида Андалусия тоғликлари ва текисликларини кезиб, унинг ҳамма шаҳар-у қишлоқларида бўлди. Бу сафар Сантяго мовутчининг қизига қандай қилиб оддий чўпон

хат-саводли бўлганини тушунтириш учун йўлга отланган.

Хуллас, саводхонлигининг сабаби шунда эдики, у ўн олти ёшгача семинарияда ўқиди.

Сантягонинг ота-онаси унинг руҳоний бўлишини орзу қилишарди, бу оддий қишлоқ оиласи учун фахр эди. Ота-онаси худди қўйларга ўхшаб фақат егулик топиш илинжида оғир меҳнат қилишарди.

Сантяго семинарияда лотин, испан тиллари ва илоҳиётдан сабоқ олди. Аммо уни болалигиданоқ тинч қўймаган — дунёни билишга қизиқиши Худони ва одамзод қавмининг гуноҳларини ўрганишга бўлган интилишларидан устун чиқди. Ва бир куни ота-онасини кўришга келганда руҳоний бўлишга майли йўқлигини айтишга журъат қилди. Сантяго саёҳат қилишни хоҳларди.

Отаси бу гапни эшитиб:

— Ўғлим, — деди, — бизнинг қишлоғимизга кимлар келиб кетмаган. Бу ерга бутун дунёдан одамлар нимадир янги нарса топаман деб келишади, лекин азалдан қандай яратилган бўлсалар шундайликларича қайтиб кетадилар. Улар қадимий қасрни кўриш учун тоққа кўтариладилар ва ўтмиш бугундан кўра афзалроқ эканлигига шоҳид бўладилар. Улар сариқ сочли ёки қора танли бўлсалар ҳам, қишлоғимиздагилардан ҳеч бир фарқлари йўқ.

— Лекин мен уларнинг юртида қанақа қасрлар борлигини билмайман-ку, — деб эътироз билдирди Сантяго.

— У одамлар бизнинг ерларимизни, бизнинг аёлларимизни кўришгач, шу жойда умрбод қолишни хоҳлашларини айтишади, — деб давом этди отаси.

— Мен эса бошқа ерларни, бошқа аёлларни кўришни хоҳлайман. Улар шундай дегани билан ҳеч қачон қишлоғимизда қолиб кетишмайди-ку.

— Саёҳат учун катта пул керак. Бизнинг қавмимиздан эса фақат чўпонларгина уйда ўтиришмайди, холос.

— На илож, унда чўпон бўламан, — деди Сантяго. Отаси ҳеч нарса деб жавоб қилмади. Эрталаб Сантягонинг қўлига бир ҳамён тутқазди, унда учта эски тилла танга бор эди.

— Бир куни даладан топиб олгандим. Осмондан тушган деб ҳисоблайвер. Бунга бир сурув қўй сотиб ол-да, токи бизнинг қасримиз дунёдаги қасрларнинг энг асосийси эканлигини ва бизнинг аёлларимиздан гўзалроқ аёллар ҳеч қаерда йўқлигини англагунингча оламни кезавер.

Отаси фотиҳа бераркан, Сантяго унинг кўзларига қараб бир нарсани англаб етди — ёши ўтиб қолганига қарамасдан дунё кезиш иштиёқи отасини ҳам беқийс бир куч билан ўзига тортиб турарди. Бу иштиёқни ўтроқ ҳаётнинг неъматлари бўлмиш бошпана-ю қорин тўқлиги каби юпанчлар билан енгишга қанчалар ҳаракат қилмасин, нигоҳларида қачонлардир ёқилган, аммо ўчмайдиган олов янглиғ яшаётган эди.

* * *

Уфқ осмонига тортилган мато қип-қизил ранга бўялди, сўнгра мусаввир — қуёшнинг ўзи чиқиб келди. Отасининг гапларини эсларкан, Сантягонинг завқи келди: у шу пайтгача жуда кўп қасрларни ҳам, соҳибжамолларни ҳам кўрди, лекин икки кундан сўнгра висолига мушарраф бўладиган қизга ҳеч бири тенг-лашолмайди. Унинг қўйлари ҳам, камзули ҳам бор, хоҳлаган пайтда бошқасига алмаштириб олиши мумкин бўлган китоби ҳам бор. Энг асосийси — юрагидаги муқаддас орзусига эришяпти: у дунё кезяпти. Мабодо Андалусиянинг қир-адирлари жонига тегса, истаган пайтда қўйларини сотиши ва денгизчиликка кетиши мумкин.

Агар қачондир денгизда сузишдан ҳам безор бўлса — у вақтгача бошқа шаҳарларни кўради, бошқа аёллар билан танишади — бахтли яшашнинг бошқа йўлларини ўрганади.

«Семинарияда Худони топиш қўлимдан келарми-ди, йўқми, билмасдим», деб ўйлади Сантьяго осмон матосига янги ранглар билан зеб бераётган қуёшни кузатаркан.

Сантьяго ўз саёҳатлари давомида доимо номаълум, ҳали синалмаган йўллардан юришни хуш кўрарди. Ушбу ўлкаларга тез-тез келиб туришига қарамасдан, бу черковда ҳали бирор марта ҳам тунамаган эди. Дунё кенг ва беқиёс экан, йўл танлашни бир муддат қўйларнинг ўз ихтиёрига қўйса кифоя, албатта, бу йўлда гаройиб бир нарса учрайди. Ҳар кун янги бир йўл топиб юраётганликларини, яйловлар ҳам, йил фасллари ҳам ўзгариб турганлигини қўйларнинг ўзи тушунмайди, холос: уларнинг калласида емиш топишдан ўзга хаёл йўқ. «Балки биз ҳам шундайдир-миз, — деб ўйлади чўпон йигитча. — Ахир мен ҳам мовутчининг қизи билан танишганимдан буён бошқа аёлларни хаёлимга ҳам келтирганим йўқ-ку».

Сантьяго осмонга тикиларкан, тахмин қилди — Тариф шаҳрига пешингача етиб борса бўлади. У ерда китобни бошқасига, қалинроғига алмаштириб олиши, сувдонига шароб тўлдириши лозим, мовутчининг қизи билан учрашувга тайёр бўлиш учун соқолини олиши, сочини текислатиши керак. Бошқа бир чўпоннинг ундан олғирроқ чиқиб қолиши ҳақида эса ўйламасликка тиришарди.

«Ҳаёт шуниси билан қизиқки, тушлар ўнгидан келиши ҳам мумкин», деб ўйлади Сантьяго осмонга қараб-қараб қадамни тезлатаркан. У Тарифда тушларни таъбирлай оладиган кампир яшашини эслади. Мана, марҳамат қилиб айтсин-чи, икки марта кўрган бир хил туши нимани билдирар экан.

* * *

Кампир меҳмонни орқа томондаги хонага бошлади, бу хона билан ошхонани рангли пластмасс мунчоқлардан қилинган парда тўсиб турарди... Хонада

иккита курси ва стол бор эди, деворга эса Исонинг Юраги тасвирланган сурат осиглиқ эди.

Уй соҳибаси Сантягони ўтиришга таклиф қилди ва ўзи ҳам қаршисига чўкиб, унинг икки қўлидан ушлади, аввалига паст овозда бир дуо ўқиди.

Лўлиларнинг дуоси бўлса керак. Чўпонга лўлилар тез-тез рўбарў келишарди — улар ҳам гарчи қўй боқмасалар-да, дунё кезиб юришарди. Одамлар уларни — фирибгарлик билан яшашади, қалбларини иблисга сотишган, болаларни ўғирлашади, сўнгра уларни ўз тўдаларида қул қилиб олиб юришади, деб гапиришарди. Сантяго ҳам болалигида ўзини лўлилар ўғирлаб кетишидан ўлгудай кўрқарди, ҳозир мана шу кампир қўлларидан ушлагач, ўша кўрқув яна уйғонди.

«Ахир бу ерда муқаддас Исо Юраги бор-ку», деб ўйлади ўзига бўйсунмаётган титроғини босиб, хотиржам бўлишга уринаркан. Сантяго бу ҳолатини кампир сезиб қолишини истамас эди. Дадиллик учун «Отанизга ҳамд-у санолар» дуосини ўқий бошлади.

— Жуда қизик, — деб гўлдиради кампир унинг кафтларидаги чизиклардан кўз узмай, сўнгра яна сукутга чўмди.

Йигитча баттарроқ безовта бўлди. Қўллари ҳам титрай бошлаган эди, дарров тортиб олди.

— Кафтимга қараб фол кўришинг учун келганим йўқ, — деди у шу остонадан ўтганига ҳам афсусланиб: «Яхшиси, сўраган пулини бериб, бу ердан тезроқ жўнаб қолсаммикан. Икки марта кўрилган қандайдир туш ҳақида ҳар балони ўйласа бўлади».

— Биладан. Сен бу ерга тушингни таъбирлашим учун келгансан, — деб жавоб қилди лўли кампир. — Тушлар — бу Худонинг биз билан гаплашадиган тили. Худо дунё тилларидан бирида гапирган пайтда уни таржима қилишга қурбим етар. Лекин агар Худо сенинг қалбингни тилида сенга мурожаат қилса, Унинг айтганлари фақат сенгагина тушунарли бўлади. Пул масаласига келсак, тушингнинг таъбирини билмоқчимисан, пулини ҳам тўлайсан.

«Балога қолдим шекилли», деб ўйлади Сантяго, лекин энди ортга йўл йўқ эди. Чўпонлар хавф-у хатарга ўрганиб қолишган: ҳали бўрилар сурувга ҳужум қилади, ҳали қурғоқчилик юз беради. Тўғриси, ҳаётнинг мазмуни ҳам ана шу хавф-у хатарлар билан.

— Мен икки бора бир хил туш кўрдим, — деди у. — Гўё қўйларимни ўтлоқда боқиб юрган эмишман, кейин битта болакай кўринди, қўйларим билан ўйнамоқчи бўлди. Мен бировнинг қўйларимга яқинлашишини ёқтирмайман, чунки улар бегоналардан кўрқишади. Билмайман нима учун фақат болаларнигина чўчимасдан яқинларига йўлатишади. Одамнинг ёшини қўйлар қандай фарқлайди — ҳеч тушунолмайман.

— Тушингни гапир, — унинг сўзини бўлди кампир. — Тез бўл, ёғим куйиб кетяпти. Сенинг пулинг кам, менинг вақтим эса қиммат туради.

— Болакай қўйлар билан роса ўйнади, — Сантяго бироз уялинқираб давом этди, — кейин тўсатдан мени қўлига кўтарди-да, Миср эҳромлари ёнига олиб келди.

Лўли кампир эҳромларнинг нималигини биладими-йўқми, деб Сантяго иккиланиб тўхтаб қолди. Кампир жим эди.

— Миср эҳромларига олиб келди, — деб Сантяго секин, аниқ-аниқ қилиб такрорлади, — ўша ерда менга: «Агар яна шу жойларга йўлинг тушса кўмилган хазинани топасан», деди. Эндигина хазина яширилган жойни кўрсатмоқчи эди, уйғониб кетдим. Иккинчи тушимда ҳам худди шу воқеа такрорланди.

Кампир узоқ сукут сақлади, кейин яна Сантягонинг икки қўлидан тутиб, кафтларига диққат билан тикилди.

— Ҳозир сендан бир чақа ҳам олмайман, — деди у ниҳоят. — Аммо хазинани топсанг, ўндан бири — меники.

Йигитча қувонганидан кулиб юборди — тушидаги хазина арзимаган танга-чақаларини асраб қоляпти. Кампиршо ҳақиқатан ҳам лўлига ўхшайди: лўлиларни, ўзи, сал жиннироқ бўлади, дейишади.

— Бўпти, тушимнинг таъбирини айтсанг-чи, энди, — деди Сантяго.

— Аввал қасам ич. Хазинанинг ўндан бирини берман, деб қасам ич, таъбирини кейин айтаман.

Қасам ичишга тўғри келди. Аммо кампир қасамни Муқаддас Исо Юраги тасвирига қараб такрорлашни талаб қилди.

— Худо сен билан Умумбашар Тилида гаплашибди, — деди кампир. — Таъбирлашга ҳаракат қиламан, лекин бу жуда машаққатли меҳнат. Ана шунинг учун ҳам сендан хазинанинг ўндан бирини сўраяпман-да. Бўлмаса қулоқ сол: сен Мисрга бориб, ўша эҳромларингни топишинг керак. Мен бунақа нарсани эшитмаганман, модомики болакай уларни сенга кўрсатибдими, демак, ҳақиқатан ҳам мавжуд. Хуллас, эҳромларни қидириб йўлга туш — ўша ердан ўз хазинангни топасан ва бойиб кетасан.

Сантягонинг кўзларига аввал ҳайрат, сўнгра пуншаймонлик кумлари сепилгандай бўлди. Кампиршони шундан шунга бўлмағур икки оғиз гапи учун излаб келдим. Яхшиям пул олмади.

— Сени деб шунча вақтим бекор кетди, — деди Сантяго.

— Тушингни таъбирлаш қийин, деб огоҳлантирдим. Бирор нарса қанчалик ғайритабиий бўлса, кўзингга шунчалик оддий кўринади, уларнинг асл маъносини англаш эса фақат донишмандларнинг қўлидан келади. Кўриб турибсан, менинг донишмандлигим ўзимга яраша, шунинг учун бошқа ҳунарни — кафтга қараб фол очишни ўрганишга тўғри келди.

— Мисрга қандай қилиб бораман?

— Бу энди-и-и менинг бошпоғим эмас. Мен тушларни таъбирлайман холос, рўёбга чиқариш қўлимдан келмайди. Бўлмаса кўрардинг, ўз қизларимдан тиланиб, гадойга ўхшаб яшаб юрармидим.

— Агар Мисргача етиб боролмасам-чи?

— Боролмасанг — кўрган таъбиримга тўлайдиган пулингдан қуруқ қоламан, тамом. Бунақаси кўп бўл-

ган. Энди туёғингни шиқиллат, гаплашадиган бошқа гапимиз қолмади.

Сантяго лўлининг олдидан ҳафсаласи пир бўлиб чиқди, энди туш деган нарсага ўлса ҳам ишонмайди. Бирданига эсига тушди — энди ўз ишларини ҳал қилса ҳам бўлар: дўконга кириб у-бу егулик олди, китобини қалинроқ китобга айирбош қилди, янги шаробни синаб кўриш учун бозормайдондаги ўриндиққа чўқди. Иссиқ айни забтига олган пайтда бу шароб мўъжизанинг ўзи бўлди-да — йигитчанинг ичидаги ўт-ни ўчириб, муздай қилди.

Сантяго қўйларини шаҳар ташқарасидаги янги ўртоғининг кўтонида қолдирган эди, унинг бутун музофотда дўстлари кўп эди — шунинг учун ҳам сайр-у саёҳат деса жон дерди. Янги дўст топдингми, бўлди — у билан ҳар куни кўришишинг шарт эмас. Худди диний семинариядагидай атрофингда доим бир хил одамлар бўлса — улар ўз-ўзидан сенинг ҳаётингга кириб қолади.

Ҳаётингга кирдими, бироз вақт ўтгандан сўнг уни ўзгартирмоқчи бўлишади. Агар сен ўзгармасанг, улар хоҳлагандай одамга айланмасанг — хафа бўлишади. Бу дунёда қандай яшаш лозимлигини гўё уларнинг ҳар биттаси аниқ билади.

Лекин негадир ҳеч ким ўз ҳаётини изга солиб ололмайди. Бу лўли кампирнинг ишига ўхшаган гап — тушни таъбирлай олади, уни рўёбга чиқариш эса қўлидан келмайди.

Сантяго қўйларини ўтлатишга олиб чиқиш учун офтобнинг қайтишини кутадиган бўлди. Мовутчининг қизи билан учрашувга ҳали яна уч кун бор. Сантяго шаҳардаги руҳонийдан алмаштириб олган янги китобни ўқишга тушди. Бу қалин китобнинг биринчи саҳифасида кимнидир кўмиш маросими тасвирланган эди, бунинг устига қаҳрамонларининг номларига тилинг ҳам айланмайди.

«Мабодо мен қачондир китоб ёзсам, — деб ўйлади йигитча, — китобимнинг ҳар бир саҳифасида янги-

янги қаҳрамонларни қатнаштирардим, токи ўқувчиларга уларнинг номини эслаб ўтиришнинг ҳожати ҳам қолмасин».

Эндигина мутолаага жиддийроқ шўнғиган ҳам эдики, қандайдир бир чол ёнига келиб ўтирди. Китобда эса қорни ковлаб бир марҳумни кўмишаётгани тасвирланган эди, қуёш заптига олиб қиздираётганига қарамасдан Сантягони қалтироқ босди. Шу пайт қария гап ташлаб қолди:

— Улар нима қилишяпти? — деб сўради у бозор майдонидаги одамларни кўрсатиб.

— Ишлашяпти, — қуруққина жавоб қилди йигитча ўзини мутолаага машғул кўрсатиб.

Аслида эса Сантяго мовутчининг қизи олдида ўзини нимага қодирлигини кўрсатиб қўйиш учун тўртта қўйнинг жунини қандай эпчиллик билан қирқиш ҳақида ўйлаётган эди. У бу манзарани бот-бот тасаввур қилиб кўрар, ҳар сафар қўй жунини думидан бошига қараб қирқиш лозимлигини ҳайратланиб турган қизга фикран тушунтирар эди. Қирқим пайтида қизнинг дилини хуш қилиб туриш учун ҳар турли ғаройиб воқеаларни хотирасида саралар эди. Бу саргузаштларни у китобларда ўқиган бўлса ҳам, қизга худди ўзи бошидан кечиргандай қилиб айтиб бермоқчи эди. Қиз буни икки дунёдаям билолмайди: ахир, у ўқий олмайди-ку. Қария жуда ўжар чиқиб қолди. Чанқаб кетдим деб, бир қултум шароб сўради. Сантяго сувдонини узатар экан, шу билан қутулсам керак, деб ўйлади.

Қаерда дейсиз, қариянинг гурунглашгиси келаётганди. Сувдонини қайтараётиб, йигитчадан қанақа китоб ўқиётганлигини сўради. Сантягонинг шартта ўрнидан туриб бошқа ўриндиққа бориб ўтиргиси келди, лекин отаси уни катталарни иззат қилишга ўргатган эди, шунинг учун китобни қарияга жимгина узатиб қўя қолди: ажаб эмас, китобнинг номи қандай ўқилишини билса. Мабодо қария саводсиз бўлса, нур устига нур, уялганидан ўзи жўнаб қолади.

— Ҳм-м... — деди у бунақа нарсага биринчи бор дуч келгандай китобни у ёқ-бу ёғини айлантириб кўриб. — Яхши китоб, муҳим нарсалар ёзилган, лекин жуда зерикарли.

Сантяго ҳайратланди: чоли тушмагур, саводли бўлиш нари турсин, айнан шу китобни ўқиб ҳам чиққан экан-у. На илож, агар китоб ҳақиқатан ҳам зерикарли бўлса, ҳалиям кеч эмас, бошқасига алмаштириб олади.

— Бу китобнинг мавзуси ҳамма китобларнинг мавзуси билан бир хил, — деб давом этди қария. — Яъни одамзод ўз тақдирини ўзи танлай олмаслиги ҳақида. Бу китоб инсонлар оламдаги энг буюк ёлғонга ишониб яшашлари учун яратилган.

— Оламдаги энг буюк ёлғон нима ўзи? — ҳайрон бўлди Сантяго.

— Шундай лаҳзалар бўладики, ҳаётимиз бизнинг хоҳишимизга бўйсунмай кўяди, уни тақдир бошқара бошлайди. Ана шу — энг буюк ёлғон.

— Буни тушунишим қийинга ўхшайди, — деди Сантяго. — Мана, масалан, мени руҳоний қилишмоқчи эди, чўпонликка кетиб қолдим.

— Жуда соз, — деб маъқуллади қария. — Ахир сен дунё кезишни яхши кўрасан-ку.

«Худди фикрларимни ўқиётганга ўхшайди-я», деб хаёлидан ўтказди йигитча.

Қария эса қалин китобни шошилмай варақларди, гўё китобни қайтариб беришни умуман хаёлига келтирмаётгандай эди. Қариянинг эғнида араблар яктаги борлигини Сантяго энди пайқади — умуман олганда, у ажабланарли ҳол эмасди: Тарифни Африка соҳилларидан бир неча соатда кечиб ўтиш мумкин бўлган торгина бир бўғоз ажратиб турарди. Араблар бу шаҳарга тез-тез келишар — майда-чуйдалар сотиб олишар ва бир кунда бир неча бор ғалати ибодат билан машғул бўлишарди.

— Сиз қаердансиз? — деб сўради Сантяго қариядан.

— Ҳамма жойдан.

— Бунақаси бўлмайди, — деди йигитча. — ҳеч ким ҳамма жойдан бўлолмайди. Масалан, мана мен чўпонман, дунёни кезиб юраман, лекин мен ҳам битта жойдан — тоғида қадимий қалъаси бор шаҳарданман, ўша жойда дунёга келганман.

— Ундай бўлса, мен Салим шаҳрида туғилганман.

Сантяго Салимнинг қаердалигини билмасди, уялиб қолмаслик учун сўраб ўтирмади. У бозор майдонига кўз ташлар экан, у ёқдан-бу ёққа зир югуриб ўтаётган одамларнинг ташвишли қиёфалари эътиборини тортди.

— Хўш, Салим тинчми, нима янгиликлар?

— Ҳар доимгидай.

Сантяго шаҳар ҳақида ҳеч вақо билолмади. Лекин бир нарса аниқ, бу шаҳар Андалусияда эмас, бўлмаса, Сантяго албатта биларди.

— Хўш, сиз у ёқда нима иш қиласиз?

— Нима иш қиламан? — қария хохолаб кулиб юборди. — Уларга ҳукмронлик қиламан. Мен — Салимнинг шоҳиман.

«Баъзан одамлар нималарни валдирашмайди, — деб ўйлади йигитча. — Тўғриси, ейиш-ичишдан бошқа нарсани хаёлига келтирмайдиган гунг қўйлар билан гаплашган минг марта афзал. Ёки китоб ўқиш керак — улар гаройиб ривоятларни айтиб беради, унияма сен хоҳлаган пайтингда, холос. Одамлар билан сўзлашсанг, тамом, томдан тараша тушгандай бир гап айтади, кейин аҳмоқ қилингандай ўтирасан — нима деб жавоб беришингни билмай».

— Менинг исмим Маликсиддиқ, — деди қария. — Қанча қўйинг бор?

— Етарли, — Сантяго ҳам аниқ жавоб қилмади.

— Ростданми? Қўйларингни етарли деб ҳисобласанг, демак, менинг ёрдамим керак эмас экан-да.

Йигитчанинг астойдил аччиғи чиқди. У ёрдам-пордам сўрамаган бўлса. Қариянинг ўзи аввалига шароб сўради, сўнгра китобини сўради, яна у билан валақлашиб ўтиришга мажбур қиляпти-ю, гапини қаранг.

— Китобимни беринг, — деди Сантяго. — Йўлга тушадиган пайтим бўлди.

— Сурувингдаги қўйларнинг ўндан бирини менга берсанг — хазинага қандай етиб боришни ўргатаман.

Йигитчага ҳамма нарса оп-ойдин бўлди: лўли кампир бир чақа ҳам олмади, бу қария унинг эри бўлса керак, гап билан бошини айлантириб, чўнтагини қоқлаб кетиш учун атайлаб юборилган.

Аммо Сантяго ҳали оғзини гапга жуфтлагани ҳам йўқ эдики, қария чўп билан қумга нимадир чиза бошлади. У энгашган вақтда кўкрагига осилган бир нарса шундай ярқираб кетдики, йигитчанинг кўзи бир муддат ҳеч вақони кўрмай қолди. Лекин қария ёшига хос бўлмаган чаққонлик билан яктагига ўраниб олди, Сантягога кўриш қобилияти қайтганда оёқлари остида қария чизган ёзувларни кўрди.

Бу мўъжаз шаҳарнинг бош майдонини қоплаб ётган қумда у ота-онасининг исми-шарифини ва ўз ҳаётининг то шу лаҳзагача бўлган тарихини ўқиди, болаликдаги ўйинларини ўқиди ва диний семинариядаги совуқ тунлари тафсилотини ўқиди. Мовутчининг қизи исмини илк бора ана шу қумда ўқиди. У ҳаётидаги ҳеч қачон, ҳеч кимга айтиб бермаган воқеаларни ўқиди: бир сафар буғу овлайман, деб отасининг милтигини сўрамасдан олганини ўқиди ва ҳаётида илк ва сўнгги бора аёл билан бирга бўлганини ўқиди.

* * *

Қариянинг «Мен Салимнинг шоҳиман», дегани ёдига тушди.

— Нега шоҳ чўпон билан гаплашяпти? — Сантяго бироз ҳадик ва тортинчоқлик билан сўради.

— Бунинг сабаблари кўп, лекин энг асосийси — сенинг ўз Тақдиринг йўлидан бора олишга қодирлигинг.

— Тақдир дегани нима ўзи? — сўради йигитча.

— Жамики одамлар ёшлик пайтларида ўз Тақдирларини биладилар. Ана шу умр баҳорида ҳамма нарса оддий ва ҳамма йўллар очиқ бўлади. Улар орзу қилишдан қўрқмайдилар ва нимаики истаклари бўлса, ўшани рўёбга чиқариш учун интиладилар. Аммо фурсат ўтиши билан сирли бир қудрат уларни ўз Тақдирларини рўёбга чиқариш мумкин эмаслигига ишонтира боради.

Сантяго қариянинг гапларидан унчалик таъсирланмади, лекин «сирли қудрат»га қизиқиб қолди — бу сўзларни эшитса, мовутчи қизининг оғзи очилиб қолиши аниқ.

— Бу сирли қудрат одамзодга ганимдай туюлади, аслида эса ўз тақдирини рўёбга чиқариш Йўлини худди ана шу қудрат кўрсатиб беради. Инсоннинг руҳини ва эркини ўша буюк вазифага тайёрлайди. Бу курраи заминда олий бир ҳақиқат мавжуд: сен ким бўлишингдан ва нима билан шуғулланишингдан қатъий назар, бирор нарсани чин дилдан истасанг, ўшанга албатта эришасан, чунки бундай истак Оламнинг Руҳида дунёга келган бўлади. Сен Ер юзида худди ана шунинг учун яратилгансан.

— Менинг бор-йўқ истагим дунё кезиш ёки мовутчининг қизига уйланиш бўлса-чи?

— Ёки, дейлик, хазинани топишни истарсан. Олам Руҳи одамзоднинг бахтидан қувват олади. Шу билан бирга қайғусидан ҳам, ҳасадидан ҳам, рашкидан ҳам. Инсоннинг якка-ю ягона вазифаси бор: ўз Тақдири йўлидан охиригача бориш. Ҳамма гап ана шунда. Ёдингда сақла, бирор нарсани астойдил истасанг, бутун Олам шу истагингни рўёбга чиқариш учун ёрдам беради.

Улар бир муддат майдонга ва ўткинчиларга жимгина термулиб қолишди. Сукунатни биринчи бўлиб қария бузди:

— Шундай қилиб, нима учун чўпонликни танладинг?

— Дунё кезишни яхши кўраман.

Қария майдон бурчагида қизил аравачаси билан ўрнашиб олган маккабодроқ сотувчига ишора қилиб деди:

— Ёшлигида у ҳам сайр-у саёхатларга орзуманд эди. Аммо кейинчалик бодроқ сотиш ва пул йиғишни афзал билди. Қариб қартайганидан сўнг бир ойга Африкага бориб келади, холос. Инсон ўз орзусини рўёбга чиқариш учун доимо имкониятга эга эканлигини англаш унга насиб қилмаган.

— Яхшиси, унинг қўй боққани маъқул эди, — деди Сантяго.

— Бу ҳақда ҳам ўйлаб кўрган. Лекин кейин савдо билан шуғулланишга қарор қилган. Чўпон яланг ерда, осмон остида ухлайди, савдогарнинг эса бошпанази бор. Қизларнинг ота-оналари ҳам чўпондан кўра савдогар куёвни афзал кўришади.

Сантяго мовутчининг қизини эслади ва юрагига бир нарса санчилгандай бўлди. Балки қиз яшайдиган шаҳарчада ҳам кимдир қизил аравачасини судраб юргандир.

Қария ҳамон китобни варақлар, афтидан ўқишга жуда берилиб кетганди. Сантяго узоқ кутди, охиरोқибат қарияни безовта қилишга қарор қилди — ахир у ҳам боягина Сантягони ўқишдан чалғитган эди-ку:

— Нега энди айнан шу ҳақда гап қўзгаб қолдингиз?

— Чунки сен ўз Тақдиринг йўлидан боришга уришиб келаётгандинг. Ҳозир эса бу йўлдан чекинишга тайёр турибсан.

— Ҳамма вақт ҳам шундай лаҳзаларда пайдо бўласизми?

— Ҳамма вақт. Керак бўлса, бутунлай ўзга шакл-у шамойилда ҳам ҳозир бўлишим мумкин. Баъзан тўғри бир азм-у қарор, баъзан ноёб бир фикр-у хаёл бўлман. Гоҳо ҳал қилувчи лаҳзаларда мушкул бир ҳолатдан чиқиш учун йўл кўрсатиб юбораман. Ҳаммасини санаб чиқиш қийин. Аммо, одатда, одамлар менинг ҳозир-у нозир бўлганимни англамайдилар.

Сўнгра қария ўтган ҳафта бир жавоҳир изловчининг қаршисида тош қиёфасида пайдо бўлганини айтиб берди. У одам бир пайтлар ҳамма нарсасидан воз кечиб, зумрад излашга киришган экан. Дарё бўйида заҳмат чекиб, беш йиллик умрини сарфлабди ва ҳеч курса бир дона қимматбаҳо тош топиш умидида 999 999 та тошни бўлаклаб чиқибди. Ниҳоят, сабр-у тоқати тугабди ва ўз орзусидан воз кечишга қарор қилибди, ҳолбуки қаршисида биттагина тош қолган экан, ўшани ҳам бўлакласа ўзи излаган зумрадни топар экан. Шунда қария бу ишга аралашинишга, қатъият билан ўз йўлидан бораётган жавоҳир изловчига ёрдам беришга қарор қилибди. Қария тошга айланибди ва унинг оёқлари остига юмалаб борибди, лекин беш йиллик меҳнатлари зое кетганидан умидсизликка тушган, даргазаб жавоҳир изловчи тошни тепиб юборибди. Шундай шиддат билан тепибдики, тош учиб бориб бошқа бир тошга зарб билан урилибди ва уни бўлаклаб юборибди. Унинг ичидан дунёдаги энг чиройли зумрад чиқибди ва қуёш нурларида ярақлаб кетибди.

— Инсонлар ўз ҳаётларининг маъносини жуда эрта англайдилар, тўғрироғи, уларга шундай туюлади, — деди қария, Сантяго унинг кўзларида беадад бир ғам сузиб юрганини илғади. — Балки шунинг учун ҳам одамзод ўз ҳаётининг асл маъносидан бу қадар эрта воз кечар. На чора, дунё шундай яралган экан.

Суҳбат хазинадан бошланганлиги йигитчининг ёди-га тушиб қолди.

— Хазиналарни жилғалар ва дарёлар ер юзига олиб чиқади ва ана шу жилға ва дарёларнинг ўзи уларни замин қаърига дафн этади, — деди қария, — ўз хазинанг ҳақида батафсил билиб олишни истасанг, сурувингдаги қўйларнинг ҳар ўнтасидан биттасини менга берасан.

— Балки ўша топадиган хазинамнинг ўндан бирини берганим маъқулроқдир?

— Ўзинг эга бўлмаган нарсани ваъда қилиш, ўшан-

га эгалик ҳуқуқингни бой бериш, демакдир, — деб таънаомуз гапирди қария.

Шундан сўнг Сантяго хазинанинг ўндан бирини лўли кампирга ваъда қилганини айтди.

— Лўлилар ҳақларини қандай ундириб олишни билишади, — деб хўрсинди қария. — Сен шу нарсани билиб қўй — дунёдаги ҳамма нарсанинг ўз баҳоси бор. Олам Сарбозлари одамзодга худди ана шуни таълим беришга ҳаракат қилади. — У Сантягога китобни узатди. — Эртага худди шу пайтда қўйларингнинг ўндан бирини олдингга солиб келасан. Хазинани топиш йўлини ўшанда айтиб бераман.

Қария майдон бурчида ғойиб бўлди.

* * *

Сантяго яна китобга кўз тикди, аммо сўзлар буйсунмади — у фикр-у ёдини жамлай олмасди. Қария билан суҳбатдан сўнг ҳали ўзига келмаган, ҳаяжонда эди, чунки қария ҳақиқатни айтганлигини ҳис қилиб турарди. Йигитча маккабодроқчининг араваси ёнига борди ва бодроқ сотиб олди, бир хаёли сотувчига қария у ҳақда нима деганини айтсамми деб ўйлади-ю, «Барибир фойдаси йўқ», деб фикридан қайтди.

«Баъзан ҳаммасини ўз ҳолича қолдирган маъкул, — деб ўйлади у. — Айтсанг тамом, қизил аравачасига кўникиб қолган сотувчи шу ишимни ташласаммикан, деб уч кеча-ю уч кундуз ухламай чиқади. Шу азобдан уни халос қилиб қўя қолай».

Сантяго хаёлларга фарқ бўлиб, боши оққан томонга қараб йўл олди, бир пайт ўзига келиб қараса, бандаргоҳда, мўъжазгина деразаси бор кичкина уйчанинг ёнида турибди. Бу ерда Африкага борадиган кемаларга чипта сотилар экан. Дарвоқе, Миср деганлари Африкада-ку.

— Нима хизмат? — деб сўради чипта сотувчи.

— Балки эртага сизлардан чипта сотиб оларман, — деб жавоб қилди Сантяго ва нари кетди.

Бор-йўғи битта қўйни сотсанг, олам гулистон — ўзингни Африкадаман деб ҳисоблайвер. Бу фикр уни довдиратиб қўйди. Паттачи эса ёрдамчисига ҳасрат қилди:

— Хаёлпарастлардан яна биттаси. Чўнтагида ҳемири йўқ, яна саёҳатга чиқмоқчилар.

Чиптахона деразаси ёнида тураркан, Сантягонинг ёдига қўйлари тушиб кетди ва бирданига уларнинг ёнига қайтиш истаги вужудини қамраб олди. У роп-роса икки йил давомида чўпонлик санъатини мукамал эгаллади — энди жун қирқишда ҳам, қўзилаштишда ҳам, қўйларни бўрилардан ҳимоя қилишда ҳам унинг олдига тушадигани йўқ эди. Андалусия яйловларини беш бармоғидай билар, ҳар бир қўйнинг баҳосини эса кўзини юмиб айтиб бера оларди.

Суруви кутиб турган қўтонга қайгаркан, Сантяго энг узоқ йўлни танлади. Бу шаҳарнинг ҳам ўз қасри бор эди, йигитча қияликдан кўтарилиб, қалъа деворига чиқиб, бир оз ўтиришга аҳд қилди. Бу ердан Африка кўриниб турарди. Аллазамонлар хулди ана шу Африкадан маврлар сузиб келишиб, қарийб бугун Испанияни забт этишганини кимдир унга ҳикоя қилиб берганди. Сантягонинг маврларни кўрарга кўзи йўқ эди: лўлиларни ҳам ўшалар олиб келган бўлса керак.

Қалъа деворидан яқиндагина улар қария билан суҳбат қурган бозор майдони кафтдагидек кўриниб турарди.

«Уни менга дуч қилган лаҳзаларга ланъатлар бўлсин», деб хаёлан қарганди йигитча. Ахир бор-йўғи лўли кампир тушни таъбирласа кифоя эди. Қизиқ, на лўли, на қария унинг касби чўпонлигига эътибор ҳам қилишмади. Кўриниб турибди, булар ҳеч кими йўқ, дунёдаги ҳамма нарсадан ҳафсаласи пир бўлган одамлар, шунинг учун ҳам чўпонлар қўйларига бугун қалблари билан боғланиб қолишини тушунмайдилар. Сантяго ҳар битта қўйининг қанақалигини миридан сиригача айтиб бера оларди: мана буниси — қисир, униси эса икки ойдан сўнг қўзилайди, анавилари — энг ял-

қовлари. Агар лўлининг гапига лаққа тушиб, кетишга қарор қилса борми, улар Сантягони қўмсашлари ва бу қўрқинчли дунёда йўқолиб қолгандай ҳолга тушишлари аниқ.

Шамол кўзгалди. Сантяго бу шамолни яхши биларди — одамлар уни «левантин шамоли» деб аташар, чунки маврлар кемалари елканларига худди ана шу шамол куч-қудрат билан уфуриб, уларни Ўрта Ер денгизи шарқидаги Левантдан олиб келган эди. Йигитча илгари Тариф шаҳрида бўлмаган ва Африка қирғоқлари бу қадар яқинлигини хаёлига ҳам келтирмаган эди. Хатарли қўшничилик — маврлар яна ёпирилиб келиб қолиши мумкин. «Ўзимни икки пора қилиб, қўйларим ва хазинага бағишлолмайман-ку ахир», деб ўйлади Сантяго. Кўникиб қолган ҳаёт бир томон, оҳанрабодай ўзига тортаётган хазина бир томон — танлаш керак. Ҳа, яна мовутчининг қизи ҳам бор-ку, лекин қўйлар муҳимроқ, чунки уларнинг тақдири Сантягога боғлиқ, қиз эса Сантягосиз ҳам яшай олади. Дарвоқе, қиз уни эслай олармикан? Мабодо у икки кундан сўнг қизнинг ҳузурига боролмай қолса ҳам қиз бунга сезмаслигига Сантягонинг ишончи комил эди. Чунки ўтаётган барча кунлар қизга икки томчи сувдай бир хил туюларди, агар кунлар бири-бирига ўхшаса, одамлар ҳар куни қуёш чиққанидан бошлаб, ўз ҳаётларида юз берадиган гўзал ҳодисаларни илғамай қўядилар.

«Мен отамни ҳам, онамни ҳам, қишлоғимдаги қасрни ҳам ташлаб келдим, — деб ўйлади у. — Улар айрилиқда яшашга кўникдилар, мен ҳам кўникдим. Демак, менинг йўқлигимга қўйлар ҳам кўникса керак».

У баландликдан бозор майдонига яна кўз ташлади. Маккабодроқ савдоси авжида эди, у қария билан суҳбат қурган ўриндикда энди ошиқ-маъшуқлар ўтирар эди.

«Сотувчи...» деб ўйлади Сантяго, аммо фикрини яқунлашга улгурмади — «левантин шамоли»нинг янги бир шиддатли тўлқини юзига урилди.

Бу шамолнинг хизмати нафақат босқинчи маврлар кемалари елканларини тўлдириб уфуриш бўлган, у юракларга қутқу солгувчи саҳро ҳидларини ҳам, чодра ёпинган аёллар бўйларини ҳам, номаълум хазиначилар излаб, олтин ва саргузаштлар излаб йўлга чиққан саргашталарнинг орзу-умидлари ва тўккан терлари ҳидини ҳам, ўша мафтункор эҳромлар ҳидини ҳам кўринмас қанотлари қатида олиб келарди. Йигитчанинг бу ҳур ва эркин шамолга ҳасади келди ва унга менгзай олиши мумкинлигини ҳис қилди. Ўздан бошқа ҳеч ким унинг йўлига тўғаноқ бўлаётгани йўқ. Қўйлари, мовутчининг қизи, Андалусия яйловлари — буларнинг барчаси ўз Йўлига қадам-бақаддам яқинлашишдир.

Эртаси куни тушга яқин олтига қўйни олдига солиб, бозор майдонига келди.

— Ғалати иш бўлди, — деди у қарияга. — Менинг дўстим сурувимадаги ҳамма қўйларни индамай сотиб олди ва бир умр чўпон бўлишни орзу қилардим, деб айтди. Хайрли аломат.

— Доим шундай бўлади, — жавоб қилди қария. — Бунинг номи Хайрли Ибтидо. Масалан, сен умрингда биринчи бор қўлингга қарта ушлаганингда ҳам албатта ютган бўлардинг, менимча. Омад — бошловчиларга келади.

— Нега бундай бўлади?

— Чунки ўз тақдиринг йўлидан боришингни ҳаётнинг ўзи хоҳлайди ва ғолиблик нашидаси ила сенинг иштаҳангни кўзғайди.

Сўнгра қария қўйларни кўздан кечира бошлади ва биттаси оқсоқланаётганини сизди. Йигитча бунинг аҳамияти йўқлигини, қолаверса, сурувдаги энг ақли қўй эканлигини ва энг кўп жун беришини тушунтирди.

— Хўш, хазинани қаердан излаш керак энди?

— Мисрдан, эҳромлар ёнидан.

Сантьяго эсанкираб қолди. Лўли кампир ҳам худди шу гапни айтган, лекин эвазига ҳеч нарса олмаган эди.

— Худо бу дунёдаги ҳар бир банданинг йўлини аломатлар билан белгилаб қўйган, хазинага йўлни ўша аломатлар орқали топиб борасан. Аломатларнинг фақат сен учун ёзилганларини ўқий олмоғинг даркор.

Сантяго жавоб қилишга улгурмади, у билан қария ўртасида капалак чарх уриб айлана бошлади. У ёшлигида бобосидан капалаклар омад келтириши ҳақида эшитган эди. Қора чигиртка, калтакесак ва беданинг тўрт парракли япроғи ҳам омад элчилари экан.

— Худди шундай, — деди қария Сантягонинг хаёлларига жавоб тарзида. — Бобонг ҳақ. Сен йўлдан адашиб кетмаслигинг учун яратилган аломатлар — ана шулар.

Шундай деб қария яктагининг ёқасини сермаб, кўксини очди, ҳайратда қолган Сантяго кеча ярқираб кўзини олган нарсани эслади. Қариянинг қимматбаҳо тошлар билан безатилган, қўйма олгиндан қилинган нишонни бўйнига тақиб юриши бежиз эмас. У ҳақиқатан ҳам шоҳ бўлса керак, қароқчилар ҳужум қилмаслиги учун кийимини ўзгартириб юрибди чоги.

Қария олтин нишондаги оқ ва қора тошни кўчириб олиб, Сантягога узатди:

— Мана, ол. Бу тошлар Урим ва Туммим дейлади. Оқ тош — «Ҳа» дегани, қора тош — «Йўқ» деган маънони билдиради. Аломатларни англашда иккилансанг, улар сенга ёрдам беради. Сўрасанг бас — жавоб беришади. Умуман олганда, — давом этди қария, — ўзинг қарор қабул қилишга ҳаракат қил. Энди хазина эҳромлар ёнида эканлигини биласан, олтита қўйингни эса сенинг қарор қабул қилишингга ёрдам берганим учун оламан.

Йигитча тошларни қопчигига солди. Бундан буёқ Худога таваккал қилиб, фақат ўзи қарор қабул қилади.

— Ёдингда сақла — Оламда ҳамма нарса бир бутун. Ёдингда сақла — аломатлар гапиради. Ёдингда сақла — энг асосийси, сен ўз Тақдиринг йўлидан охиригача боришинг лозим. Энди эса сенга қисқагина бир ривоятни айтиб бераман:

Бир савдогар бахтнинг сир-асрорини билиб келиш учун ўглини энг улуғ донишманднинг ҳузурига юборибди. Йигитча қирқ кеча-ю қирқ кундуз саҳрода юрибди, ниҳоят, бир тоғнинг тепасидаги олиймақом қасрни кўрибди. У қидириб юрган Донишманд ўша ерда яшар экан.

Йигитча кутилмаган манзарага дуч келибди, қаср узлатга чекинган тақводорнинг кимсасиз даргоҳига ўхшамас, одамларга тўла экан: савдогарлар ўз молларини мақтаб, у ёқдан-бу ёққа зир югуришар, бурчак-бурчакларда тўда-тўда одамлар гаплашиб туришар, машшоқлар созидан майин куйлар таралар, меҳмонхона ўртасида эса энг танқис ноз-неъматларга тўла дастурхон тuzалган экан.

Донишманд меҳмонлари билан шошилмасдан саломалик қилиб юрган экан. Йигитча навбати келишини икки соатча кутибди.

Ниҳоят, Донишманд йигитчанинг не мақсадда келганини эшитибди, аммо бахтнинг сир-асроридан воқиф қилишга ҳозир фурсати йўқлигини айтибди. Йигитчага қасрни айланиб, сайр қилиб чиқишни ва икки соатдан сўнг шу меҳмонхонага қайтиб келишни таклиф қилибди.

— Сенга яна бир илтимосим бор, — дебди у йигитчага икки томчи ёғ томизилган чойқошиқни узатиб. — Бу қошиқчани ўзинг билан олиб юр, фақат эҳтиёт бўл, ёғи тўкилмасин.

Йигитча қошиқдан кўз узмай икки соат давомида қасрнинг зиналаридан чиқибди, тушибди, ниҳоят, Донишманднинг ёнига қайтиб келибди.

— Хўш, — дебди у, — емакхонадаги эроний гиламлар сенга ёқдим, моҳир боғбонлар ўнлаб йиллар давомида парвариш қилган боғдаги дарахтлар ва гуллар маъқулми? Менинг кутубхонадаги қадимий қўлёзмалар, тери-га битилган китоблар-чи?

Уялиб қолган йигитча бу ажойиботларнинг ҳеч бирини кўролмаганини, бутун эътибори ишониб топширилган икки томчи ёғда бўлганини тан олибди.

— Орқанга қайт ва менинг уйимдаги барча мўъжизаларни кўздан кечир, — дебди Донишманд. — Одамнинг

қаерда ва қандай яшаётганини билмай туриб, унга ишониш мумкин эмас.

Йигитча қўлида чойқошиқ билан яна даҳлизлар ва хоналар бўйлаб қаср сайрига йўл олибди. Бу сафар у ўзини эркин тутиб, хоналарни безаб турган осори-атиқаларни, санъат асарларини томоша қилибди. Боғларга ва қасрни ўраб турган тоғларга маҳлиё бўлибди, гулларнинг гўзаллигига, суратлар ва ҳайкалларнинг моҳирона жойлаштирилганига қойил қолибди. Донишманднинг ёнига қайтиб, кўрганларини батафсил сўзлаб берибди.

— Хўш, энди айт-чи, мен тўкмасдан қайтариб олиб кел, деб илтимос қилганим — икки томчи ёғ қани? — деб сўрабди Донишманд.

Йигитча қараса, қўлидаги қошиқда ёғдан асар ҳам қолмабди.

— Сенга берадиган битта-ю битта маслаҳатим ҳудди ана шу эди, — дебди йигитчага донолар доноси. — Бахтнинг бутун сир-у асрори — дунёнинг мўъжизалари ва гўзаллигини бус-бутун кўриш ва кўрар экансан, чойқошиқдаги икки томчи ёғни ҳеч қачон унутиб қўймасликда.

Сантяго ривоятни эшитиб, узоқ жим қолди. Қария унга нима демоқчи эканлигини англаб етди. Чўпон дунё кезишни яхши кўради, лекин ҳеч қачон ўз қўйларини унутиб қўймайди.

Шоҳ Маликсиддиқ Сантягога диққат билан тикилиб турди-да, қўлларини бирлаштириб, унинг боши узра ҳавода сирли бир шаклда айлантирди. Сўнгра қўйларни олдига солиб, ўз йўлига равона бўлди.

* * *

Аллазамонлар маврлар қуриб кетган қадимий қалъа мўъжазгина Тариф шаҳрига салобат бахш этиб турарди. Агар минорага чиқиб назар ташланса, маккабодроқ сотувчининг кўчма дўкони жойлашган майдон кафтда тургандек намоён бўлади, ҳатто уфқдан

Африка соҳиллари ҳам элас-элас кўзга ташланади. Ўша куни Салим шоҳи Маликсиддиқ юзини кунчиқар шамолига тутганча, қалъа девори устида ўтирарди. Қўйлар эса тақдирларида бирваракайига юз берган шунча ўзгаришлардан безовталаниб, янги хўжайинидан узоқроқда тўдалашиб туришар, уларни ҳар доимгидек бир нарса — емиш қизиқтирарди.

Сафарга шай турган кичкина кемага тикиларкан, Маликсиддиқ бу йигитчани энди ҳеч қачон қайта кўрмаслиги ҳақида ўйларди, Иброҳим билан ҳам худди шундай бўлган эди. Ўндан бирини бериб кетгач, уни қайта учратмади.

Умрбоқийларда орзу-ҳавас бўлмаслиги керак, чунки уларнинг бу фоний дунёда ўз йўллари йўқ. Шунга қарамай, Маликсиддиқ Сантяго исмли бу йигитчага омад ёр бўлишига қалбининг туб-тубидан, пинҳона хайрихоҳ эди.

«Афсуски, у ҳозироқ менинг номимни ҳам унутиб юборди, — деб ўйлади у. — Исминни яна бир бор эслатиш керак эди. У мени — номаълум қарияни Салим шоҳи — Маликсиддиқ деб хотирлаши лозим».

У кўзларини осмонга тикди ва бироз хижолат бўлиб пичирлади:

— Эй, Тангрим, биламан, Сенинг наздингда буларнинг бари ўткинчи, беҳуда. Лекин баъзан бу қартайган шоҳнинг ҳам ўзидан гурурлангиси келиб қолади.

* * *

«Сирли жой экан бу Африка», деб хаёлидан ўтказди Сантяго.

У кичкина тамаддихонада ўтирарди — бундай ошхоналар ушбу шаҳарнинг тор кўчаларида ҳар қадамда учрарди. Бир неча одам катта чилимни қўлма-қўл қилиб навбат билан чекишарди. Бу пайтгача у жуда кўп нарсаларни кўришга улгурди: қўл ушлашиб юрадиган эркакларни ҳам, юзлари ёпилган аёлларни ҳам,

баланд мезанага чиқиб, бор овози билан азон айтадиган сўфиларни ҳам, уларнинг овози чиқиши билан атрофдаги одамларнинг тиз чўкканини ва пешоналарини ерга қадашганини ҳам.

«Мусулмонлар ўлкаси. Уларнинг урф-одатлари», дерди у ўз-ўзига. У болалигида қишлоғидаги черковда Муқаддас Ёқуб сувратини кўрган эди — маврлар устидан ғалаба қозонган ғолиб қўлида қилич, оқ отнинг устида эди, унинг қаршисида эса юзтубан тушган, дарғазаб қиёфали, ҳозир Сантяго билан тамаддихонада ўтирганларга жуда ўхшаб кетадиган одамлар тасвирланган эди. Йигитчанинг жуда кайфияти тушиб кетди — у ўзини дунёда якка-ёлғиз қолгандай ҳис қиларди.

Бунинг устига, сафарга жўнаш талотўпида бир нарсани умуман назардан қочирган экан, бу эса хазинага йўлни узоқ вақтлар боғлаб қўйиши мумкин эди. Бу мамлакатда ҳамма араб тилида гапирарди.

Тамаддихона хўжайини унинг ёнига келди ва Сантяго қўшни столдагилар ичаётган нарсадан олиб келишини имо-ишора билан тушунтирди. У эса аччиқ дамланган чой бўлиб чиқди. Йигитчага бундан кўра шароб маъқулроқ эди.

Тўғриси яна айтганда, майда-чуйдалар унчалик аҳамиятга эга эмас — асосийси, хазина ва унга қандай етиб бориш ҳақида ўйлаш лозим эди. Қўйларни сотиб мўмайгина пул қилди, мана, чўнтагида турибди. Пул — пул-да, сеҳрли кучини кўрсатишга ҳам улгурди — пул бўлса одамга ёлғизлик ҳам унча билинмайди. Тез орада, бор-йўғи бир неча кундан сўнг у эҳромлар ёнида бўлади. Соф олтиндан қуйилган лавҳ осиб олган оқсоқол бир тўда қўй деб, уни лақиллатмагандир.

У йигитчага аломатлар ҳақида гапирганди ва Сантяго ҳам бўғозни кечиб ўтаркан, фақат шуларни ўйларди. Гап нима ҳақдалигини у англади: Андалусияни кезиб юрганда, ер ва осмондаги аломатлар нималардан огоҳ этишини йигитча ўрганиб олган эди. Қуш қаердадир пусиб ётган илондан хабар беради;

буталар эса яқин орада булоқ ёки дарё борлигини билдириб туради. Буларнинг ҳаммасига уни қўйлари ўргатган.

«Агар ҳаммасига Худо раҳнамолик қилаётган бўлса, у менинг ҳам адашишимга йўл қўймайди», деб ўйлади Сантяго ва бироз тинчланди. Ҳатто чой ҳам аввалгидай аччиқ туюлмади.

— Сен кимсан, оғайни? — ногаҳон испанча савол янгради.

Сантяго бирданига енгил тортди: у аломатлар ҳақида ўйлаётган эди, мана, аломат ҳам билдирилди. Мурोजаат қилувчи оврупоча кийинган, қарийб ўзининг тенгдоши экан. Фақат терисининг ранги унинг шу ерлик эканлигини билдириб турарди.

— Испанчани қаердан биласан? — сўради Сантяго.

— Бу ердагиларнинг деярли ҳаммаси билади. Испания икки соатлик йўл.

— Ўтир, сени меҳмон қилмоқчиман. Ўзингга ҳам, менга ҳам шароб буюр. Чой менга ёқмайди.

— Бу мамлакатда шароб ичмайдилар, — жавоб берди у. — Дин таъқиқлайди.

Сўнгра Сантяго унга эҳромларга етиб бориши лозимлигини маълум қилди. Хазина ҳақида ҳам лақиллаб қўйишига сал қолди, лекин вақтида тилини тишлади: ким билади, ёрдамлашгани учун ҳақ сифатида хазинанинг бир қисмини талаб қилса-чи, у қариянинг сўзларини эслади: ўзингга тегишли бўлмаган нарсани ваъда бермаслик керак.

— Мени эҳромларгача олиб бороласанми? Ҳақингни тўлар эдим.

— Сен уларнинг қаерда эканлигини ҳеч бўлмаса тасаввур қилоласанми ўзи?

Сантяго тамадихона хўжайини уларга яқинроқ келганини ва суҳбатларига диққат билан қулоқ тутаётганлигини сезиб қолди.

Унинг олдида гапиргиси келмади, лекин тезда топила қолган бу йўлбошчини қўлдан чиқариб юборишдан чўчирди.

— Бутун бошли Саҳрои Кабирни кесиб ўтишинг керак, — деди йўлбошловчи. — Бунинг учун эса пул керак бўлади. Пулинг борми ўзи?

Сантягони бу савол ҳайрон қолдирди. Лекин у қариянинг сўзларини эслади: «Агар сен бирор нарса-ни чин дилдан хоҳласанг, ниятинг амалга ошиши учун бутун Олам мадакдор бўлади». Сўнгра чўнтагидан пулларини олиб, арабга кўрсатди. Тамаддихона хўжайини янада яқинроқ келиб, уларга бақрайиб туриб олди, сўнг ҳалиги йигитга арабчалаб бир неча сўз айтди. Сантягога хўжайиннинг недандир жаҳли чиқаётгандай туюлди.

— Кетдик бу ердан, — деди ҳалиги йигит. — У бизнинг бу ерда ўтиришимизни хоҳламапти.

Сантяго хурсанд бўлиб ўрнидан турди ва чойнинг ҳақини тўламоқчи бўлди, лекин хўжайин унинг қўлига маҳкам ёпишиб, нималарнидир гапира бошлади. Сантягонинг унинг қўлидан халос бўлишга кучи етарди, аммо у ўзга мамлакатда эди ва бундай ҳолларда ўзини қандай тутиш кераклигини билмасди. Бахтига янги таниши хўжайинни итариб юборди ва Сантягони тамаддихонадан кўчага етаклаб чиқди.

— У сенинг пулларингни тортиб олмоқчи эди. Танжер Африкадаги бошқа шаҳарларга ўхшамайди. Бу ер бандаргоҳ, бандаргоҳ эса фирибгарлар макони дегани.

Бу йигитга ишонса бўлади. Шундай қалтис пайтда ёрдам берди. Сантяго яна чўнтагидан пулларини олди ва қайта санади.

— Эртагаёқ эҳромлар томон жўнашимиз мумкин, — деди араб. — Лекин аввал иккита туя сотиб олишимиз керак.

У ҳамённи Сантягонинг қўлидан олди.

Улар Танжернинг ҳар хил нарсалар билан савдо қилувчи дўкон-у пештахталар тикилиб ётган тор кўчалари билан илгарилаб, бозор майдонидан чиқиб қолишди, бозор кўп минг кишилик издиҳом билан тўлган эди — одамлар сотишар, олишар, савдолашар, жанжаллашар эдилар. Кўкат-у мевалар ханжарлар

билан, гиламлар турли хил чилимлар билан аралаш-қуралаш ёйиб ташланган. Сантяго пулларининг ҳаммасини олиб қўйган йўлдошидан кўзини узмасди. Пулни қайтиб олмоқчи ҳам бўлди-ю, лекин беҳурматлик бўлмасин, деб андиша қилди. Бу мамлакатнинг одоб қоидалари ва урф-одатлари унга номаълум эди. «Ҳечқиси йўқ, — деб ўйлади у, — уни диққат билан кузатиб боряпман-ку, шунинг ўзи етарли, ундан устун эканлигимни билдиради».

Ногаҳон турли-туман буюмлар уюми ичидаги бир қиличга кўзи тушиб қолди, бундай гўзал қилични ҳали умрида кўрмаган эди: қини кумушдан, дастаси қимматбаҳо тошлар билан безалган ва сирланган. Сантяго Мисрдан қайтиб келгач, албатта, шунақасидан битта сотиб олишга қарор қилди.

— Сўра-чи, мана шу қанча тураркан, — деди у ўғирилмасдан ўз йўлдошига. Шу лаҳза у қиличга қарайман, деб икки дақиқага чалғиганини англади. Юраги шув этиб кетди. У орқага қарашга кўрқарди, чунки кўз ўнгида қандай манзара намоён бўлишини сезиб турарди. Яна бир неча лаҳза қиличдан нигоҳини узмай турди. Сўнгра журъатини жамлади ва орқага ўғирилди.

Атрофда бозор қайнаб-тошар, одамлар у ёқдан-бу ёққа зир югурар ва овозлари борича бақирар, ёнғоқлар, мис идишлар-у кўкатлар аралаш-қуралаш ёйилиб ётар, қўлтиқлашган эркаклар ва чодра ёпинган аёллар ўтар, чор атрофни номаълум таомларнинг ҳиди тутган — фақат унинг бояги ҳамроҳи ҳавога сингиб кетгандек эди.

Сантяго даставвал издиҳомда бир-биримизни йўқотиб қўйдик, деб ўзини ишонтирди ва жойидан қимирламай туришга қарор қилди — балки у қайтиб келиб қолар, бирмунча фурсат ўтди: баланд минорага бир одам чиқди ва бор овози билан нимадир, деб қичқирди — шу заҳотиёқ ҳамма тиз чўкди, пешоналарини ерга қадашди ва улар ҳам куйлай бошлашди. Сўнгра, худди тиришқоқ чумолилардай, бирданига

буюмларини йиғиштиришди, дўкон ва пештахталарини ёпишди. Бозор бўм-бўш бўлиб қолди.

Ва қуёш ҳам осмонни тарк эта бошлади. Сантяго қуёшни узоқ кузатди — майдонни қуршаб турган оқ уйларнинг томлари ортига беркингунича ундан кўз узмади. Сантяго эслади: бугун қуёш ётоғидан бош кўтараётганда у ҳали бошқа қитъада эди, чўпон эди, олтмишта қўйнинг эгаси эди, мовутчининг қизи билан учрашувни кутаётган эди. Ҳали тонгдаёқ қўйларини яйловга олиб киргач, унга нималар содир бўлиши олдиндан маълум эди.

Энди эса, худди шу куннинг оқшомида у бошқа мамлакатда — бегона юртдаги бегона одам, ҳатто бу ерликларнинг тилини ҳам билмайди. У энди чўпон ҳам эмас, у бор нарсасидан мосуво бўлди — аввало, пулларидан, демак, энди ҳаммасини қайтадан бошлаш учун ортига ҳам қайтолмайди.

«Бу кўргуликларнинг барчаси қуёш чиқиб ботгунича рўй берди-я», деб ўйлади йигитча. Ўз ҳолига ачиниб кетди ва ҳаёти кутилмаганда бу қадар ўзгариб кетганидан қаттиқ қайғурди.

Йиғлай деса, уят бўлади. У ҳатто ўз қўйларининг ёнида ҳам йиғлашдан уяларди. Лекин нима қилсин, бозор майдони аллақачон бўшаган, у эса ёп-ёлғиз ва ватанидан ҳам олисда.

Сантяго йиғлаб юборди. Наҳотки, бор-йўғи ўз тушига ишонадиганларга Худо шунчалик бешафқат бўлса!

«Мен ўз қўйларимни боқаётганда бахтли эдим ва атрофимга ҳам бахт таратардим. Мен ҳузурларига борсам, одамлар қувонарди ва азиз меҳмонларидай қабул қилишарди. Энди эса мен ғамзада ва бахтсизман. Ва энди нима қилишимни ҳам билмайман. Битта одам мени алдагани учун энди ҳаммага шубҳа билан қарайман, ёвуз ва бадгумон кимса бўламан. Кимки хазинани топса, мен улардан нафратланаман, чунки бу менга насиб қилмади. Мен ўзимдаги арзимас нарсага ёпишиб оламан, чунки бутун дунёни англамоқ учун энди ожиз ва нотавонман».

У бирор-бир егулик — ҳеч бўлмаса ёғ билан бир бурда нон қолмаганмикин, деб қопчиғини очди — лекин ундан қалин китоби, камзули ва қария берган иккита тош чиқди.

Буларни кўриб Сантяго беқиёс бир енгиллик туйди. Ахир қария совға қилган бу иккита қимматбаҳо тош эвазига олтита қўйини берган эди. Уларни сотса, олам — гулистон: чипта харид қилади-да, ортига қайтади.

«Лекин бу сафар эсимни йўқотмайман», ўйларди у, қопчиғидан тошларини олиб чўнтагига яшираркан. Бу ахир бандаргоҳ шаҳар, бандаргоҳ эса, ўзини тунаб кетган йигит айтгандай, фирибгарлар макони.

Тамаддихона хўжайини нега бу қадар қизишганини Сантяго мана энди англади — у ҳалиги шерикка ишонмаслик кераклигини йигитчага тушунтириш учун жон-жаҳди билан ҳаракат қилган экан.

«Мен бошқалар қандай бўлса, худди шундайман: орзуларимни ҳақиқат ўрнида қабул қиламан ва дунёни ҳам ўзи қандай бўлса, шундайлигича эмас, мен қандай кўришни хоҳласам шундай кўраман».

У яна тошларни кўздан кечира бошлади. Уларни авайлабгина силади — ушлаб кўрса, иссиққина эди. Мана бу — ҳозирча ўзида бўлган ҳақиқий хазина, уларга тегинсанг, бас, руҳинг енгил тортади. Тошлар Сантягога қарияни эслатди. Унинг юрагида яна қариянинг сўзлари акс-садо берди: «Агар сен бирор нарса-ни чин дилдан хоҳласанг, ниятинг амалга ошиши учун бутун Олам мададкор бўлади».

Бунинг ҳақиқат эканлигини Сантягонинг тушунгиси келарди. Унинг чўнтагида бирор чақаси ҳам йўқ, бозор майдонининг ўртасида лол қотган ва қўйлари-ни қаерда тунатиш ҳақида ўйлашнинг ҳам ҳожати йўқ эди. Лекин қимматбаҳо тошлар у яқинда шоҳ билан учрашганини қатъият билан исботлаб турарди, қария унинг ҳаёти ҳақидаги ҳамма нарсани биларди: ҳатто отасининг милтиғини сўрамасдан олганини ҳам, ҳаётидаги биринчи аёл ҳақида ҳам...

«Тошлар сенга аломатлар маъносини уқолмай қолганинда ёрдам беради. Булар — Урим ва Туммим дейилади», эслади йигитча.

Сантяго уларни яна чўнтагидан чиқарди, тўрва-сига солди ва синаб кўрмоқчи бўлди. Қария, саволларни аниқ бериш керак, тошлар ўзи истаётган нарсани аниқ биладиганларгагина ёрдам беради, деган эди. У қариянинг оқ фотиҳаси ҳалиям ўзига ҳамроҳми эканлигини сўради ва қўлини қопчиғидан чиқарди.

— Ҳа, — деб жавоб берди тош.

— Мен хазинани топаманми? — сўради Сантяго.

У қўлини яна қопчиғига тикди ва тошларни ара-лаштириб, жавобни олиб кўрмоқчи эди, иккала тош ҳам тешиқдан тушиб кетди. У эса негадир қопчиғининг тешигини олдинроқ сезмаган ҳам экан. Сантяго ердан тошларни териб олиш учун эгилган ҳам эдики, калласига бир янги фикр келиб қолди:

«Аломатларни англашга ва уларга эргашишга ўрган», деганди қария. Аломат! Сантяго кулиб юборди. Сўнгра ердан тошларни олиб, қопчиғига солди. У тешиқни ямашни хаёлига ҳам келтирмади — агар тошлар хоҳласа, истаган вақтда ташқарига чиқиб кетиши мумкин. У шундай нарсалар борки, ўз тақдирингдан қочишга уринмаслик учун улар ҳақда яхшиси сўрамаган маъқулроқ эканлигини тушунди.

«Ахир мен қарорни ўзим қабул қиламан, деб қарияга сўз бергандим-ку», деди у ўз-ўзига.

Лекин тошлар қария ҳамон у билан бирга эканлигидан хабар бердилар ва бу Сантягонинг ишончини янада мустаҳкамлади. У бўм-бўш майдонни яна бир бор кўздан кечирди, лекин энди аввалгидай умидсизлик билан эмас.

Умуман, унинг қаршисидаги дунё ҳам бегона эмасди — шунчаки янги дунё эди.

Ахир унинг азалий истаги шу эди-ку — янги дунёларни англаш. Мабодо унинг тақдирида эҳромларгача бориш битилмаган бўлса ҳам, хоҳлаган бир чўпондан кўра кўпроқ нарсани кўришга эришди.

«Бор-йўғи икки соатлик йўлдан сўнг бутунлай бошқа олам борлигини билишганда эди», деб ўйлади у.

Янги дунё унинг қаршисида бозорнинг ўлик майдони қиёфасида ястаниб ётарди. Лекин у бу майдон ҳаёт билан қайнаганини ҳам кўришга улгурди ва буни ҳеч қачон унутмайди. У қилични ҳам эслади: албатта, икки дақиқалик маҳлиёликка жуда қиммат ҳақ тўлади, лекин бунақа қилични илгари кўрмаган эди.

Сантяго дафъатан англади — дунёга фирибгарнинг бахтсиз қурбони ва ёвуз одамнинг кўзи билан ҳам, хазиналар ва саргузаштларнинг жасур изловчиси кўзи билан ҳам қарай олиши мумкин экан.

— Мен — хазиналар ва саргузаштларнинг жасур изловчисиман, — дея гўлдиради Сантяго уйқуга чўмар экан.

* * *

Кимдир унинг биқинига туртгач, уйғониб кетди. Сантяго қоқ ўртасида тунаган бозорга яна жон кирган эди.

Одатича қўйларини излаб атрофга аланглаган Сантягонинг уйқуси батамом ўчди ва ўзининг янги дунёда эканлигини эслади, лекин бундан ғамгин бўлмади, у бахтли эди. Энди қорин тўйдираман, деб сандироқламайди — у хазиналар томон йўл олади! Чўнтагида бир чақа ҳам йўқ, аммо бунинг ўрнига ҳаётга ишонч бор. Кеча тунда у ўзига саргузаштлар изловчиси тақдирини танлади: у китобларда ўқиган қаҳрамонларга ўхшаган бўлади.

Йигитча сокин қадамлар билан майдонни айланиб ўта бошлади. Сотувчилар дўконлари ва пештахталарини очишарди, у ширинликлар сотувчисига пештахтасини қўйиш ва молларни ёйишга ёрдамлашди.

Ширинликлар сотувчиси жилмайди: у мамнун эди, чунки нима учун яшаётганлигини яхши биларди, шунинг учун ҳам янги меҳнат кунига қувонч билан тайёргарлик кўрарди. Унинг табассуми йигитчага

қариянинг — сирли шоҳ Маликсиддиқнинг табассу-
мини эслатди.

«У ширинликларни дунё кезиш учун ёки мовут-
чининг қизига уйланиш учун пишираётгани йўқ. Ун-
га ўз машғулоти ёқади», деб ўйлади йигитча ва ўша
қарияга ўхшаб бир қарашдаёқ одамнинг ўз йўлига
нақадар яқин ёки узоқ эканлигини аниқлаш мумкин-
лигини ҳам англади.

«Бу шунчалик оддийки, илгарилари мен буни не-
га тушунмаган эканман?»

Соябонни тортиб ўрнатишгач, қандолатчи унга би-
ринчи пиширилган бўғирсоқдан тутди. Сантяго уни
иштаҳа билан еди, миннатдорчилик билдирди ва йў-
лига равона бўлди. Шу пайт, ногаҳон англаб қолди,
ахир улар соябонни ўрнатаётганда қандолатчи арабча
гапирди-ку, у эса — испанча, лекин икковлари ҳам бир-
бирларини тушунишди.

«Демак, шундай бир тил борки, у сўзларга боғлиқ
эмас, — деб ўйлади у. — Мен шу тилда қўйларим билан
гаплашардим, мана энди одамда ҳам синаб кўрдим».

«Борлиқ бир бутунликдир», қария шундай деган
эди. Сантяго аломатларни назардан қочирмаслик учун
Танжер кўчаларини шошилмасдан айланиб чиқишга
аҳд қилди. Бу сабр-у тоқатни талаб қиларди, сабр-у
тоқат ҳар бир чўпоннинг энг биринчи ўрганадиган
хайрли амалидир. Ва яна йигитча қўйлардан ўрган-
ганлари ҳам бу янги дунёда унга албатта асқотиши
ҳақида ўйлади.

«Борлиқ бир бутунликдир» — Маликсиддиқ сўз-
лари яна эсига тушди.

* * *

Чинниворлар сотувчиси ҳар тонг уни қамраб
оладиган маҳзунлик ила яна бир янги куннинг олам-
га ёйилишини кузатиб ўтирарди. Ана шу тор-у танг
кўчадаги, харидор камдан-кам бош суқадиган дўкон-
чада ўтирганига ҳам, мана, ўттиз йил бўлибди. Энди

ҳаётида бирор-бир нарсани ўзгартиришнинг ҳам мавриди ўтди, унинг бутун билган касби-кори шу — биллур идишлар (чинниворлар) сотиш. Вақти замонда бу дўкончадан пулдор араб савдогарлари, инглиз ва француз кончилари, олмон аскарларининг қадами узилмасди. Ўша пайтларда чинниворлар билан савдо қилиш энг сердаромад иш эди. У бойиб кетишни, ёши бир жойга етганда гўзал хотинлари атрофида парвона бўлиб, ҳаётини безашини орзу қиларди.

Лекин замонлар ўзгарди, шаҳар ҳам аввалги шаҳар эмас. Танжер яқинидаги Сеута шаҳри жуда тез ривожланди ва савдо маркази ҳам ўша ёққа кўчди. Ҳам-соя савдогарлар кўчиб кетишди, фақат қуйироқда бир неча дўконча қолди, холос, харидорлар эса бу дўконларга кириш учун тоққа чиқишдан эринишарди.

Аммо чинниворлар сотувчисининг шу ерда қолишдан ўзга чораси йўқ эди. Ўттиз йил чиннивор олиб сотиш билан шуғулланди, энди ҳаётини ўзгартиришга вақт ўтган эди.

Эрталабки фурсати яккам дуккам йўловчиларни кузатиб ўтириш билан ўтди. Унга бу манзара ҳам, бу кўчадан ўтувчиларнинг ҳаёти ҳам кўп йиллардан буён беш қўлдай маълум эди. Тушликка яқин дўкон ойнаси ёнида яхши кийинган ёшгина бир йигитча тўхтади. Унинг бу ерлик эмаслиги кўриниб турарди. Чинниворлар сотувчисининг бунақаларни кўравериб кўзи пишиб кетган, бир қарашдаёқ йигитчанинг пули йўқлигини билди.

Шунга қарамасдан, йигитча кетгунча тушликка сабр қилиб туришга қарор қилди. Дўкон эшигига бу ерда чет тилларда ҳам гапиравериш мумкинлиги ҳақида ёзиб қўйилган эди. Сантяго дўкон хўжайини пештахта ёнига келганини кўрди.

— Мана бу пиёлаларни ювиб беришимни хоҳлайсизми? — деб сўради йигитча. — Бундай аҳволда уни ҳеч ким сотиб олмайди.

Хўжайин жавоб бермади.

— Эвазига менга бирор-бир егулик берарсиз.

Хўжайин миқ этмай йигитчага тикилиб тураверди. Сантяго қатъий ҳаракат қилмаса бўлмаслигини тушунди. Унинг қопчигида камзули бор эди — барибир саҳрода кераги бўлмайди. Камзулини олиб пиёлаларни артишга киришди. Ярим соатдан сўнг ярқираб-яшнаб кетди, худди шу пайт икки киши кирдида, биллур буюмлардан харид қилди.

Сантяго ишини тугатгач, дўкон хўжайинидан егулик сўради.

— Қани, юрақол мен билан, — деди у.

Сўнгра эшикка «Тушлик вақти» деган қоғозни осиб, Сантягони кўчанинг юқорисидаги кичкина ошхонага бошлади. Улар тамаддихонадаги якка-ю ягона ўриндиқни эгаллашди.

Чинниворлар сотувчиси кулди:

— Идишларни тозалашингнинг ҳам ҳожати йўқ эди. Қуръони каримда оч одамни тўйдириш буюрилган.

— Унда нега мени тўхтатмадингиз?

— Чунки пиёлалар кир бўлиб кетганди. Иккаламиз ҳам миямизни ифлос нарсалардан поклашимиз лозим эди.

Овқатланиб бўлишгач:

— Дўконимда ишлашингни истар эдим. Бугун сен биллур пиёлаларни тозалаётганингда иккита харидор келди — бу яхши аломат, — деди у.

«Одамлар аломатлар ҳақида кўп гапиришади, — деб ўйлади чўпон, — аммо нима ҳақда гапиришаётганларини ўзлари англашмайди. Ўзим ҳам ҳеч нарсадан хабарим йўқ, шунча йил қўйларим билан сўзсиз тилда гаплашдим-ку».

— Хўш, нима қилдинг? — сотувчи айтганидан қолмасди. — Меникида ишлашга розимисан?

— Тонггача бутун молингизни ювиб бераман, — деб жавоб қилди йигитча. — Сиз эса бунинг эвазига Мисрга етиб боришим учун пул берасиз.

Қария яна кулди.

— Эҳ-э, бунақа йўлга... Мабодо сен йил бўйи дўконимдаги чинниворларни ювганингда ҳам ва сотил-

ган ҳар бир идишдан ўз улушингни олганинда ҳам, барибир, қарз кўтаришга мажбур бўласан. Танжер билан Мисрнинг ораси — минг-минг қақирим саҳро.

Бир лаҳза шундай сукунат чўкдики, гўё бутун шаҳар уйқуга чўмгандай эди. Бозорлар, молини мақтаётган савдогарлар, минорага чиқиб ибодатга чорлаётган одамлар, ўймакор дастали шамширлар ғойиб бўлди. Орзу-умидлар ва саргузаштлар, нуруний шоҳ ва танланган Йўл, хазина ва эҳромлар қаёққадир изсиз сингиб кетди. Бутун дунёга сукунат ҳоким эди, чунки Сантягонинг қалби тилдан қолган, гўё руҳи уни тарк этган эди. У на оғриқни, на азобни, на умидсизликни ҳис этар, маънисиз қотиб қолган нигоҳларини тамад-дихонанинг эшикларига тиккан кўйи ҳамма нарса батамом тугашини ва шу лаҳзада ўлиб қолишнигина истарди, холос. Сотувчи қошларини кўтариб, унга ҳайрон тикилди — ҳалигина, эрталаб бу бола бахтиёр эди шекилли. Энди эса, юзида ғамзада булутлар: шодликдан асар ҳам қолмаган.

— Ўғлим, ватанинга қайтишинг учун сенга пул беришим мумкин, — деди сотувчи.

Йигитча жавоб қайтармади. Сўнгра ўрнидан турди, эгнидаги кийимини тўғрилаб, қопчиғини қўлтигига қисди-да:

— Мен сизникида ишлашга қоламан, — деди.

Бироз жимликдан сўнг кўшиб кўйди:

— Менга пул керак, уч-тўртта бўлса ҳам кўй сотиб олмоқчиман.

ИККИНЧИ ҚИСМ

Ёвузлик инсон оғзига кираётган нарсадан эмас, чиқаётган нарсадан туғилади.

Ўзганинг тақдирига аралашганлар ўз тақдирларидан мосуво бўладилар.

Одамзод руҳининг қуввати нигоҳида бўлади.

Хазина қаерда бўлса, қалбинг ҳам ўша ерда.

Сантяго дўконда қарийб бир ой ишлади, лекин бу янги юмуш унга жуда ёқиб тушди, деб бўлмайди. Чинниворлар сотувчиси ҳар кун пештахта ортида ўтирар, йигитчага буюмларга эҳтиёт бўлишни таъкидлаб минғирлагани-минғирлаган эди.

Аммо ишни ташлаб кетишга ҳожат йўқ эди, чунки сотувчи эзма бўлса ҳам, ҳалол, гапида турадиганлардан экан: Сантяго сотилган ҳар бир буюмдан ўз улушини мунтазам олиб турди, ҳатто уч-тўрт танга йиғиб ҳам қўйди. Лекин бир куни ўз жамғармасини сарҳисоб қилса, мўлжаллаган қўйини сотиб олиш учун яна шунча йиғиши ва бунинг учун яна бир йил ишлашига тўғри келар экан.

— Кўчма пештахта ясаб, устига буюмлардан намуналар териб қўйсак нима қилади? — деди у хўжайинга. — Йўловчиларнинг эътиборини тортиш учун уни дўконга кираверишга қўйиб қўярдик.

— Биз шу пайтгача ҳеч қанақа кўчма пештахтасиз яшадик, — деди у. — Ўткинчилардан бирортаси туртиб юборади-да, кейин чинниворларим чил-парчин бўлади.

— Мен қўйларимни яйловга олиб тушганимда улар ҳам бирорта илонни босиб олиши ва илон чақиб,

ҳаром ўлиши мумкин эди. Лекин чўпон билан қўйларнинг ҳаёти шу — таваккал.

Сотувчи бу вақтда учта қадаҳ сотиб олмоқчи бўлаётган харидорлар билан овора эди. Кейинги пайтларда савдо авжига чиққан, худди бутун Танжердан харидорлар оқиб келган замонлар қайтгандай эди.

— Ишлар ёмонмас, — деди у харидорлар кетгач. — Етарлича даромад қилипман, ҳадемай сенга янги бир сурув сотиб олишга етадиган пул бераман. Сенга нима етишмаяпти? Ҳаётдан ортиқча нарса талаб қилишнинг нима кераги бор?

— Шунинг учунки, аломатларнинг изидан бориш керак, — бу сўз йигитчанинг оғзидан беихтиёр чиқиб кетди ва дарҳол айтганига пушаймон бўлди: ахир, сотувчи шоҳга ҳеч қачон дуч келмаган-ку.

«Бу Хайрли Ибтидо дейилади, — қариянинг сўзлари ёдига тушди. — Бошловчиларнинг омади келади. Ҳаёт ҳар доим инсон ўз Тақдирининг йўлидан боришини хоҳлайди».

Хўжайин эса бу вақтда Сантяго айтган гапнинг магзини чақиш билан овора эди. Йигитчанинг дўконга келишининг ўзи бир яхшилик аломати бўлганлиги кундай равшан — пул дарёдай оқиб келарди, бу испан йигитчани ёллаганига ҳеч қачон афсусланмайди.

Тўғри, у меҳнатига кўра кўпроқ пул оляпти, ҳеч қиси йўқ — чинниворлар сотувчиси савдонинг бундай юришиб кетиши мумкинлигини ўйламай, каттароқ улуш белгилаб қўйганди. Сотувчига йигитчанинг ўз қўйлари ёнига қайтадиган фурсати яқин қолгандай туюларди.

— Эҳромлар сенга нимага керак бўлиб қолганди ўзи? — Мавзуни ўзгартириш учун сўради у.

— Менга улар ҳақида кўп гапириб беришган, шунинг учун... — деб жавоб берди Сантяго.

Ҳазина унинг учун аламли хотирага айланиб қолганди ва улар ҳақида ўйламасликка ҳаракат қиларди, шунинг учун ҳам кўрган тушини хўжайинга айтиб ўтирмади.

— Бор-йўғи, эҳромларга бир қараш учун саҳрони кесиб ўтишни хоҳлаётган одамни умримда биринчи кўришим. Эҳромлар дегани, бу — бир уюм тош-да. Унақасини сен ўзинг ҳам ҳовлида қуриб олишинг мумкин.

— Узоқ сафарлар, саргузаштлар ҳеч қачон тушингизга кирмагани шундоқ кўриниб турибди, — деб жавоб берди Сантяго ва навбатдаги харидорни кутиб олгани чиқди.

Орадан икки кун ўтиб, кўчма пештахта ҳақидаги гапни хўжайиннинг ўзи кўзгаб қолди.

— Мен янгиликни хуш кўрмайман, — деди у. — Мен Ҳасанга ўхшаган бой эмасман, у хато қилиб қўйишдан кўрқмайди — бунақа ишда у кўп нарса йўқотмайди. Сен билан менга ўхшаган одамлар эса ўз хатолари учун бир умр товон тўлайдилар.

«Тўғри», деб ўйлади йигитча.

— Мана энди гапир, сенга нима зарурати бор бу пештахтанинг? — деди хўжайин ўз гапидан қолмай.

— Мен иложи борича тезроқ ўз қўйларим ёнига қайтмоқчиман. Модомики, омад ҳозир бизга кулиб боқаётган экан, этагидан маҳкам тутиб қолиш керак, омад бизга қандай ёрдам бераётган бўлса, унга ҳам шундай ёрдам қилиш учун қўлдан нимаики келса қилиш лозим. Буни Хайрли Ибтидо, деб бежиз айтишмаган, ахир. Доим бошловчиларнинг омади келишини унутманг.

Қария бир зум сукут сақлагач, жавоб қилди:

— Пайғамбаримиз Қуръони каримга ва ҳаётимиз давомида мусулмончиликнинг беш фарзига амал қилмоққа даъват этганлар. Энг асосийси, Оллоҳдан ўзга илоҳ йўқлигига имон келтириш. Кейингилари — бир кунда беш вақт намоз ўқиш, Рамазон ойида рўза тутиш, муҳтожларга шафқатли бўлиш ва закот бериш...

У яна жим бўлиб қолди. Пайғамбарни ёдга олиши билан кўзларига ёш келди. Гарчи у жонсарақ, қизиққон ва бесабр одам бўлса-да, Муҳаммад алайҳиссалом буйруқларини ўринлатган ҳолда умргузаронлик қиларди.

— Бешинчи фарзни айтмадингиз, униси нима? — сўради Сантяго.

— Ўтган куни сен менга, узоқ сафарлар ҳақида ҳеч қачон туш кўрмагандирсиз, дединг. Бўлмаса эшит, бешинчи фарз — ҳар бир мўмин мусулмоннинг ҳаж зиёратини амалга ошириши.

Ҳар биримиз ҳаётимиз давомида ҳеч бўлмаганда бир марта муқаддас Макка шаҳрига ҳажга боришимиз лозим. У шаҳар сенинг эҳромларингдан анча олисда. Ёшлигимда, кўлимга уч-тўрт танга пул тушганда, ҳажга жўнашдан кўра мана шу дўконни сотиб олишни афзал кўрдим. Бойиб мол-дунё орттираман-да, ана ундан сўнг Маккага жўнайман, деб ҳаёл қилдим. Пулим ҳам кўпайди, лекин энди мен ҳеч кимга савдони ишониб топширолмасдим, чунки молларим нозик эди. Ва ҳар куни дўконим ёнидан ўтаётган, ҳажга кетаётган зиёратчиларни кузатардим: уларнинг орасида бой-бадавлатлари ҳам бор эди — изидан ўнлаб хизматкорлар, бутун бошли туялар қарвони борарди, лекин асосий қисми мендан кўра камбағалроқ одамлар эди.

Сўнгра уларнинг бениҳоя бахтиёр ва мамнун ҳолда ҳаждан қайтишларини, эшикларига ҳожилик белгисини ўрнатиб қўйишларини ҳам кўрардим. Ўшалардан биттаси — эски калишларни ямаб кун кўрадиган ямоқчи айтиб берди: саҳронинг ўртасидан қарийб бир йил юрибди, лекин сира чарчамабди, ўзимизнинг Танжердаги қўшни маҳалладан тери олиб келишга борганда ана шундан кўпроқ чарчар экан.

Энди сенга келсак, мана, эҳромларни кўришни ният қилиб юрибсан, ўз орзуинг амалга ошишини иштиёқ билан кутяпсан, мени ўзингга қиёслама.

Мен фақат Макка ҳақида орзу қилишнинггина истайман. Саҳрони пою пиёда босиб ўтишимни, муқаддас тош турган майдонга кириб боришимни, унинг атрофидан етти бор зиёрат қилиб айланишимни ва ана шундан кейин қўлларимни тегизишимни минглаб маротаба кўз олдимга келтирганман. Атрофимда қанча одамзод бўлишини ва менинг овозим ҳам умумий

зикр-у сано садоларига сингиб кетишини ҳар сафар ҳузурланиб тасаввур қиламан. Лекин мен тасаввуримдагидан ўзгача бўлган бирор-бир нарсадан ҳафсалам пир бўлишидан кўрқаман ва шунинг учун ҳам фақат орзу қилишни афзал кўраман.

Ўша куни у Сантягога кўчма пештахта ясашга рухсат берди. Ҳар кимнинг орзуси бошқа, кўрадиган туши бошқа.

* * *

Орадан яна икки ой ўтди — кўчма пештахтанинг шарофати билан дўкончага харидорлар ёғилиб кетди. Сантяго хомчўт қилиб кўрди: агар иш шу зайлда кетаверса, ярим йилдан сўнг Испанияга қайтиши ва олтмиш бош эмас, икки ҳисса кўпроқ кўй сотиб олиши мумкин бўлар экан. Қарабсизки, бир йил ўтмай, сурувини яна икки баробар кўпайтиради, ана ундан кейин араблар билан бемалол савдо-сотик қилаверади, уларнинг тилини ҳам оз-моз ўрганиб олди. У бозорда юз берган ўша воқеадан буён ҳозиржавоб тошлар — Урим ва Туммим учун қопчиғига қўл суқмай кўйган эди, чунки Миср энди унинг учун ушалмайдиган орзуга айланганди, худди Маккаи мукаррама хўжайинининг армони бўлгани каби. У ўзининг ишларидан хурсанд, доим Тариф бандаргоҳига кемадан ғолибона тушиб келишини тасаввур қилгани-қилган эди.

«Ёдингда тут, нимани хоҳлаганингни доим аниқ билишинг керак», деганди Маликсиддиқ.

Йигитча эса энди буни биларди. Ана шу мақсадига эришиш учун ҳам тинимсиз ишларди. Балки бегона юртга бориб қолиш, у ерда фирибгарга дучор бўлиш, алалоқибат бир чақа ҳам сарфламай сурувини икки ҳисса кўпайтириб олиш тақдири азалига битиб кўйилгандир?

Сантяго ўзидан мамнун, кўкси ғурурга тўла эди. У кўп нарсани ўрганди: чинниворлар билан савдо

қилишнинг ҳадисини олди, сўзсиз тилда гаплаша олади ва ҳар қандай аломатнинг сирини билади. Бир куни у қандайдир харидорнинг: «Шунча баландликка чиқиб келдик, бу ерда на бир ўтирадиган жой, на бир чанқоғингни қондирадиган нарса бор», деб зорланаётганини эшитиб қолди. Сантяго бу аломат эканлигини дарҳол пайқади ва хўжайинга:

— Тоққа чиқиб келаётганларга чой сотсак қандай бўлади? — деди.

— Катта янгилик, ўйлаб кўрса бўлади, — жавоб берди у.

— Чойни эса биллур пиёлаларга қуйиб берамиз. Одамлар хузур қилади, қарабсизки, чинниворлардан сотиб олишни ҳам хоҳлаб қолишади. Одамлар, кўпинча, чиройли нарсаларга ўч бўлишади.

Хўжайин жавоб қилмади, лекин Сантягога мамнуният билан узоқ тикилиб қолди. У кечга яқин навбатдаги ибодатини адо этгач, дўконни ёпди ва тош-йўлкада Сантягога рўбарў ўтириб олиб, унга чилим узатди. Деярли ҳамма араблар ажойиб, узун найчали чилим чекарди.

— Менга тушунтир, сен ўзи нимага эришмоқчисан? — сўради у йигитчадан.

— Биласиз-ку, уйимга қайтмоқчиман, кўп қўй сотиб олмоқчиман. Бунинг учун менга пул керак.

Қария чилимнинг қўрхонасидаги чўғларни кўзгаб қўйди ва тутунни ичига чуқур тортди.

— Ана шу дўконни очганимга ўттиз йил бўлди. Асл биллурни ёмонидан ажрата оламан, савдо-сотиқнинг нозик томонларини беш қўлдай биламан. Ишимнинг маромидан хурсандман ва уни кенгайтиришни ҳам хоҳламайман. Харидорларга биллур пиёлаларда чой тутмоқчисан, биламан, ҳақиқатан ҳам даромадимиз ошади; ҳамма нарсани ўзгартиришга тўғри келади.

— Бунинг нимаси ёмон?

— Мен қандай яшаётган бўлсам, шундай яшашга кўникканман. Сен келмасингдан аввал тез-тез шундай хаёлларга борардим: умр ўтиб боряпти, мен бир

жойда ўтириб қолдим, атрофимдаги дўстларим қаёқларгадир кетишяпти, яна қайтиб келишяпти, касодга учрашяпти, яна бойиб кетишяпти. Ана шулар ҳақида чуқур бир ҳасрат билан ўйлардим. Энди тушуниб қолдим, менинг дўконим менинг эҳтиёжимга, менинг хоҳишимга яраша экан. Мен янгилик изламайман ва бу қандай қилинишини ҳам билмайман. Мен ўз ҳолимга, ўзлигимга жудаям кўникканман.

Йигитча жавоб беришга сўз тополмай қолди. Қария давом этди:

— Сени эса Худойим менга атайлаб юборгандай бўлди. Мен бугун бошқа нарсани тушундим: агар Аллоҳнинг марҳаматини қабул қилмасанг, у лаънатга айланар экан. Менинг ҳаётдан бошқа умидворлигим йўқ, сен эса мени мен учун мавҳум бир келажак сари юришга мажбур қиляпсан. Мен эса номаълум кенгликларга, ўзимнинг келажакдаги беқиёс имкониятларимга қараяпман, англаяпман ва ўзимни аввалгидан ҳам ожизроқ, ёмонроқ ҳис қиляпман. Ҳолбуки, энди мен жуда кўп нарсага эришишим мумкинлигини биламан, лекин менга бунинг кераги йўқ.

«Яхшиямки, маккабодроқ сотувчисига ҳам бирор нарса демаган эканман», деб ўйлади Сантяго.

Яна анча фурсат улар чилим чекиб ўтиришди. Қуёш ётоғига бош қўйди. Хўжайин ва Сантяго арабча гаплашиб ўтиришарди — йигитча бу тилни ўрганиб олганидан мамнун эди. Илгарилари, у бутунлай бошқача ҳаёт кечириб юрганида, унга қўйлар оламдаги ҳамма сир-синоатларни билиб олишга қодирдай туюлар эди. Лекин мана бу араб тилини ҳеч қачон ўрганишолмайди.

«Улар ўрганишдан ожиз бўлган яна нималардир бўлиши керак, — хўжайинга жимгина тикилганча ўйлади у. — Ҳолбуки, улар емиш ва сув излаб топишни билишади, холос. Қолаверса, биладиганларини ҳам ўзлари ўрганишмаган — уларни мен ўргатганман».

— Мактуб, — деди узоқ жимликдан сўнг чиннivorлар сотувчиси.

— Бу нима дегани?

— Бунинг асл маъносини билиш учун араб бўлиб туғилиш керак, — жавоб қилди у. — Лекин тахминий маъноси — «шундай битилган».

Сўнгра чилимнинг кўрхонасидаги чўғларни ўчирар экан, Сантяго эртадан бошлаб биллур пиёлаларда чой сотиши мумкинлигини айтиб қўйди. Ҳаёт дарёсини тўхтатиш мумкин эмас.

* * *

Одамлар тоққа тикка кўтарилиб келишар ва энг тепада ушбу дўконча, чиройли биллур пиёлаларда яхна ва оромбахш чой уларни кутиб турарди. Қандай қилиб дўконга кирмаслик, хушбўй чойдан ичмаслик мумкин?!

Бир харидор биллур пиёлалардан бир нечтасини сотиб олар экан: «Бунақа нарсалар хотинимнинг хаёлига ҳам келмайди!» деди. Шу кеча уникига келадиган меҳмонларни ажсйиб пиёлалар билан тонг қолдирмоқчи экан.

Бошқаси эса биллур пиёладан ичганда чой янада хуштаъм бўлишини, хушбўйлигини ҳам кўпроқ сақлашини уқтирарди.

Учинчиси эса Шарқда қадим-қадимдан чойни биллур пиёлаларда ичишганини, чунки унинг сеҳрли кучи борлигини эсларди.

Кўп ўтмай ушбу кашфиётдан ҳамма хабар топди ва бу баландликка одам оқиб кела бошлади, уларнинг чиннифурушликдай эски хунарга яна нима янгилик қўшиш мумкин эканлигини ўз кўзлари билан кўргилари келарди.

Харидорларга биллур пиёлаларда чой тутадиган бошқа дўконлар ҳам пайдо бўлди, лекин улар бўмбўш эди, чунки уларга машаққат билан чиқиб борилмасди.

Кўп ўтмай дўконга яна иккита ёрдамчи олишга тўғри келди. Энди бу ерда фақат чинниворлар савдо-

сигина бўлмасди, балки ҳар куни юзлаб келадиган янгиликка ташна мижозларга ҳадсиз-ҳисобсиз чой ҳам сотиларди.

Ана шу тахлит ярим йил ўтди.

* * *

Йигитча уйғонганда ҳали қуёш чиқмаган эди. Бугун унинг Африка заминига қадам босганига ўн бир ой-у тўққиз кун бўлди.

У атайлаб ана шу кун учун олиб қўйилган арабча оқ яктакни кийди, бошига рўмол ташлаб, уни туя терисидан қилинган ҳалқа билан маҳкамлади, шиппагини оёғига илиб, овоз чиқармай пастга тушди.

Шаҳар ҳали уйқуда эди. Сантяго мураббо билан бир бурда нон еди, биллур пиёлада қайноқ чой ичди, сўнгра дўкон бўсағасида ўтириб, чилим чекди.

У бутунлай ёлғизликда, хаёл ва фикрдан ҳам холи, саҳро ҳидини олиб келаётган шамолнинг бир маромда гувиллашига қулоқ тутиб, чекиб ўтирарди.

Унинг бармоқлари бир даста пулни бетиним гижимлар — бу пуллар ўз юртига қайтиб кетиш учун чипта олишга ҳам, юз йигирмата қўйга ҳам, ўзи келиб қолган мамлакат билан Испания ўртасида савдо қилишга рухсатнома сотиб олишга ҳам етарди.

Сантяго хўжайиннинг уйғонишини ва дўконни очишини сабр-тоқат билан кутди. Сўнгра улар биргаликда яна чой ичишди.

— Бугун мен кетаман, — деди йигитча. — Менинг қўй сотиб олишимга ҳам, сизнинг Маккага жўнашингизга ҳам энди маблағ етарли.

Хўжайиндан садо чиқмади.

— Мени дуо қилинг, — деди Сантяго қатъийроқ қилиб. — Сиздан кўп яхшилик кўрдим.

Қария бир сўз демасдан чойни шопиришда давом этарди. Ниҳоят у йигитчага ўгирилди.

— Сен билан фахрланаман. Сен келгач, дўконимда янги ҳаёт бошланди. Лекин билиб қўй: мен Мак-

каи мукаррамага бормайман. Яна шуни ҳам билиб қўйки, сен ҳам ҳеч қачон қўй сотиб олмайсан.

— Ким айтди сизга буларни? — ҳайратланиб сўради Сантяго.

— Мактуб, — чинниворлар сотувчи қария бошқа сўз айтмади.

Ва йигитчага оқ фотиҳа берди.

* * *

Сўнгра Сантяго хонасига кўтарилди ва нарсаларни йиғиштириб, учта қопга жойлади. Чиқиб кетиш учун эшикка яқинлашганда бирдан бурчакда ётган чўпонлик қопчиғига кўзи тушди. Уни кўпдан буюн қўлга олмаганидан ҳатто борлигини ҳам унутиб юборган эди. Қопчиқда камзули ва китоби бор эди. У кўчадаги болалардан биронтасига совға қилиш ниятида камзулни олди, шу пайт иккита тош — Урим ва Туммим полга тушиб, юмалаб кетди.

Ана шу лаҳзада йигитча қартайган шоҳни эслади ва шунча пайт уни ёдига ҳам олмаганидан ўзи ҳайратланди. Тинимсиз меҳнат билан ўтган бир йилини фақат бир мақсад — пул йиғиш учун сарфлади — у Испанияга икки қўлини бурнига тиқиб қайтмоқчи эмасди.

«Ҳеч қачон ўз орзуингдан воз кечма, — деганди унга Маликсиддиқ. — Аломатлар кўрсатган йўлдан юр».

Йигитча тошларни ердан олди ва шу пайт уни яна ўша ғалати туйғу қамраб олди, қария шу ерда, ёнида тургандек эди.

Бир йил машаққатли меҳнат билан ўтди, энди эса аломатлар кетиш фурсати етганини кўрсатмоқда.

«Мен яна илгари қандай бўлсам, ўша асл ҳолимга қайтаман, — деб ўйлади у, — қўйларим эса менга арабча гапиришни барибир ўргатишолмайди».

Лекин қўйлар унга арабчадан кўра муҳимроқ нарсани — дунёда ҳамма тушуна оладиган тил борлигини ўргатган эди. У бир йил давомида савдо бароридан

келиши учун жон-жаҳди билан ҳаракат қиларкан, ана шу — ҳаммага тушунарли бўлган тилда гапирди. Бу тил илҳом ва руҳиятнинг тили эди, бу тил муҳаббат ва завқ-шавқ билан, ишонч ва меҳр билан дунёга келадиган нарсаларнинг, ҳодисаларнинг тили эди. Танжер энди Сантяго учун бегона эмасди, йигитча бутун дунё ҳам худди ана шу шаҳар бўйсунганидек, унга бўйсунishi мумкинлигини англади.

«Қачонки бирон нарсани астойдил орзу қилсанг, шу орзуинг рўёбга чиқиши учун бутун олам ёрдам беради», нуроний Маликсиддиқ шундай деган эди.

Лекин қария қароқчилар ҳақида ҳам, поёнсиз саҳролар ҳақида ҳам, орзу қилсалар-да, уни амалга оширишни истамайдиган одамлар ҳақида ҳам лом-мим демаган эди. У яна эҳромлар — бу бир уюм тош эканлигини ва кимнинг хаёлига келса, ўз боғида ҳам шунақасини қуриб олиши мумкинлигини ҳам айтмаган эди. Яна йигитчанинг қўй олиш учун пул топганда, албатта ўша қўйларни сотиб олиши лозимлигини айтишни ҳам қария унутган эди.

Сантяго қопчиғини ҳам бошқа буюмларига қўшиб қўйди. Зинадан пастга тушди. Хўжайин эр-у хотин хорижликларга хизмат қилар, яна икки мижоз биллур пиёлаларда чой ичиб, дўконда у ёқдан-бу ёққа юрарди. Саҳар-мардондан харидорларнинг бундай кўп бўлиши одатий ҳол эмасди.

Сантяго дафъатан хўжайиннинг сочлари Маликсиддиқнинг сочларига жуда ўхшашлигини сезиб қолди. Танжердаги биринчи тонг ҳам ёдига тушди, қарерга боришни билмагани, ейишга ҳеч вақоси бўлмагани, қандолатчининг унга жилмайгани ва бу жилмайиш Маликсиддиқнинг жилмайишига жуда ўхшагани ҳам ёдига тушди.

«Худди Маликсиддиқ бу ерлардан ўтгандай ва ҳар бир нарсада, ҳар бир одамда ўз изини, муҳрини қолдиргандек, — деб ўйлади йигитча. — Гўё бу одамларнинг ҳаммаси ҳаётларининг қайсидир бир лаҳзасида у билан учрашгандек. Ахир у ўз тақдири йўлидан

бораётганлар билан, албатта, бирга бўлиши ҳақида гапирган эди-ку».

Сантяго хайрлашмасдан йўлга тушди — бегоналар олдида йиғлашни истамасди. Лекин у бу ердаги ҳар бир буюмни, ўрганган ажойиб одатларни, одамларни соғинишини англаб турар эди. Унда ўз-ўзига ва дунёни забт этишга ишонч пайдо бўлди.

«Ахир мен қадрдон ерларимга, қадрдон қўйларимни боқиш учун қайтпман-ку», деб ўйларди у, аммо бу қарорини ўзига ҳеч сингдиролмасди. Ана шу орзусига етишиш учун бир йил ишлади, энди эса бу орзу лаҳза сайин ўз қимматини йўқотиб борарди. Балки бу нарсалар, умуман, орзу ҳам эмасдир?

«Балки чинниворлар сотувчисидай бўлганим яхшироқдир? Худди унга ўхшаб умр бўйи Маккаи мукаррамани орзу қилсам-у, барибир йўлга отланмасам?» деб ўйлади у. Аммо қўлидаги тошлар гўё унга қари шоҳнинг қудрати ва қатъийлигини бахш этаётгандек эди.

Фалати тасодифни қаранг ёки бу аломатмикан — у Танжерга келганида биринчи куни бош суққан тамаддихонага кирди. Албатта, ўшандаги фирибгар энди йўқ. Хўжайин бир пиёла чой олиб келди.

«Хоҳлаган пайтда чўпонликка қайтишим мумкин, — деб ўйлади Сантяго. — Мен қўй боқа оламан, жунини қирқишни биламан, бу ҳунар билан доим нон топиб ейишим мумкин. Аммо эҳромларга бориш имконияти эса балким қайтиб келмас. Олтин лавҳ осиб олган қария менинг бутун тарихимни айтиб берган эди. Мен ҳақиқий шоҳни, бунинг устига донишмандни учратган эдим».

Сантягони Андалусия водийларидан бор-йўғи икки соатлик йўл ажратиб турарди, эҳромлар билан унинг ўртасида эса бепоён саҳро ястаниб ётарди.

Аммо у буни бошқача талқин қилиш мумкинлигини ҳам, гарчи бир йилни ҳавога совурган бўлса-да, хазина томон йўл икки соатга қисқарганлигини тушунарди.

«Кўйларим ёнига қайтишни соғинганимни тушунса бўлади, чунки уларни яхши кўраман, феъл-атвори-ни биламан, ташвиши ҳам камроқ. Аммо бийдай саҳронинг нимасини севиш, соғиниш мумкин? Лекин мен излаган хазинани ўз бағрида яшириб турган худди ана шу саҳро бўлса, нима қилай. Хазинани тополмасам уйга қайтаман. Модомики, ҳозир пулим бор экан, вақтим бор экан, нега энди бир таваккал қилиб кўрмайман?»

Шу лаҳзада унинг қалби беқиёс бир қувончга тўлди. Қачон хоҳласа кўйчивонликка йўли очик. Қолаверса, чинниворлар билан савдо қилишнинг ҳам ҳадисини олган. Бу дунёда яширилган хазиналар кўп, лекин айнан у икки марта бир хил туш кўрди-ку, боз устига, қари шоҳ ҳам айнан унга учради-ку. Сантяго ўзидан мамнун ҳолда тамаддихонадан чиқди. У хўжайинини мол билан таъминлайдиганлардан бири доим саҳродан ўтадиган карвонлар билан келишини эслади. Сантяго Урим ва Туммимни кўлларида маҳкам сиқиб турарди — ана шу тошларнинг шарофати билан у яна ўз хазинаси томон йўл олишга қарор қилди.

«Мен доимо ўз Тақдири йўлидан борувчилар билан биргаман», Маликсиддиқнинг сўзларини эслади.

Энг осони: карвонсаройга бориш ва ваҳима қилишганидек, эҳромлар жуда олисдалиги ростми, деб сўраш.

* * *

Инглиз кўнган карвонсаройнинг молхонадан фарқи йўқ эди, тер, чанг, туя ва отларнинг бадбўй ҳидига чидашнинг ўзи бўлмасди. У кимёга доир журнални паришонхотирлик билан варақлар экан, ўйларди: «Мана шу дўзахга тушиш учун ўн йил ўқидимми-а?»

Аммо энди чекинишга имкон йўқ. Аломатлар кўрсатган томон йўл олиш лозим. У бутун Олам гаплаша оладиган ягона тилни ўрганишга бор умрини бахши-

да этди — фақат шунинг учунгина ўқиди. Аввалига эсперанто билан машғул бўлди, кейин дунё динлари-га қизиқди ва ниҳоят алкимёга муккасидан кетди. Ҳозир эсперантони сувдай билади, жамики диний таълимотлар тарихи миридан-сиригача унга маълум, аммо ҳали алкимёгар мақомига эришолгани йўқ. Тўғри, дастлаб баъзи бир сир-асрорлар ўз пардасини кўтаргандай эди, ҳозир эса тадқиқотлари бир қадам ҳам силжимаяпти, тошдай қотди-қолди. Бирор-бир алкимёгардан ёрдам олиш учун астойдил ҳаракат қилди — улардан на кўмак, на маслаҳат умид қилишнинг ҳожати йўқ экан. Ҳаммаси ўзи билан ўзи овора, ичимдагини топ, ўзимбўлай хилидан экан, боз устига ғалати-ғалати қилиқлари бор. Эҳтимол, ҳикмат Тошининг сирларини кашф этолмаганликлари учун улар шундай бўлиб қолишгандир.

Инглиз отасидан қолган мероснинг ҳам каттагина қисмини бесамар изланишлари йўлида сарфлаб бўлди. У дунёдаги энг зўр кутубхоналарнинг ҳаммасини кезиб чиқди, алкимё бўйича энг нодир, энг қимматбаҳо китобларни сотиб олди. Ана шу китоблардан бирида машҳур араб алкимёғари ҳақида ўқиб қолди, у кўп йиллар муқаддам Оврупода ҳам бўлган экан, ёши икки юздан ҳам ошган экан, ҳикмат Тошини топган ва Абдий ҳаёт ал-Иксирини кашф этган экан — бу гаплар ҳайратланарли бир афсона сифатидагина инглизнинг ёдида қолиши мумкин эди, холос, лекин сахрога қилинган археологик сафардан қайтган бир оғайниси у ерда ғайритабиий кароматлар соҳиби бўлган бир арабни кўрганлиги, у Ал-Фаюм воҳасида яшаши ва миш-мишларга қараганда ёши икки юздан ошганлиги ва хоҳлаган маъданни олтинга айлантира олиши ҳақида гапириб қолди-ю, унинг тинчи бузилди.

Инглиз ўша лаҳзадаёқ ҳамма ишлари ва учрашувларини бекор қилган, кутубхонасидаги энг зарур китобларни саралаб олган ва йўлга отланган эди — мана энди оғилхонага ўхшаган тахта бинода бўғилиб ўтирибди, девор ортида эса катта бир карвон сафарга

ҳозирланияпти, у Саҳройи Кабирни кесиб ўтади, Ал-Фаюм воҳаси ҳам ана шу йўл устида.

Инглиз: «Ўша лаънати алкимёгарни ўз кўзларим билан кўришим керак», деб ўйларкан, шу дақиқаларда туяларнинг бадбўй ҳиди ҳам унчалик ёқимсиз туюлмади.

Шу пайт орқасига йўл қопчиғи осиб олган ёшгина араб йигити кириб келди ва унга салом берди.

— Қаёққа йўл оляпсизлар? — сўради у.

— Саҳрога, — деб жавоб берди инглиз ва яна журналига бош эгди.

Суҳбатлашишга ҳозир унинг фурсати йўқ эди: ўн йил мобайнида ўрганган бутун илм-у амалини хотирасида қайта тикламоғи лозим эди; алкимёгар унинг билимини синаб кўриши ҳам мумкин.

Бу орада йигитча ҳам ерга чўкди ва қопчиғидан китоб олиб ўқишга тушди. Инглиз кўз қирини ташлаб, китоб испан тилида эканлигини кўрди.

«Ёмон эмас», деди ичида, чунки у арабчадан кўра испан тилида яхшироқ гапирарди.

Агар бу йигитча ҳам Ал-Фаюмга борса, бўш пайтларида у билан суҳбатлашиши мумкин.

* * *

Фалати ҳол, — деб ўйлади Сантяго кўмиш маросими ҳақидаги лавҳа билан бошланадиган биринчи бетни яна қайта ўқир экан. — Мана, қарийб икки йилдан буён шу китобни ўқийман, худди биринчи бетга кишанлаб қўйилгандай нарига ўтолмайман».

Бу сафар унинг ёнида шоҳ Маликсиддиқ бўлмаса ҳам фикрларини ҳеч жамлай олмасди. «Тўғри қарор қабул қилдимми?» деган савол ҳам уни мудом фикрларидан чалғитарди.

Аммо Сантягога энг муҳими аён эди: ҳар қандай ишда қарор қабул қилиш — бу ўша ишнинг фақат бошланиши. Қачонки одамзод бир қарорга келиб нимагадир киришса, билингики, у асов бир оқимга ўзини

ташлабди, оқим эса унинг хаёлига ҳам келмаган бошқа бир манзилга олиб кетиши мумкин.

«Хазиналарни излаб йўлга чиққанымда чинниворлар сотувчисининг дўконида ишлашни тасаввур ҳам қилмаган эдим. Худди шу янглиғ, балки мана бу карвон ҳам менинг қароримдир, мен танлаган мақсаддир, лекин карвоннинг ўз йўли ҳам сирлилигича қолаверади».

Ёнидаги овруполик ҳамон журнал ўқирди. У Сантьягога сўхтаси совуқ одамдай туюлди, чунки йигитча бинога кирганда инглиз хушламайгина қабул қилган эди. Ҳечқиси йўқ — агар у суҳбатни узиб қўймаганда танишиб ҳам олган бўларди.

* * *

Йигитча китобни ёпди — у бирор-бир қилиғи, ҳатто китоб ўқиши билан ҳам бу хорижликка ўхшашни истамеди, сўнгра чўнтагидаги тошларни олдида, ўйнай бошлади.

— Урим ва Туммим, — ҳайратини яширолмади овруполик.

Сантьяго шошиб тошларини беркитди.

— Сотилмайди, — деди у.

— Э-э-э, қўйсанг-чи, буларинг арзонгаров тошлар-ку, — жавоб қилди инглиз. — Ҳеч бир ноёб жойи йўқ, оддий кристаллар. Ер юзида бунақа тошлардан миллион-миллион, тушунадиган одам Урим ва Туммимни бир кўришдаёқ танийди. Аммо улар шу юртларда учрайди, деб хаёлимга ҳам келтирмаган эдим.

— Менга уни шоҳ совға қилган, — жавоб қилди йигитча.

Хорижлик гўё сўзлаш неъматидан маҳрум бўлгандай сўзсиз қолди, сўнгра шалвираган қўлини чўнтагига тикди ва худди Сантягоникига ўхшаш иккита тош чиқарди.

— Сен шоҳ билан гаплашдингми? — инглизнинг оғзидан чиқиб кетди.

— Бўлмасам-чи, шоҳларнинг чўпонлар билан гаплашишини тасаввур қилишинг қийин, — деди Сантьяго, энди уни суҳбатни давом эттириш иштиёқи тарк этган эди.

— Йўқ, нега энди. Ҳали Уни дунёда ҳеч ким билмаган пайтда, илк бор чўпонлар Шоҳни тан олишган. Шоҳларнинг чўпонлар билан гаплашиши ҳеч бир ғайритабиий ҳол эмас. — Инглиз «Бу йигитча тушунмади» деган ўйда қўшиб қўйди: — Бу ҳақда Инжилда ҳам, мен Урим ва Туммим ҳақида ўқиган китобда ҳам ёзилган. Худо фақат ана шу тошлар орқали башорат қилишга изн берган. Коҳинлар уларни олтин қутиларга солиб, кўкракларига тақиб юришган.

Сантьяго ана энди бу омборхонага келганидан афсусланмай қўйди.

— Балки бу аломат ҳам бўлиши мумкин, — гуё овоз чиқариб фикрлаётгандек гапириб юборди инглиз.

— Аломатлар ҳақида сенга ким айтган? — лаҳза сайин Сантягонинг қизиқиши ортиб борарди.

— Оламдаги жамики унсурлар — аломатлар, — деди инглиз қўлидаги журнални четга қўяр экан. — Қадимул айёмда одамзод фақат бир тилда сўзлашган, сўнгра у тилни унутишган. Мен худди ана шу Умумбашарий Тилни излаб юрибман. Менинг бу ердалигим боиси ҳам шу. Умумбашарий Тилни биладиган одамни — Алкимёгарни топишим лозим.

Уларнинг суҳбати омборхона эгаси — бақалоқ арабнинг ташрифи билан узилди.

Араб инглизга:

— Омадингиз бор экан, — деди. — Бугун тушдан сўнг карвон Ал-Фаюмга йўл олади.

— Мен эса Мисрга боришим керак, — ҳайқирди Сантьяго.

— Ал-Фаюм ўша Мисрда жойлашган-да. Сен ўзинг қаерликсан?

Сантьяго Испаниядан эканлигини айтди. Инглиз бениҳоя хурсанд бўлди: «Арабча кийинган бўлса ҳам овруполик экан».

— Анави одам аломатларни «омад» деб атайди, — деди англиз хўжайин ташқарига чиққач. — Мабодо «омад» ва «тасодиф» сўзлари ҳақида китоб ёзишга киришганимда борми, ёстиқдай бир қомус пайдо бўларди. Умумбашарият Тили ана шу сўзлардан иборат, холос.

Қўлида Урим ва Туммим тошлари бўлган Сантяго билан ўзининг учрашуви ҳам шунчаки тасодиф бўлмаса керак, деб ўйлади англиз. Сўнгра йигитча ҳам Алкимёгарни излаб юргани йўқми ўзи, деб қизиқсинди.

— Мен хазинани излаяпман, — деб жавоб қилди Сантяго ва бирдан хатосини англаб, тилини тишлаб қолди.

Аммо англиз Сантягонинг жавобига унчалик эътибор қилмагандек туюлди, фақат қўшиб қўйди:

— Қайсидир маънода мен ҳам хазина излаяпман.

— Алкимёнинг нималигини, тўғриси айтсам, унчалик билмайман, — деди Сантяго.

Шу пайт омборхона хўжайинининг уларни чорлаётган овози эшитилди.

* * *

Карвонсарой ҳовлисида узун соқолли, кўзлари қоп-қора киши уларга:

— Карвонни мен бошқариб бораман. Менга ҳамроҳ бўлганларнинг ҳаёти ҳам, ажали ҳам менинг қўлимда, чунки саҳро — маккора аёлдай гап, одамларни ақл-хушидан тез-тез бегона қилиб туради, — деди.

Йўлга чиқишга икки юз чоғли одам ҳозирланарди, жониворлар — туялар, отлар, эшаклар эса йўловчилардан икки баравар кўп эди. Инглизнинг китоб тўлдирилган бир неча жомадони бор экан. Ҳовли аёллар, болалар ва белига қилич, елкасига узун милтиқларни осиб олган эркакларга тўлиб кетганди. Шунчалик олаговур бўлиб кетдики, карвонбоши гапини бир неча бор такрорлашга мажбур бўлди:

— Бу ерга турли миллат вакиллари йиғилган ва улар турли худоларга сиғинадилар. Мен қудрат ва ҳикмат соҳиби бўлган якка-ю ягона Аллоҳга сиғинаман ва Унинг номи билан қасам ичаманки, саҳро устидан яна бир бор ғалаба қозониш учун Аллоҳ имкон берган ҳамма ишни қиламан. Энди эса ҳар бир одам ўзи топинадиган Тангриси номи билан қасам ичсин — токи йўлда эканмиз, қандай вазият бўлмасин, фақат менинг амр-у фармонимга бўйсунди. Саҳрода карвонбошига бўйсунмаслик — ҳалокат, демакдир.

Жамоанинг бўғиқ гувиллаган овози янгради — уларнинг ҳар бири ўз Худосининг номини тилга олди. Сантяго Исо алайҳиссалом номи билан қасам ичди. Инглиз сукут сақлади. Бу маросим қасам ичишга зурур бўлганидан кўра кўпроқ давом этди — одамлар ўз Тангриларидан меҳрибончилик қилишини, ҳифз-у ҳимоятига олишини илтижо этардилар.

Сўнгра йўлга тушилаётганидан хабар бериб, карнайнинг чўзиқ садоси янгради ва ҳамма эгарларга ўтирди. Сантяго ва инглиз сотиб олган туяларига машаққат билан миниб олишди. Йўлдоши ўз туясига жомадон-жомадон китобларни ортмоқлаб олганини кўриб йигитчанинг бечора жониворга раҳми келди.

— Аслида дунёда ҳеч қандай тасодиф мавжуд эмас, — инглиз узилиб қолган суҳбатни давом эттирмақчи бўлди. — Менинг бу ерларга келишимнинг сабаби, бир дўстимнинг фаройиб араб ҳақида...

Аммо унинг сўзлари ўрнидан қўзғалган карвоннинг шовқин-суронига кўмилиб кетди. Сантяго эса инглиз нима демоқчи бўлганини жуда яхши биларди: дунёдаги барча ҳодисотлар сирли, илоҳий бир занжир билан бир-бирига боғланган. Ана шу илоҳий занжир бўлади — уни чўпон бўлишга мажбур қилган ҳам, битта тушни икки бора кўрсатган ҳам, Африка қирғоқларига келтириб ташлаган ҳам, бу шаҳарда унга шоҳни дуч қилган ҳам, фирибгар тузоғига илин тирган ҳам ва чинниворлар дўконида хизмат қилдирган ҳам ва ...

«Танлаган Йўлингда қанчалик олға кетсанг, у сенинг ҳаётингни шунчалик кучли бошқаради», деб ўйлади йигитча.

Карвон Шарққа томон кетиб борарди. Куёш уфққа бош қўйгач, дам олиш учун қўнишар, тонг саҳарда йўлга тушишар, пешиннинг жазирамасида бир нафас ростлаб олиб, яна қўзғалишар эди. Сантяго инглиз билан онда-сонда суҳбатлашарди, чунки инглиз деярли китобдан бош кўтармасди.

Йигитча карвондаги ҳамма йўлдошларини эринмай, жимгина назардан ўтказарди. Энди улар сафар олдидан кўрган одамларига сира ўхшамасди. Ўшанда бетартиб бир жонсараклик ҳукмрон эди: дод-у вой, болалар йиғиси ва отларнинг кишнаши билан савдогарлар ва туякашларнинг ҳаяжонли бақир-чақирлари қоришиб кетганди. Бу ерда — саҳрода эса ҳукмронликни сукунат ўз қўлига олган, жимжитликни фақат саҳродаги абадий шамолнинг чийиллаши ва жониворлар туёқлари остидан чиқаётган қумнинг ингрофи бузарди, холос. Ҳатто туякашлар ҳам сукут сақлардилар.

— Мен бу саҳрони кўп мартаба кесиб ўтганман, — деди тунларнинг бирида туякашлардан бирови шеригига. — Саҳро шу қадар чексиз ва кўз илғамас даражада бепоёнки, ўзингни ҳам беихтиёр қум зарраси, деб ҳис қиласан. Қум зарраси эса тилсиз ва сассиздир.

Сантяго саҳрони биринчи бор кесиб ўтаётган бўлса-да, Туякашнинг нима ҳақида гапираётганини тунди. Унинг ўзи ҳам денгизга ёки оловга тикилганида тилига на бир сўз, онгига на бир ўй келмай, табиатнинг мислсиз қудратига сингиб кетгандай соатлаб ўтирарди.

«Мен қўйлардан сабоқ олдим, биллурдан сабоқ олдим, — деб ўйлади у. — Энди менга саҳро сабоқ беради. Мен илгари нимаики кўрган бўлсам, ҳаммасидан саҳро донишмандроқ, саҳро қадимийроқ туюлмоқда».

Бу ерларда шамол бир лаҳза ҳам ором олмасди, Сантяго Тарифдаги минора тепасида унинг шиддати-

ни ҳис қилганини эслади. Балки худди ана шу шамол бир пайтлар Андалусия ерларида емиш ва сув излаб кезган қўйларининг юнглари энгилгина ҳилпира-тиб ўтгандир.

«Энди у қўйлар меники эмас, — ўйлади у унчалик оғринмай. — Балки мени унутишгандир, янги чўпонга ўрганиб ҳам қолишгандир. Нима ҳам қилардим, майли. Қўйлар барча кўчиб юрувчилар сингари айриликлар муқаррар эканлигини ҳам билишади».

Шу тобда мовутчининг қизи ёдига тушди — аллақачон турмушга ҳам чиққандир. Кимга тегди экан? Балки бодроқ сотувчигадир? Балки ўқишни ҳам биладиган, фаройиб воқеаларни ҳикоя қиладиган чўпонга теккандир — бунақаси битта Сантяго эмас-ку. Бу ўйловлар ҳақиқатлигига ишончи комил эканлигидан йигитчининг ўзи таъсирланиб кетди: эҳтимол энди у Умумбашарий Тилни эгаллагандир ва дунёнинг ўтмиш ва келажакка доир ҳамма сирини билар? «Кўнгил сезиши» — Худонинг бу неъматини онаси шундай деб атарди. Энди Сантяго шуни яхши англарики, ушбу ҳол — жамики инсонлар тақдири ўзаро боғлиқ бўлган бутунолам ҳаёт оқимига руҳнинг чўмиб, қўшилиб кетишидир. Бизга ҳаммасини билиш каромати ато қилинган, ҳаммаси эса аллақачон ёзиб қўйилган.

— Мактуб, — деб юборди йигитча, чинниворлар сотувчисини эслаб.

Баъзан қумли саҳро тошлоқ саҳрога айланиб қоларди. Агар карвои катта харсангтошларга рўпара келса ёки бутун бошли тошлоқ майдон олдиларидан чиқиб қолса, уларни айланиб ўтишарди. Мабодо, туяларнинг туёқлари ботиб қоладиган даражада юмшоқ ва майда қум бошланса бошқа йўл излашарди. Баъзан оёқ ости шўрхок тупроққа айланиб қоларди — демак, бу жойларда қачонлардир кўл бўлган — юк ортилган жониворлар эса зорланиб пишқирар, кишнарди. Суворийлар зудлик билан ерга тушар, уларни силаб-сийпаб тинчлантирар, юкларнинг бир қисмини елкаларига олар ва йўлнинг панд берган қисмидан ўтиб

олгач, юкларни яна туя ва отларга ортишарди. Агар туякашлардан бири хасталаниб қолса ёхуд вафот этса, ўртоқлари унинг туясини ким етаклашини ўзаро қуръа ташлаб ҳал қилишарди.

Карвон қанчалик айланишлар қилмасин, неча бор йўналишини ўзгартирмасин, мақсад сари оғишмай илгариларди. Тўсиқлардан ошиб ўтиб, яна ўша — воҳага йўл кўрсатаётган юлдузга қараб йўлнинг танобини олишарди. Тонгги осмонда унинг чарақлаб турганини кўрган одамлар комил ишонч ила англари: йўлчи юлдуз бошлаётган томонда уларни соясалқинлар, сув, хурмозорлар ва ором кутмоқда. Фақатгина инглиз гўё ҳеч нарсани илғамаётгандай эди, у ўзининг навбатдаги китобига мук тушган кўйи кетиб борарди.

Сантяго ҳам сафарнинг дастлабки кунлари ўқишга ҳаракат қилди. Сўнгра шуни тушундики, атроф-жавонибни томоша қилиш ва шамолнинг гувиллашига қулоқ тутиб кетиш китобдан кўра қизиқарлироқ экан. У ўз туясининг феълени ўрганди, унга боғланиб қолди, шундан сўнг китобни умуман ташлаб қўйди. Аммо китобни очиши билан, албатта, қизиқарли бирор нарсага дуч келишини ҳам яхши биларди.

Сантяго ёнма-ён бораётган Туякаш билан секин-аста танишиб олди. Карвон дам олиш учун тўхтаган кечаларда гулхан ёқишар ва Сантяго унга чўпонлик ҳаётидаги қизиқарли воқеаларни айтиб берарди. Бир куни эса Туякаш унга ўз ҳаёти ҳақида гапириб берди:

— Мен Эл-Қайрум яқинидаги бир қишлоқда яшардим. Уйим, боғим, фарзандларим бор эди, умримнинг охиригача ана шундай дориломон кун кечиришим мумкин эди. Бир сафар ҳосил жуда мўл бўлди, орттирган пулимга бутун оиламиз билан Маккага бордик — ҳаж қилиб, мусулмонлик фарзини адо этдим ва энди пок иймон билан ўлсам бўларди. Мен ҳаётимдан мамнун эдим.

Аммо бир куни кутилмаганда ер титради, Нил қирғоқларидан тошиб чиқди. Бу офат тинчимизни бузди. Қўшнилари зайтун дарахтларини тошқин ювиб кетиши-

дан қўрқишар, хотиним эса болалари учун қўрқарди. Бутун яратилган мол-у мулкни ҳалокат ўз комига тортаётганини кўриб, даҳшатга тушардим.

Ана шу воқеадан кейин ер ҳам ҳосил бермай қўйди — энди бошқа йўл билан нон топишга мажбур эдим. Мана шундай қилиб туякаш бўлиб қолдим. Ва шундагина Аллоҳ марҳамат қилган қўйидаги сўзларнинг маъноси менга аён бўлди: «Сирлардан қўрқманг, зеро, ҳар бир банда нимани хоҳласа, шунга эга бўлади, нимага муҳтож бўлса, унга ўша нарса берилади».

Ҳаммамиз ўзимиз эга бўлган нарсани — у экинимизми ёки ҳаётимизми — йўқотиб қўйишдан қўрқамиз. Аммо бизнинг тақдиримизни ҳам, олам тарихини ҳам азал дафтарига битта Қўл битганини тушунсак, бу қўрқув йўқолади.

Баъзан уммонда икки кема учрашиб қолгандай, саҳрода ҳам иккита карвон рўбарў келиб қоларди. Бундай ҳолларда карвонларнинг биридаги йўловчилар муҳтож бўлган нарса иккинчисидагиларда, албатта, муҳайё бўларди. Бамисли оламнинг ишлари ҳақиқатан ҳам битта Қўл билан битилгандай. Туякашлар эса гулхан атрофига тўпланиб, бир-бирларига қум бўронлари ҳақида ҳикоя қилишар, саҳронинг феъл-атвори ҳақидаги ўз кузатишларини ўртоқлашар эдилар.

Баъзан кутилмаганда гулхан ёнида карвон йўлларининг ҳар қаричини беш қўлдай биладиган сирли саҳройилар пайдо бўларди. Улар қаерларда қароқчилар ва ёввойи қабилалар ҳужумидан эҳтиёт бўлиш кераклиги ҳақида огоҳлантиришар, сўнгра қандай сасиз пайдо бўлишган бўлса, яна шундай жимгина қоронғулик қўйнига сингиб кетишарди.

Шундай тунларнинг бирида туякаш Сантяго ва инглиз ўтирган гулхан ёнига келди.

— Қабилалар ўртасида уруш бораётгани ҳақида гаплар юрибди, — деди у.

Ногаҳон ҳамма нарса тилдан қолди, бу жимлик салтанатида Сантяго бир нарсани аниқ ҳис қилди — ҳавода қандайдир хавотир муаллақ турарди. Шунда

сас-садосиз Бутунолам Тилини тушунишига Сантягонинг яна бир карра имони комил бўлди.

Жимликни инглиз бузди, у карвон учун уруш нечоғлик хавфли бўлиши мумкинлигини суриштирди.

— Сахрога қадам босган одам учун ортга йўл йўқ, — жавоб қилди Туякаш. — Демак, фақат олга юриш керак. Қолгани Аллоҳнинг қўлида, хоҳласа, биздан балои қазони ўзи даф қилади. Мактуб, — деб гапини сирли оҳангда якунлади-да, нари кетди.

— Карвоннинг юришига эътибор қилишни хоҳламай бекор қияпсан, — деди Сантяго инглизга. — Қара, у қанча адашиб-улоқиб, айланиб бораётган бўлмасин, мақсаддан оғишмай илгариламоқда.

— Сен эса китоб ўқимай хато қияпсан ва дунё нима, дунёда нималар бўляпти, баридан беҳабар қоляпсан, — деб жавоб берди у. — Ана шу маънода китоблар ҳам худди карвонларга ўхшайди.

Одамлар ҳам, жониворлар ҳам энди илдамроқ одимлай бошлади. Илгарилар кундузлари жимгина йўл боссалар-да, тунлари гулхан атрофида суҳбатлар қурган бўлсалар, энди суҳбатлар ҳам барҳам топди, тунлар жим-жит бўлиб қолди. Кейинроқ Карвонбоши гулхан ёқишни ҳам ман қилди: қароқчиларнинг диққатини тортиши мумкин.

Карвон аҳли совуқдан нажот топиш учун туя ва отларни доира қилиб жойлаштиришар, сўнгра ўзлари шу доиранинг ичида қаторлашиб ётишарди. Карвонбоши соқчилар тайинлайдиган бўлди, улар қўлларида милтиқ билан ушбу қўрни тун бўйи қўриқлаб чиқишарди.

Тунларнинг бирида инглизнинг уйқуси қочди, у Сантягони чақирди ва улар манзилгоҳ атрофини айланиб юришди. Тўлин Ой ҳамма ёқни сувдай ёритар эди. Сантяго бутун бошидан кечирганларини негадир инглизга айтиб бергиси келди.

Сантягонинг чинниворлар дўконида хизмат қилган пайтидаги муваффақиятлари инглизга, айниқса, ёқиб тушди.

— Мана, оламини нима ҳаракатлантиради, — деди у. — Алкимёда бу Олам Руҳи дейилади. Қачонки бутун қалбинг билан бирор нарсани орзу қилсанг, Олам Руҳига қўшилиб кетасан. Унда эса буюк қудрат бор.

Бу фақат инсонларгагина хос хусусият эмаслигини дунёдаги жамики унсурда: тошда ҳам, ўсимликларда ҳам, жониворларда ҳам, ҳатто фикрда ҳам руҳ борлигини таъкидлаб қўйди.

— Курраи заминда нимаики бўлса, ҳаммаси мудом ўзгариб туради, чунки ернинг ўзи ҳам тирик ва унда ҳам руҳ бор. Биз эса ўша Руҳнинг зарраларимиз, шунинг учун ҳам бизнинг иқболимиз учун унинг доим меҳрибонлик қилишини англаб етавермаймиз. Аммо сен дўконда ишлаганингда ҳатто биллурнинг сенга, муваффақиятларингга сабабкор бўлганини тушунишинг керак эди.

Сантяго гоҳ тўлин Ойга, гоҳ оппоқ қумга тикилган қўйи жимгина тинглар эди.

— Бу саҳрода карвонимиз қандай илгарилаб бораётганини кўрдим, — деди у ниҳоят. — У саҳро билан битта тилда гаплашяпти, шунинг учун саҳро ўз йўлларини карвонга очиб беряпти. Саҳро унинг ҳар бир қадамини синовдан ўтказди ва назорат қилади, агар карвоннинг ҳам у билан бир оҳангда куйлаётганига, бир бутун эканлигига имони комил бўлсагина воҳага қўяди. Агарки бошқа бирортаси минг карра жасурроқ бўлса-ю, бу тилни билмаса, ҳолига вой, йўлнинг биринчи куниёқ ҳалокатга учрайди.

Иккалалари ҳам нигоҳларини Ойга тикдилар.

— Бу аломатларнинг сеҳр-у синоати, — давом этди Сантяго. — Туякашларнинг саҳро аломатларини қандай ўқишларини кўриб боряпман — бу карвон руҳининг саҳро руҳи билан мулоқоти.

Узоқ жимликдан сўнг ниҳоят инглиз ҳам садо берди:

— Ҳа, карвонга бир диққат қилиб назар ташлашимга тўғри келади.

— Мен эса китобларингни ўқиб чиқишим лозимга ўхшайди, — деб жавоб қилди йигитча.

Бу китоблар ғалати эди. Уларда симоб ва тузлар, шоҳлар ва аждарҳолар ҳақида гап борарди, аммо Сантяго нечоғлик уринмасин, ҳеч нарсани тушунмасди. Аммо-лекин барча китобларда мудом такрорлангучи бир фикр унга аён бўлди: оламдаги жамики нимарсалар — якка-ю ягона нарсанинг турфа кўри-нишлари экан.

Китобларнинг биридан у шуни билиб олдики — алкимё ҳақидаги энг асосий маълумот — Зумрад Тошнинг юзига ўйилган бор йўғи бир неча сатр ёзувда экан.

— Бу «Зумрад Лавҳ» деб аталади, — деди унга инглиз ўз йўлдошига ниманидир ўргата олишидан мағрур ҳолда.

— У ҳолда шунча китобга не ҳожат?

— Бу китоблар ўша бир неча сатрнинг нима эканлигини англаш учун, — деди инглиз ишончсизроқ оҳангда.

Машҳур алкимёгарлар ҳақидаги китоб Сантягони ҳаммасидан ҳам кўпроқ қизиқтириб қолди. Алкимёгарлар бутун умрларини ўз тажрибахоналарида маъданларни тозалашга бағишлаган одамлар экан: улар бирор-бир маъданга узоқ йиллар бетиним ишлов берилаверса, охир-оқибат фақат ўзигагина хос бўлган хусусиятни йўқотиб, Олам Рухига қўшилиб кетишига қаттиқ ишонар эдилар. Ана шундан сўнг олимлар ер юзидаги жамики нарсаларнинг ўзаро гаплаша оладиган умумий тили — Олам Рухини англашар, асл моҳиятига етишар эканлар. Улар ушбу кашфиётни — икки хил: қаттиқ ва суюқ унсурдан иборат — Буюк Яратувчилик деб аташар экан.

— Бу тилни эгаллаш учун одамларни ва аломатларни ўрганишнинг ўзи кифоя қилмайдими? — сўради Сантяго.

— Сенга қолса ҳамма нарса оддийгина бита қолса! — инглизнинг аччиғи келди. — Алкимё — бу ўта

жиддий фан. Бу фан қўйиладиган ҳар битта қадамнинг донишмандлар таълимотига мос бўлишини талаб қилади.

Йигитча Буюк Яратувчиликнинг ўша суюқ унсури — Боқийлик ал-Иксири деб аталишини ва у барча касалликларга даво эканлигини ҳамда Алкимёгарнинг умрини узайтиришини билиб олди. Қаттиқ унсур эса — ҳикмат Тоши экан.

— Унга етишиш осон эмас, — деди инглиз. — Алкимёгарлар маъданнинг қандай тозаланишини кузатиб, ўз тажрибахоналарида йиллаб қадалиб ўтирадилар. Улар умрларида оловга шунчалик кўп ва узоқ тикиладиларки ва бир муборак кунда англайдиларки, маъданни тозалаш жараёнида ўзларини ҳам тозалабдилар — қалблари покланибди.

Сантяго чинниворлар сотувчисининг: «Биллур идишларни юваётиб қалбинг ҳам кирлардан тозаланади», деган гапини эслади. Кундалик ҳаётнинг ўзидан ҳам алкимёни ўрганиш мумкинлигига тобора йигитчанинг ишончи комил бўлиб борарди.

— Бундан ташқари, — деб давом этди инглиз, — ҳикмат Тоши шундай мўъжизавий қудратга эгаки, унинг кичкина бир ушоғи олам-олам маъданни олтинга айлантира олади.

Бу гапни эшитгандан сўнг Сантягонинг алкимёга бўлган қизиқиши анча ортди. Озгина сабр-у тоқат бўлса, бас, хоҳлаган нарсани олтинга айлантириб олиш мумкин экан, деб ўйлади. Чунки у бу мўъжизани амалга ошира олган Гелвечий, Элиас, Фулканелли, Ҳебер сингари алломаларнинг ҳаётлари ҳақида ўқиган, ҳайратга тушган эди.

Бу алкимёгарларнинг ҳаммаси ўзлари танлаган йўлнинг охиригача бора олишган эди. Улар оламни бетиним кезишган, пурҳикмат донишмандлар билан учрашишган, шубҳаланганларни шарманда қилиш учун мўъжизалар кўрсатишган, чунки, алал оқибат, ҳикмат Тоши ва Боқийлик ал-Иксирини қўлга киритишган эди.

Аммо Буюк Яратувчиликнинг асли ўзи нима эканлигини китоблардан билиб олишга уринган Сантяго боши берк кўчага кириб қолди, бир гала алмойи-алжойи суратларни ҳисобга олмаганда, уларда бемаъни валдирашлардан бошқа гап йўқ эди.

* * *

— **Н**ега алкимёгарларнинг китобларини тушуниб бўлмайди, ҳаммаси чалкаш-чулкаш? — деб сўради у бир куни китобсиз зерикиб ўтирган инглиздан.

— Чунки ёзилганларнинг мағзини чақиш қобилияти фақат алкимё ҳикматларининг масъулиятини ҳис эта оладиганларгагина ато этилган. Тасаввур қилиб кўр, эринмаган ҳар банда кўрғошинни олтинга айлантираверса нима бўлади? Олтин нима-ю, кўрғошин нима — барибир бўлиб қолмайдими? Фақат сабр-у тоқатлиларга, донишмандларгагина Буюк Яратувчилик ўз сирларини ошкор қилади. Мана, бугун саҳронинг ўртасида юрганимнинг боиси нима! Мен ана шу сирли битикларда яширинган ҳикматларни кашф этишимга ёрдам берадиган улуғ Алкимёгарни топишим керак.

— Ўзи-и бу китоблар қачон ёзилган?

— Жуда кўп асрлар муқаддам.

— Ана, у вақтларда босмаҳоналар бўлмаган-ку, тўғрими? Қолаверса, илгариям, ҳозирам алкимё билан фақат хос одамлар шуғулланган. Нега энди китоблар шунчалик сирли тилда битилган, расмлари ҳам жумбоқнамо?

Инглиз ҳеч нарса деб жавоб бермади. Фақат бироз фурсатдан сўнг карвонни бир неча кундан буён кузатаётганини, лекин ҳеч бир янгилик кўрмаётганини айтди. Фақат саҳродаги қабилалар ўртасидаги уруш ҳақида тез-тез гапирадиган бўлиб қолишди, холос.

Орадан бир неча кун ўтгач, Сантяго инглизга китобларини қайтариб берди.

— Хўш, бу китобларни ўқиб, нималарни тушун-

дилар энди? — кинояли савол қилган инглизнинг суҳбатдан ҳам умиди йўқ эмасди: хавотирли хаёллардан қутулиш учун унинг ким биландир гаплашгиси келаётганди.

— Тушунганим шу бўлдики, бу оламнинг руҳи бор экан ва бу руҳни англаб етган бандаси барча мавжудотнинг тилини тушунар экан. Яна кўпгина алкимёгарлар ўз йўлларини топганларини ва Олам Руҳини, Ҳикмат Тошини ва Умрбоқийлик ал-Иксирини кашф этганларини билиб олдим, — деди йигитча ва бироздан сўнг қўшиб қўйди: — Тушунганларимнинг энг асосийси эса — бу илмлар шунчалик оддий эканки, ҳаммасини ёзса, Зумрад Тошнинг бир қиррасига жо бўлар экан.

Инглизнинг ҳафсаласи пир бўлди. У шунча йиллар мук тушиб ўқиган илмлар ҳам, сеҳрли рамзлар ҳам, пурҳикмат сўзлар ҳам, алкимёгарларнинг шиша найчалари-ю ғалати идишлари ҳам — ҳеч қайсиси Сантягода зиғирча таассурот қолдирмабди.

«Буларни тушуниш учун бу чўпон бола жудаям соддалик қилади», деб ўйлади инглиз, сўнгра китобларини йиғиштириб, туяга ортилган жомадонларига жойлади.

— Унда карвонингни ўрганавер, — деди у. — Китобларимнинг сен учун қизиғи бўлмаганидай, карвоннинг ҳам менга бир чақалик нафи теккани йўқ.

Сантяго яна саҳро жимлигини тинглашга ва одимлаётган туяларнинг оёқларига сапчиётган қумларни кузатишга машғул бўлди.

«Ҳамманинг дунёни ўрганадиган ўз услуби бор, — ўйлади йигитча. — Уники менга, меники унга тўғри келмайди. Фақат шунинг учунгина уни ҳурмат қилмаслигим инсофдан эмас».

* * *

Энди карвон тунлари ҳам йўл босар эди. Ҳар замонда саҳройи араблар пайдо бўлар, Карвонбошига

нималарнидир хабар қилиб, ғойиб бўлишарди. Сантьяго билан дўстлашиб қолган туякаш қабилалар ўртасидаги кутилаётган уруш ниҳоят бошланганини айтди. Агар карвон воҳага эсон-омон етиб олса, омаднинг келгани шу.

Туялар ва отлар ҳолдан кетиб зўрға қадам ташлар, одамлар тобора камгап бўлиб борар, тунда отларнинг кишнаши ва туяларнинг пишқириши ҳам гўё душман яқинлашиб келаётганидан мужда бераётгандек юракларга қўрқув соларди...

Туякаш эса яқингинасида турган бу хавфга парво ҳам қилмасди.

— Мен ҳозир тирикманми, тирикман, — ойсиз ва гулханлар ёқилмаган бир тунда у Сантьягога тушунтира бошлади. — Мана, ҳозир хурмо еб ўтирибман, бошқа ҳеч нарса билан банд эмасман. Агар жанг қилишга тўғри келса, демак, ўлим учун гўзал кун бўлади, худди бошқа кунлардай. Мен ўтмиш хаёллари билан ёхуд келажак орзулари билан яшамайман, бугунги куним билан нафас оламан, мени фақат ҳозирги лаҳзалар қизиқтиради, холос. Агар сен ҳам доимо бугунги кунинг билан яшаганингда эди, Худонинг энг бахтли бандаси бўлардинг. Ана шунда саҳро ҳам ўлик эмаслигини, самода юлдузлар порлаётганини ва аскарларнинг жанг қилишларини, уларнинг одамзод наслидан эканликлари тақозо этаётганини англай эдинг. Ҳаётинг эса абадий ва сўнгсиз байрамларга айланар, чунки унда ҳозирги лаҳзадан ўзга ҳеч нарса бўлмасди.

* * *

Орадан икки кеча ўтиб, карвондагилар яна ухлагани бош қўйишганда Сантьяго воҳага йўл кўрсатаётган юлдузларга синчиклаб назар ташлади. Унга осмон яқин келиб қолгандай туюлди: саҳро тепасида юзлаб юлдузлар ҳар доимгидан кўра ёруғроқ порлаб турарди.

— Мана, воҳа шундоқ рӯпарамизда турибди, — деди Туякаш.

— Бўлмаса нега ўша ёққа бормаяпмиз?

— Чунки биз ухлаб олишимиз керак.

* * *

Куёш уфқдан мўралай бошлаганда Сантяго кўзини очди. Тунда Туякаш кўрсатган, юлдузлар порлаб турган жойда ҳад-ҳисобсиз хурмо дарахтлари гўё бутун саҳрони эгаллаб олгандай саф тортиб турарди.

— Етиб келдик! — эндигина уйғонган инглиз ҳаяжонланиб қичқириб юборди.

Сантяго сукут сақлади. Сукутни саҳродан ўрганган, энди унга дарахтларга шунчаки назар ташлашнинг ўзигина кифоя. Эҳромларгача ҳали узоқ эди. Қачонлардир ушбу тонг ҳам хотирага айланади. Аммо у Туякаш ўргатгандай ҳозирги лаҳзалар билан яшаётган ва қувонаётган, ўтмишдаги хотиралар ва келгусидаги орзуларни ушбу бахтиёрлиги билан боғлаётган эди. Ҳа, бир кун келиб бу минглаб хурмо дарахтлари хотирага айланар, лекин улар ҳозир салқинлик, обиҳаёт ва хавфсизлик ваъда қилаётган эди. Туяларнинг тунги пишқириғи душман ёвуқлигини қандай англаган бўлса, хурмозор халоскорлик мўъжизасидан шундай дарак бериб турарди.

«Олам ҳамма тилдарда гапира олади», деб ўйлайди Сантяго.

* * *

Юзлаб одамлар ва жониворларнинг воҳага кириб келишини кузатаркан, Алкимёгар шу сўзларни хаёлидан кечирди: «Вақт қанчалик тез ўта бошласа, карвонлар ҳам қадамларини шунчалик тезлатадилар».

Воҳа одамлари-ю янги келганларнинг бақириқ-чақириқлари эшитилар, чанг-тўзон осмонга парда тутган, болалар эса қийқириб-сакраб, келгиндиларни

томоша қилишарди. Алкимёгар қабила сардорларининг Карвонбоши ёнига келгани ва узоқ музокара олиб борганларини кузатиб турди.

Аммо буларнинг унга қизиғи йўқ эди. Бу маконга кўп одамлар келиб кетган. Лекин воҳа ва саҳро ўзгаргани йўқ, боқийлигича, собитлигича қолаверган. У бу қумларга қадам ранжида қилган подшоларни ҳам, гадоларни ҳам кўп кўрган, аммо шамолларнинг амри ила ўз шакл-у шамойилини мудом ўзгартириб турадиган қум барханлари ўша-ўша — Алкимёгарнинг болалик хотираларида қандай суратланган бўлса, шундайлигича турибди. Шунга қарамай, ҳар сафар кўм-кўк осмон-у, сап-сарик қумлик ўз ўрнини ям-яшил хурмозорга бўшатиб берганини кўрган ҳар бир сайёҳнинг қалбида жўш урган қувонч унинг қалбига ҳам беихтиёр оқиб ўтарди.

«Балки Худо инсон дарахтларга ҳам жилмайиб боқиши учун саҳрони бино қилгандир?» деб ўйлади у.

Сўнгра бўлаётган воқеаларга диққатини қаратишга жазм қилди. Алкимёгар ўз илм-у асрорини ўргатиши, топшириши лозим бўлган одам ушбу карвон билан келишини биларди — аломатларнинг ишораси шундай эди.

Алкимёгар гарчи у одамни танимаса-да, тажрибали нигоҳлари ила издиҳом ичидан топа олишига ва унинг олдингисидан ноқобилроқ бўлиб чиқмаслигига имони комил эди.

«Нега энди ўз билимларимни унга бошқалардан сир тутиб, махфий ҳолда ўргатишим керак, — деб ўйлади у. — Ахир буларнинг нимаси сир, Аллоҳ ўз мўъжизаларини жамики мавжудотга очиқ-ойдин ошкор қилиб қўйган-ку?»

Алкимёгар ўз саволларига жавоб изларкан, шундай тўхтама келди: берилиши лозим бўлган илм — бу ҳосил, Асл Ҳаёт ҳосиласи, уни сўзларга кўчиришнинг ёхуд сувратларга муҳрлашнинг имкони йўқ. Зеро, одамзод сўз ва суратларга маҳлиё бўлиб, охир-оқибатда Умумбашар Тилини унутишга мойил бўлади.

Сайёҳларни зудлик билан қабила бошлиқлари ёнига олиб келишди. Сантяго кўзларига ишонмасди: воҳа тарих китобларида битилганидай — битга қудуғ-у икки-уч хурмо дарахтидан иборат эмас экан, у баъзи бир испан қишлоқларидан ҳам каттароқ экан. Қудуқларни уч юзта, хурмо дарахтлари эса нақ эллик мингта экан, уларнинг ораларидаги ранго-ранг чодирларнинг эса саноғига етиб бўлмайди.

— «Минг бир кеча»нинг худди ўзи, — деди Ал-кимёгарни кўришга сабри чидамаётган инглиз.

Меҳмонларни дарҳол болалар ўраб олишди, улар отлар, туялар ва одамларни ҳайрат билан томоша қилишарди. Эркаклар сайёҳлардан йўлдаги жангларни, кўрган-кечирганларини сўраб-суриштиришар, аёллар эса савдогарлар қандай матолар ва тақинчоқлар олиб келишганини билишга қизиқардилар. Сахро сукунати энди худди қачонлардир кўрилган тушга ўхшарди — воҳа жоми вағир-вуғур сўзлашувлар, кулги ва бақир-чақирлар билан тўлиб тошди, сайёҳлар эса гўё илгари вужудсиз руҳ бўлганлар-у, энди эт-у суяк пайдо қилган одамларга эврилиб борардилар. Улар бениҳоят мамнун ва бахтли эдилар.

Туякаш Сантягога воҳаларда, асосан, аёллар ва болалар яшаши, шу боис бу ерлар азал-азалдан ҳеч кимники ҳисобланмаслиги ҳақида гапириб берди. Жангчилар аёллар ва болаларни бетараф деб билишар, воҳага эса фақат бошпана, деб қарашар ва ўзаро жанг-у жадаллар фақат сахрода бўлиб ўтаркан.

Карвонбоши бир зумда ҳаммани йиғди ва қабила-лар ўртасидаги низолар босилмагунча карвон воҳада қолажагини эълон қилди. Сайёҳлар маҳаллий аҳолининг ўтовларига жойлашадиган, бу ернинг қонунига кўра уларга меҳмоннавозлик кўрсатиладиган бўлди. Шундан сўнг кимнинг қуроли бўлса, топширишини сўради. Буйруқ карвоннинг тунги кўриқчиларига ҳам тегишли эди.

— Урушнинг қонун-қоидаси шундай, — тушунтирди у. — Аскарлар ва жангчиларни воҳа қабул қилмайди.

Инглиз чўнтагидан ялтироқ тўппонча чиқариб, йиғувчига берганини кўрган Сантяго ғоятда ҳайратланди.

— Нега тўппонча олиб юрибсан? — деб сўради йигитча.

— Одамларга ишонишни ўрганиш учун, — деб тагдор жавоб қайтарди инглиз. У сафарга чиқишига сабаб бўлган одамани тезда кўриши мумкинлигидан мамнун эди.

Сантягонинг хаёли эса ўз хазинасида эди. У Орзусини амалга оширишга қанчалик яқинлаша боргани сайин, Йўлидаги қийинчиликлар ҳам шунчалик кучайиб борарди. Кекса шоҳ Маликсиддиқ «бошловчиларнинг доимий ҳамроҳи» деб атаган Омад ҳам келмай қўйган, назарида олға бошлаб бораётган нарса — ўз Йўлини излаётган одамнинг ўжарлиги ва жасоратигина эди. Шу боис Сантягонинг шошилмасликдан ва сабр қилишдан ўзга чораси йўқ эди. Акс ҳолда Тангри унинг Йўлига қўйиб чиққан аломатларини пайқамай қолиши мумкин.

Сантяго ичида «Тангри қўйиб чиққан» деб такрорларкан, ўз фикридан ҳайратга тушди. Худди очлик ва ташналик, муҳаббат изтироби ёки иш қидиришга ўхшаб, Аломатлар ҳам ҳозирга қадар унга дунёнинг табиий бир қисми бўлиб туюларди. Тангри Сантягодан нима истаётганини англатмоқ учун у билан ана шу лисонда — Аломатлар тилида гаплашаётганини у ўйламаган экан.

«Шошилма, — деди у ўз-ўзига. — Туякаш айтганидай, овқат маҳали — овқатлан, сафар маҳали — йўлга туш».

Биринчи кун йўл чарчоғи ҳаммани, ҳатто инглизни ҳам ёстикдан бош кўтаришга қўймади.

Сантяго жойлашган чодирда яна беш ўспирин бор эди. Улар қарийб ўзига тенгдош маҳаллий болалар

бўлиб, катта шаҳарларда одамлар қандай яшашига қизиқишарди.

Сантяго уларга чўпонлик пайтлари ҳақида гапириб бўлиб, энди чинниворлар дўконида ишлаганини ҳикоя қилиб бермоқчи бўлиб турган ҳам эдики, чодирга инглиз шитоб билан кириб келди.

— Саҳардан буён сени излайман, — деди у Сантягони ташқарига олиб чиқиб. — Менга жуда кераксан. Алкимёгарни топишга ёрдам бер.

Улар икки кеча-ю икки кундуз Алкимёгарни излашди, назарларида Алкимёгар бошқаларга ўхшаб яшамаслиги, чодирда эрта-ю кеч олов ёқиб, тажрибалар қилаётган бўлиши керак эди. Улар воҳани бошдан оёқ кезиб чиқишди ва воҳа дастлаб туюлганидан каттароқ эканлигини, бу ерда бир нечта эмас, балки юзлаб чодирлар борлигини кўришди.

— Бугунги кунимиз ҳам бекор кетди, — деди инглиз кудуқлардан бирининг ёнига ҳорфин чўкиб.

— Сўраб-суриштирсак тезроқ топилармиди, — деди Сантяго.

Инглиз иккиланиб қолди — у ўзини билдириб қўймоқчи эмасди. Уйлай-уйлай, ниҳоят рози бўлди ва арабчани яхши биладиган Сантягодан Алкимёгарни суриштиришини илтимос қилди. Шу пайт мешини сувга тўлатиш учун кудуқ ёнига бир аёл келди. Йигитча ундан сўради:

— Ассалому алайкум, хоним. Алкимёгарни қандай топса бўлади, айтиб беролмайсизми?

Аёл, аввало, бу ернинг одатларини ҳурмат қилиши лозимлигини, қора чодрада юрадиган боши боғлиқ аёлларга гапириш мумкин эмаслигини айтиб, Сантягони огоҳлантирди. Сўнгра бунақа одам ҳақида ҳеч қачон эшитмаганман, дея тезгина жўнаб қолди.

Инглизнинг тарвузи қўлтиғидан тушди. Шунча йўл босиб келса-ю, умидлари саробга айланса. Инглиз учун йигитчанинг ҳам қайғуси зиёда бўлди. Ахир ҳамроҳи ҳам ўз Йўлини излаётган эди-да. Маликсиддиқнинг гапларига қараганда, бундай пайтларда ин-

сонни ўз ниятига етказиш учун бутун Олам ёрдамга келиши керак эди. Наҳотки кекса шоҳ ҳам адашган бўлса?

— Тўғриси айтсам, алкимёгарларнинг борлиги ҳақида мен ҳам эшитмаганман, — деди Сантяго. — Эшитганимда сенга албатта ёрдам қилардим.

Ногаҳон инглизнинг кўзлари чақнаб кетди.

— Топдим! — деб бақариб юборди у. — Унинг Алкимёгар эканлигини бу ерда ҳеч ким билмайди! Ҳамма хасталикларни даволай оладиган одамни сўраш керак!

Қора чодра ёпинган бир неча аёл қудуқ ёнига келди, инглиз қанчалик қистамасин, Сантяго улардан ҳеч нарса сўрамади. Мана, ниҳоят эркак зоти ҳам пайдо бўлди.

— Воҳада ҳамма касалликларни даволай оладиган одам борми? — деб сўради йигитча.

— Ҳамма дардга фақат Аллоҳ шифо бера олади, — деди у бегона одамларни чўчиброқ назардан кечираркан. — Сизлар сеҳргарларни қидиряпсизлар чоғи?

У Қуръондан бир неча сура ўқигач, ўз йўлига равона бўлди.

Бир оздан сўнг челак кўтарган бошқа бири пайдо бўлди, у кексароқ эди.

Сантяго саволини такрорлади.

— Бунақа одамлар сизларга нима учун керак? — ўсмоқчилаб сўради у.

— Менинг дўстим уни топиш учун жуда узоқ йўл босиб келган.

— Агар воҳамизда шунақа одам бўлса, у беқиёс куч-қудрат соҳиби бўлиши лозим, — деди қария бир оз ўйлаб туриб. — Ҳатто қабила бошлиқлари ҳам истаган пайтларида уни кўролмайдилар. Мободо, у одамнинг ўзи хоҳласагина улар учрашишлари мумкин. Уруш тугаши билан бу ердан кетинглар. Воҳамизнинг ҳаётига аралашманглар.

Сўзини якунлаб, қария ҳам жўнади. Аммо инглиз шернинг изини топган овчидай хурсанд эди.

Ниҳоят қудуқ ёнида қора чодра ёпинган, боши боғлиқ аёл эмас, елкасига кўза кўтарган бир қиз пайдо бўлди. У бошига сарандоз ташлаб олган, юзи очиқ эди. Сантяго Алкимёгарни сўраш учун қизнинг истиқболига юрди.

Ва шунда — гўё вақт олдингами, орқагами, юришини билмай тўхтади ва Олам Руҳи бор қудрати ва каромати ила ўзини намоён қилди. Қизнинг тун паноҳ топган қон-қора кўзларига ва гунчадай юмуқ, турсамми ё гулдай табассум қилсамми, дея иккиланаётган лабларига маҳлиё тикиларкан, Сантяго оламлар ва одамлар қалбининг забонсиз ва сўзсиз изҳори бўлмиш илоҳий тилнинг қудратини, ҳикматини англаб етгандай бўлди. Бунинг номини Муҳаббат дейдилар, у инсон зотидан-да, ушбу саҳролардан-да қадимийроқдир. У худди ана шу қудуқ ёнида чақнаб пайдо бўлгандай — эркак ва аёлнинг бир-бирига аталган тоза ва бокира нигоҳлари қовушганда мўъжиза янглиг дунёга келади. Қизнинг гул лаблари ниҳоят жилмайишга қарор қилди ва бу — Сантяго ўзи ҳам билмаган ҳолда жуда узоқ фурсат кутган, ўз қўйларидан ва китобларидан, биллур идишлардан ва саҳро сукунатидан излаган — Аломат эди.

Абадийлик сари абадий сафарга йўл олган бу Олам каби Муҳаббат ҳам беғубор ва тушунарли, изоҳларга ва таржимага муҳтож эмас эди. Сантяго Тақдир Қалами пешонасига ёзган қиз шу эканлигини худди ана шу лаҳзадагина англаб етди. Қиз ҳам қайлиғи қаршисида турганлигини сўзсиз тушунган бўлиши керак. Азалнинг шу ҳукми муқаррар эканлигига Сантягонинг имони комил эди. Ҳатто бу ишонч — унинг ўз ота-онасининг фарзанди эканлигига бўлган ишончидан ҳам кучлироқ эди. Аммо ота-онаси бу масалада аввал қизни яхши кўриш лозим, сўнгра совчи юбориб сўраб-суриштириш, пул йигиш керак, ундан кейин уйланса бўлади, дейиши тайин эди.

Умумбашар Тилини англашдан маҳрум бўлганларгина ана шундай маслаҳат берадилар, ҳолбуки,

илоҳий мароқаблага чўмар экансан, бир сирдан огоҳ бўласан: хоҳ у саҳройи бедие бўлсин, хоҳ у шаҳри азим бўлсин — доимо бир одам иккинчи бир одамни кутаётган, излаётган бўлади. Ушбу иккисининг Йўллари туташган, нигоҳлари учрашган лаҳзада ўтмиш ҳам, келажак ҳам ўз қийматини йўқотади, фақат ўша лаҳза ва дунёдаги жамики бор-у йўқлик ягона қўл билан битилганига ишончгина мавжуд бўлади. Ушбу қўл қалбларда муҳаббатни алангалатади ва меҳнат қилаётганлар ва ором олаётганлар ва хазина излаётганлар учун, ҳамма-ҳамма учун эгизак руҳларини, эгизак жонларини топиб туташтиради. Акс ҳолда одамзод наслини мудом изтироблар сари етаклаб юргувчи орзуларимизда заррача маъни бўлмасди.

«Мактуб» — йигитчанинг хаёлидан шу сўз кечди.

Инглиз жойидан сапчиб турди ва Сантягонинг елкасидан тутиб силкитди:

— Бўла қолсанг-чи, сўра, сўра у қиздан!

Сантяго қизга яқинроқ борди. Қиз Сантягога табассум билан тикилди, у ҳам жилмайди.

— Исминг нима? — деб сўради Сантяго.

— Фотима, — ерга қараб жавоб қилди қиз.

— Мен туғилиб ўсган ўлкаларда ҳам кўпгина аёлларнинг исми шунақа.

— Бу Пайғамбаримиз қизларининг исми, — деди Фотима. — Бизнинг жангчиларимиз бу мўътабар исми ни узоқ-узоқ юртларгача олиб бориб тарқатишган.

Бу нозикниҳол қизнинг овозида фахр туйғулари жўш уриб турарди. Инглиз сабрсизлик билан йигитчани туртди, Сантяго қиздан ҳамма хасталикларни даволайдиган одамни билиш-билмаслигини сўради.

— У одам дунёнинг ҳамма сир-асроридан хабардор, — деди қиз. — У саҳро жинлари билан гаплашади.

Жин — бу иблис дегани. Қиз қўли билан жануб томонга ишора қилди — булар излаётган одам ўша тарафда яшар эди. Сўнгра кўзасига сув тўлдирди-да, йигитчанинг нигоҳларини изидан эргаштирганча уйига равона бўлди.

Инглиз Алкимёгарни излаб йўлга тушди. Сантяго эса қудуқ ёнидан узоқ вақт кетолмай қолди ва хаёл оғушига чўмди: қачонлардир, ҳали у ўз ватанида юрган чоғида шарқдан эсган еллар шу қизнинг муаттар бўйларини олиб келмаганмиди, дунёнинг қай бир гўшасида мавжудми-йўқми, билмаган ҳолда тасаввур кўзгусида гўзал сиймосини яратиб, севиб юргани шу қиз эмасми ва бу Муҳаббати ер юзасидаги жамики хазиначиларга баробар эмасми!

Эртаси куни Сантяго яна қудуқ ёнига келди ва қизни интизорлик билан кута бошлади. Аммо у ерда инглизни биринчи бор саҳрога термулиб ўтирган ҳолда кўриб ҳайратланди.

— Мен қуёш ботиб, қоронғу тушгунча кутдим, — деди инглиз. — Тун илк юлдузларини осмонга сепган маҳали у пайдо бўлди. Алкимёгарга нимани излаб юрганимни тушунтирдим. У эса, қўрғошинни олтинга айлантира олдингми, деб сўради. Мен эса, худди ана шуни ўрганиш учун келганимни айтдим. У яна бир бор ҳаракат қилиб кўришимни буюрди. Худди шундай деди: «Йўлга туш ва ҳаракат қил».

Сантяго жим қолди. Бечора инглиз, шу сўзларни эшитиш учун дунёни шунча кезиб чиқдимми? Бирданнига ёдига тушди: ўзи ҳам эвазига қўйларини бериб, Маликсиддиқдан эшитган ҳикматли сўзлари бундан ортиқ эмас эди.

— Шундай экан, ҳаракат қил, — деди йигитча.

— Ўзимам шунга қарор қилдим. Ҳозироқ киришаман.

Инглиз кетиши билан кўзасини кўтариб, Фотима пайдо бўлди.

— Сенга бир нарсани айтгани келдим, — деди унга Сантяго. — Менга турмушга чиқишингни хоҳлайман. Сени севаман.

Қизнинг қўлидан кўзаси тушиб кетди, сув тўкилди.

— Сени ана шу ерда кутаман. Мен хазина топиш учун саҳрони кечиб ўтдим, у эҳромлар томонда, қаердадир бўлиши керак. Аммо мана бу уруш бошланиб

қолди. Бошида урушни лаънатлаган эдим. Энди эса унга ҳамд-у санолар ўқияпман, чунки у мени сен билан учраштирди.

— Бир кунмас бир кун уруш тугайди, — жавоб қилди қиз.

Сантяго хурмо дарахтларига тикилди. Чўпонлик пайтларини эслади, воҳада ҳам қўйлар кўп экан. Фотима эса ҳар қандай хазинадан ҳам азизроқ. Фотима гўё унинг фикрларини ўқиб тургандай гапида давом этди:

— Жангчилар хазиналарни излашади. Сахро аёллари эса улар билан фахрланадилар.

Сўнгра қиз кўзасини сувга тўлдирди-да, уйига кетди.

Сантяго қудуқ ёнига ҳар куни келарди. У Фотимага чўпонлик қилганини ҳам, Маликсиддиқни қандай учратганини ҳам, чинниворлар билан савдо қилганини ҳам ҳикоя қилиб берди. Секин-аста улар яқинлашиб, дўстлашиб қолдилар. Агар қиз билан суҳбатда ўтадиган фараҳбахш ўн беш дақиқани ҳисобга олмаганда, йигитча учун кунлар адоқсиз, судралиб ўтаётгандек эди.

Бир ойдан сўнг Карвонбоши сайёҳларни яна хузурига йиғди.

— Урушнинг қачон тугаши номаълум, — деди у. — Сафаримизни давом эттира олмаймиз. Уруш ҳали кўп йилларга чўзилади. Душман қабилаларнинг ҳар иккаласида ҳам мард-у майдон, паҳлавон жангчилар сероб, ор-номуслари кучли, муҳорабадан қочмайдилар. Бу уруш золимлар ва мазлумлар ўртасидаги уруш эмас, ҳукмронлик учун жанг кетяпти, бундай урушлар жуда узоқ давом этади, Аллоҳ иккала тараф билан ҳам бирга.

Одамлар тарқалди. Сантяго Фотима билан кўришиб, унга Карвонбошининг сўзларини айтди.

— Учрашганимизнинг эртаси кунийёқ, — деди қиз, — менга муҳаббат изҳор қилдинг. Сўнг эса гўзал ва ғаройиб нарсалар ҳақида гапирдинг — Умумбашарий

Тил, Оламнинг Руҳи ва мен сенинг бир қисминга айланиб қолаётганим ҳақида.

Сантяго қизнинг овозини тинглаб экан, бу овоз унга майин елнинг хурмо япроқларидаги шивирдан ҳам гўзалроқ туюларди.

— Сени ана шу қудуқ ёнида узоқ йиллардан буён кутаман. Мен ўз ўтмишимни унутдим, қиз бола ўзини қандай тутиши лозимлиги ҳақидаги урф-одатларимизни ҳам эсдан чиқардим. Болалик чоғларимдан сахро менга мўъжизавий бир совға юборишини ва бу туҳфанинг дунёда ҳеч ўхшаши бўлмаслигини орзу қилардим. Мана, ўша туҳфани олдим. Бу — сенсан.

Сантяго қизнинг қўлларини ушлагиси келди, аммо Фотиманинг қўллари кўзасига маҳкам чирмашиб турарди.

— Сен менга ўз тушларинг ҳақида, кекса шоҳ Маликсиддиқ ва хазиналар ҳақида, аломатлар ҳақида гапириб бердинг. Энди ҳеч нарсадан қўрқмайман, чунки худди ана ўшалар сени менга туҳфа қилди. Мен эса, сенинг орзуларинг ва тақдирингнинг бир парчасиман.

Ана шу туфайли ҳам сенинг тўхтамаслигингни, излаб юрган нарсангни излашни давом эттиришингни хоҳлайман. Агар уруш тугагини кутишингга тўғри келса, зарари йўқ. Мободо, олдинроқ йўлга тушмоқчи бўлсанг, ўз Тақдирингни изла, йўлга туш. Шамол қум барханлари шакл-у шамойилини минг кўйга солади, аммо сахро сахролигича қолаверади. Бизнинг муҳаббатимиз ҳам сахро каби ўзгармайди.

«Мактуб».

— Тақдирингнинг бир қисми эканлигим ҳақиқат бўлса, қачондир менга қайтиб келасан.

* * *

Ушбу суҳбат Сантягони қаттиқ изтиробга солди. Йигитча ҳамкасб чўпонларнинг узоқ-узоқ яйловларга кетишга мажбур эканликларига хотинларини ишон-

тириш учун қанчалик қийналганларини эслади. Муҳаббатнинг ўз талаби бор — маъшуқанг қаерда бўлса, сен ҳам ўша ерда бўлишинг лозим.

Эртаси куни Сантяго Фотимага ана шулар ҳақида гапирди.

— Сахро эркакларимизни олиб кетади ва ҳамма вақт ҳам қайтариб беравермайди, — деб жавоб қилди қиз. — Биз буни биламиз ва бунга кўникканмиз. Гарчи қайтиб келмасалар ҳам, улар биз билан: улар — ёмғирга айлана олмайдиган булутлар, улар — тошларни паналаб яшириниб юрган жониворлар, улар — замин ўз бағридан бизларга ҳадя қилаётган оби-ҳаёт. Улар Оламнинг бир қисмига айланиб қолишади... Олам Руҳига қўшилиб кетишади.

Баъзиларига қайтиш ҳам насиб қилади. Ўшанда аёлларимизнинг ҳаммаси учун байрам бўлади, чунки қачондир уларнинг ҳам эрлари қайтиб келиши мумкин. Илгари бу аёлларга ҳасад қилардим. Энди менинг ҳам кутадиганим бор.

Мен сахро аёлиман ва бу билан фахрланаман. Менинг эрим ҳам барханларни кўчириб юргувчи шамолдай эркин бўлишини хоҳлайман. Хоҳлайманки, уни булутлардан, жониворлардан ва сувлардан ажратиб бўлмасин, улар бир бутун бўлсин.

Сантяго инглизни излаб кетди. У Фотиманинг сўзларини айтиб бермоқчи эди, аммо чодирнинг ёнига ўчоқ қуриб, устига шиша идишларни ўрнатиб олган инглизни кўриб ҳайратда қолди. Унинг кўзларида шундай олов чақнар эдики, китобдан бош кўтармай юрган пайтларида бунинг учқуни ҳам йўқ эди.

— Бу — ишнинг дастлабки босқичи, — тушунтирди у Сантягога. — Тозаланмаган олтингутуртни ажратиш ташлаш керак. Энг асосийси — мағлубиятдан қўрқмаслик! Мен эса қўрқардим. Шунинг учун ҳам бугунга қадар Яратувчиликка қўл уролмадим. Ҳозир қилаётган тажрибамни ўн йил муқаддам амалга оширишим мумкин эди. Яхшиям ўн йил кутибман, йигирма йилни ўтказиб юборсам нима бўларди, шуям бахт.

У ўчоққа тез-тез шох-шабба тикар ва ҳадеб саҳрога аланглаб қарарди. Сантяго қуёш ётоғига бош қўйиб, шафақнинг сўнгги ёлқинлари қумларни олов рангига бўягунга қадар инглизнинг ёнида ўтирди. Шу лаҳзаларда унинг қалбини саҳрога йўл олишдек беқиёс бир истак қамраб олди, балки Сантягони қийнаб келаётган саволларнинг жавобларини саҳро сукунати ўз бағрига яшириб ётгандир?

* * *

Сантяго боши оққан тарафга кетиб борар, воҳани кўздан йўқотиб қўймаслик учун ҳар замон ўгирилиб, хурмо дарахтларига қараб қўярди. У шамолнинг ноласига диққат билан қулоқ тутар, оёқ остидаги тошларни бутун вужуди билан ҳис қилиб борарди. Баъзан кўзи чиғаноқларга тушиб қоларди, демак, қачонлардир, қадим-қадим замонларда ушбу саҳро ўрнида денгиз чайқалиб турган. Сўнгра тош устига ўтирди-да, нигоҳини уфққа тиккан қўйи гўё сеҳрлаб қўйилгандай ҳаракатсиз қолди. У маъшуқасига етишолмайдиган, уни ўзиники қилиб ололмайдиган муҳаббатни тасаввур қилолмасди, балки бунга Сантягони саҳро ўргатар, Фотима саҳронинг қизи-ку.

Сантяго ўйлари чувалиб узоқ ўтирди, ногаҳон тепасида ҳавонинг тебранганини, енгил шамолни ҳис қилгандай бўлди. Осмонга тикилиб қаради ва баланддаги иккита қирғийга кўзи тушди.

Қирғийлар қанотлари билан ҳавога жимжимадор нақшлар солиб, гўзал парвоз қилишарди, Сантяго бу манзарани узоқ томоша қилди.

Қирғийлар гўё ўз ҳолларича, мақсадсиз чарх уришарди, аммо йигитчага ушбу парвознинг қандайдир маъниси бордай туюлди, лекин нима эканлигини аниқ айтолмасди.

Сантяго қушларнинг ҳар бир ҳаракатини синчиклаб кузатишга қарор қилди, балки шунда ўларнинг тилига тушуна бошлар, балки шунда маъшуқасига ети-

шолмайдиган Муҳаббат нима эканлигини саҳро унга тушунтириб берар.

Кутилмаганда уни уйқу ўз қучоғига торта бошлади. Юраги эса бунга кўнмас, гўё: «Умумбашар Тилини эгаллашингга яқин қолди, бу юртларда жамики нимарсалар, ҳатто қирғийларнинг парвози ҳам маънога эга», деяётгандай эди.

Сантяго қалбини муҳаббатга лиммо-лим тўлдирган тақдирига хаёлан миннатдорчилик изҳор этар эди.

«Севиб қолсанг, дунёнинг маъноси янада теранлашар экан», деб ўйлади йигитча.

Шу пайт қирғийлардан бири иккинчисига тиккасига ташланиб қолди ва бирданига Сантягонинг кўзларига қилич яланғочлаб воҳага кириб келаётган сарбозлар кўриниб кетди. Бу манзара ялт этиб пайдо бўлди-ю, ўзидан ҳаяжон ва хавотир қолдириб, лаҳзада йўқолди.

Сантяго турли-туман сароблар ҳақида кўп эшитганди, ўзи ҳам — одам истаётган нарсалар саҳрода кўзига мавжуддай бўлиб кўринишига кўп бора гувоҳ бўлган. Аммо у воҳага сарбозлар киришини ҳеч ҳам хоҳламаётган эди.

Сантяго кутилмаган ёғийдек бостириб келган қора хаёлларни миясидан чиқариб ташлагиси, тошлар ва қумларда жилваланаётган шафақ рангларини яна томоша қилгиси келарди. Лекин фикрларини жамлашга нимадир халақит қилар ва қирғийлар қанотидан тўкилган хавотир юрагига азоб берарди.

«Доимо аломатлар ишорасига амал қил» — шоҳ Маликсиддиқ унга шундай ўғит берганди.

Йигитчанинг хаёли Фотимада эди. Ҳозир кўрган ва ҳис қилган нарсаларини эслади: нимадир юз бериши аниқ.

Бир бало қилиб хаёлини жамлади, ўзига келди. Ўрнидан турди-да, орқага — хурмозор томонга йўл олди. Олам унга жуда кўп тилларда гапира олишини яна бир бор исботлади: энди эса саҳро эмас, воҳа хавф-у хатар ваъда қилаётган эди.

Туякаш кўзларини кунботар тарафга тиккан кўйи хурмо дарахтига суяниб ўтирарди. Шу вақт бархан ортидан Сантяго пайдо бўлди.

— Бу ёққа сарбозлар келяпти, — деди йигитча. — Кўзимга кўринди.

— Сахро эркакларнинг юрагига жуда кўп нарсаларни аён қилади, — деб жавоб қилди Туякаш.

Йигитча унга қирғийлар ҳақида, уларнинг парвозини қандай кузатгани ҳақида ва дафъатан Олам Руҳига қўшилиб, уйғунлашиб кетгани ҳақида гапириб берди.

Туякаш бу гаплардан ҳайратланмади — у Сантяго нима ҳақда сўзлаётганини тушуниб турарди. У курраи заминдаги ҳар бир мавжудот ернинг ибтидосидан ҳозиргача бўлган тарихини айтиб бериши мумкинлигини яхши биларди. Китобнинг истаган саҳифасини оч, инсоннинг қўлларига нигоҳ ташла, қартани чийлаб, ичидан хоҳлаганингни тортиб ол, қирғийлар парвозини кузат — шу лаҳзадаги ҳаётинг билан бево-сита боғлиқликни, албатта, топасан. Ҳикмат — бу нарсаларнинг ўзида эмас, одамлар ушбу нарсаларга қараб, ўзлари учун Олам Руҳига қўшилиш имкониятини кашф этадилар.

Сахрода Олам Руҳига кира оладиган одамлар кўп, улар шу қобилиятлари билан тирикчилик қиладилар. Аёллар ва кексалар бундай кароматгўйлардан кўрқишади. Жангчилар эса деярли уларга мурожаат қилишмайди, чунки ўлдирилишингни кўра-била туриб, жангга кириш оғир. Жангчилар уруш туҳфа этадиган ноаёнлик ва таваккални афзал кўришади. Келажак — то қиёматга қадар бўлгувчи воқеалар Худованди каримнинг амри билан битиб қўйилган ва Қодири Якто азал китобига неки битган бўлса, одамзод учун, одамзоднинг саодати учун хизмат қилади.

Жангчилар фақат бугунги кун билан нафас оладилар, куннинг ҳар бир лаҳзаси эса тасодифларга

тўла, шунинг учун минг битта балога кўз-қулоқ бўлиб, шай туриши лозим: ёғийнинг шамшири бошинга қай тарафдан тушяпти? Унинг оти қандай тезликда чопяпти? Тирик қолиш учун зарбани қандай қайтариш лозим?

Аммо Туякаш жангчи эмас эди, шунинг учун кароматгўйларга кўп бора мурожаат қилган: баъзилари сўраганини беҳато айтиб берган, баъзилари бунинг уддасидан чиқолмаган. Бир сафар кароматгўйларнинг энг кексаси (ҳаммадан кўра ўшандан кўрқишарди) келажакни билишнинг сенга нима кераги бор, деб сўраб қолди.

— Келажакда нима қилишим лозим, ана шуни билиб олишим керак, — деб жавоб қилганди Туякаш. — Мен юз беришини хоҳламайдиган ҳодисалар бор, уларнинг олдини олишни, йўналишини ўзгартиришни истайман.

— У ҳолда улар сенинг келажакнинг бўлмай қолади, — деганди кароматгўй.

— Ҳеч бўлмаса, юз берадиган ҳодисага тайёрланиб тураман.

— Агар яхшилик юз берса, бу — кутилмаган ажойиб совға бўлади. Мабодо ёмонлик юз берадиган бўлса, сен буни юз беришидан анча олдин ҳис қиласан.

— Келажакда менинг тақдирим нима бўлади, ана шуни билишни хоҳлайман, чунки мен бандаман, — деди Туякаш. — Одамларнинг тақдири эса ўз келажакига боғлиқ бўлади.

Кароматгўй узоқ сукут сақлади. У чўпчалар билан ром очарди — бир дастасини ерга ташлаб, қандай тушганига қараб тақдирни башорат қилади. Шу куни ром очмасликка қарор қилди. Чўпчаларни рўмолчага ўраб, чўнтагига солди.

— Мен одамларни келажакда нима кутаётганини айтиб бера оламан, шу билан нон топиб ейман, — деди у ниҳоят. — Шундай бир ғойибона ҳудуд борки, у ерда ҳамма бандалар ҳақида ҳамма нарса ёзилган, ўша ҳудудга кириш учун чўпчаларни қандай ташлаш-

ни биламан. У ерга киргач, ўтмишни ўқийман, хотира ойнасидан ўчиб кетган воқеаларни аён қиламан ва бугунги куннинг аломатларини ўқиб чиқаман.

Келажакни эса ўқимайман, чунки келажак Парвардигорнинг ихтиёрида, у ўзи хоҳлаган пайтда, фавқулодда ҳоллардагина сир пардасини кўтаради. Менчи, бунга қандай эришаман? Бугунги куннинг аломатлари орқали. Бутун сир-синоат айнан бугунги кунда. Бутун шууринг била эътибор қилсанг — уни гўзал қила оласан. Демак, ҳозирги аҳволингни яхшилаш оласанг — келажакнингни ҳам гўзал қилган бўласан. Келажак ҳақида қайғурма, сен бугунги кун билан яша, майли, ҳар бир кунинг Ёзуғингда қандай битилган бўлса, шундай ўтсин. Имонинг комил бўлсинки, Парвардигор ўз бандаларига меҳрибон. Ҳар бир кунда абадийликнинг бир бўлаги муҳрланган бўлади.

Тангри истаганда келажакнинг сир пардасини кўтариши мумкин бўлган фавқулодда ҳол қанақа ҳол эканлигини Туякашнинг жуда билгиси келди.

— Сир пардаси фақат Унинг ўзи хоҳласагина очилади. Худо эса келажакни камдан-кам ҳолларда аён қилади. Бу мўъжиза фақат битта сабаб билан юз бериши мумкин: тақдирига битилгани ўзгартирилиши керак бўлса.

«Парвардигор бу йигитчага келажакни аён қилган, — деб хаёлидан ўтказди Туякаш. — Энди у Аллоҳнинг қуроли».

— Қабила бошлиқларининг ёнига бор, — деди у Сантягога. — Қўшинлар яқинлашиб келаятганини уларга айт.

— Улар устимдан кулишади.

— Йўқ. Булар сахро одамлари, белги ва аломатларни эътиборсиз қолдиришга ўрганишмаган.

— У ҳолда бу ўзларига ҳам аён бўлса керак.

— Улар бунақа нарсаларни мулоҳаза қилиб ўтиришмайди, Аллоҳнинг иродаси билан бирор нарса аён бўлиши лозим бўлса, кимдир келишига ва хабар беришига қаттиқ ишонишади. Авваллари жуда кўп

бора шундай бўлган. Энди эса ўша кимдир сен бўласан.

Сантягонинг хаёлига Фотима келди ва қабила бошлиқлари олдига боришга қарор қилди.

* * *

— **М**ени қабила бошлиқлари ёнига ўтказиб юбор, — деди у баҳайбат оқ чодирга кираверишда турган соқчига. — Саҳрода аломатларни кўрдим.

Сарбоз индамай ичкарига кирди ва жуда узоқ қолиб кетди. Сўнгра эгнига зарҳал уқали оқ яктак кийган ёш бир араб билан чиқди. Сантяго унга кўзига кўринган нарсалар ҳақида гапириб берди. У кутиб туришни буюриб, чодирга кирди.

Тун чўкди. Араблар ва хорижлик тужжорлар чодирга бетиним кириб-чиқишарди. Кўп ўтмай гулханлар ҳам ўчди, аста-секин воҳани саҳро сукунати қоплади. Фақат баҳайбат ўша чодирдагина чироқ ёниб турарди. Сантягонинг хаёлидан Фотима кетмас эди, яқиндагина ўрталарида бўлиб ўтган суҳбатнинг асл мазмуни ҳали унга қоронғу эди.

Ниҳоят уни чодирга таклиф қилишди.

Сантяго у ердаги манзарани кўриб, донг қотиб қолди. Саҳронинг қоқ ўртасида ана шунақаси бўлиши мумкинлигини хаёлига ҳам келтирмаган эди. Шоҳона гиламларга оёқ ботиб кетаман дейди, хушбўй шамлар териб қўйилган тепадаги қандилларнинг ҳаммаси соф олтиндан.

Қабила бошлиқлари ярим доира қуриб, заррин ипаг-у атлас ёстиқларга кўмилиб ўтиришарди. Хизматкорлар кумуш лаълиларда чой ва ширинликлар тутиб, имога маҳтал туришар, бошқалари чилимларнинг кўрхонасида ўт ўчмаслигини ва ҳаводан тамакининг хуш бўйи аримаслигини назорат қилишарди.

Сантягонинг қаршисида саккиз киши ястаниб ўтирарди, лекин уларнинг бошлиғи ўртадаги, оқ яктагига олтин ҳаллар тикилган араб эканлигини у дар-

ров фаҳмлади. Унинг ёнидан ҳалиги араб жой олган эди.

— Аломатлар ҳақида гапириб юрган бегона ерлик ким? — деб сўради қабила бошлиқларидан бири.

— Ўша мен, — деди Сантяго ва ҳамма кўрганларини айтиб берди.

— Нега энди бу сахро бизнинг авлод-аждодларимиз шу ерда ўтганини кўра-била туриб, сир-асрорларини етти ёт бегонага айтишга қарор қилди? — сўради бошқа қабила бошлиғи.

— Чунки менинг кўзларим ҳали сахрога кўникиб қолгани йўқ, шунинг учун сизлар илғамай қўйган нарсаларни ҳам кўради, — деди Сантяго, қолган гапини ичида айтди: «Ва Олам Руҳи ҳам мен учун очиқ».

Бунақа сўзларга араблар ишонмайди, шу сабабли овоз чиқариб айтмади.

— Воҳа — бетараф ҳудуд, ҳеч кимнинг ери эмас. Бу жойга бостириб келишга бирор кимса журъат қилолмайди, — деб қичқирди учинчи қабилабоши.

— Мен фақат кўрганимни гапирдим. Ишонмасаларингиз ҳаммаси ўз ҳолича қолаверсин.

Чодирда бир муддат асабий жимлик ҳукм сурди, сўнгра қабила бошлиқлари ўзаро қизишиб, баҳслаша бошладилар. Улар Сантяго тушунмайдиган лаҳжада гаплашардилар, у чиқиб кетмоқчи бўлганда соқчи йўлини тўсди. Йигитчани кўрқув босди. Аломатлар хавфдан дарак бермоқда эди, у Туякашга дилини очганидан афсусланди.

Шу пайт ўртада ўтирган қария билинар-билиномас табассум қилди, Сантяго дарҳол хотиржам тортди. Қария шу дамгача бирор оғиз гапирмай, баҳсга ҳам аралашмай ўтирарди. Йигитча чодир титраётганини ҳис қилди ва уруш яқинлашаётганини, бундан Олам Тилида хабар берилаётганини, бу ерга келиб тўғри қилганини англади.

Ҳаммалари жим қолиб, қарияга кулоқ тутишди. У Сантягога ўтирилди, энди унинг юзида, кўзларида бегона ва совуқ ифода қотиб турарди.

— Икки минг йил муқаддам узоқ бир юртда тушларга ишонувчи одамни қудуққа ташлашганди, сўнгра уни қул қилиб сотишганди, — деб гап бошлади қария. — Бизнинг савдогарлар уни Мисрга олиб келишган. Тушларга ишонувчи одам тушни таъбирлай олишини ҳам биз яхши биламиз.

«Аммо тушни ўнгидан келтиришга ҳамма вақт ҳам қодир бўлавермайди», деб ўйларкан, Сантяго лўли кампирни эслади.

— Ўша одам Фиръавннинг еттита ориқ ва еттита семиз сигир ҳақидаги тушини таъбирлаб, Мисрни очарчиликдан қутқариб қолган. Унинг номи Юсуф эди. У ҳам сенга ўхшаб бегона ерлик эди ва ёши ҳам деярли сен қатори бўлган.

У жим қолди. Нигоҳлари ҳамон совуқ эди.

— Биз доимо Урф-Одатларимизга амал қиламиз. Урф-Одатлар Мисрни очликдан халос қилган, халқини ҳаммадан бой қилган. Саҳрони қай тарзда кесиб ўтишни ҳам, қизларимизни турмушга қандай узатишни ҳам Урф-Одатларимиз ўргатади. Урф-Одатимизга кўра, воҳа — бетараф ер, жанг қилаётган икки тараф учун ҳам воҳасиз ҳаёт йўқ, усиз ҳалок бўлишади.

Давра аҳли одоб билан сукут сақларди.

— Урф-Одатларимизга кўра, саҳро йўллайдиган хабарларга ҳам ишонамиз. Биз нимаики билсак, ҳаммасини саҳро ўргатган.

Қариянинг ишораси билан қабила бошлиқлари ўринларидан туришди. Йиғин тугаган эди. Чилимларнинг кўрхонасидаги ўтлар сўнди, соқчилар тик қотишди. Сантяго кетишга чоғланганда қария яна гап қотди:

— Воҳада ҳеч ким қурол олиб юрмаслиги ҳақидаги қонунни эртага бузамиз. Кун бўйи душманни кутамиз, қуёш ботиши билан жангчиларим қуролларини менга қайтиб топширишади. Ўлдирилган ёғийнинг ҳар ўнтаси учун сен битта тилло танга оласан. Аммо қўлга олинган қилич шундайлигича қинига солинмаслиги керак — у душман қонининг таъмини

тотиб кўриши лозим. Қилич ҳам сахро сингари ўжар, келгуси жангдан бош тортиши мумкин. Агар эртага қуролларимизга иш топилмаса, уларни сенга қарши йўналтирамиз.

Йигитча чодирдан чиққанда тўлин Ой воҳани ёп-ёруғ нурларига белаган эди. У ўз чодирини томон ра-вона бўлди, етгунича йигирма дақиқалар юриши лозим эди.

Сантяго бўлиб ўтган воқеалардан қаттиқ ҳаяжонда эди. Ахир Олам Руҳига киришга муваффақ бўлди, балки бунинг учун ўз ҳаёти билан товон тўлар. Жуда қимматга тушмаяптими? Балки Тақдир Йўлидан кетиш учун қўйларини сотиб юборган маҳалидаёқ ҳаётининг баҳоси бичиб бўлингандир? Туякаш айтганидай — бир бошга бир ўлим... Бу эртага юз берадими, бошқа кунми, барибир эмасми? Ҳар бир кун охириги си бўлиши мумкин, бўлмаслиги ҳам мумкин. Ҳаммаси «Мактуб»га боғлиқ.

* * *

Сантяго жим кетиб борарди. У бўлган воқеалардан афсусланмас, пушаймон ҳам қилаётгани йўқ. Агар эртага ўлим уни оғушига олса, демак, Тангри унинг тақдирини ўзгартиришни хоҳламаган бўлади. Ўлса нима, деярли армони қолмади: бўғоздан кечиб ўтди, чинниворлар дўконида ишлади, сахро сукунати ҳикматини англади, Фотиманинг кўзларини кўрди. Уйдан чиққанидан буён бирор куни бекорга, маънисиз ўтмади. Эртага кўзлари мангуга юмилса ҳам, бу кўзлар бошқа чўпонлар кўзларидан кўра кўпроқ нарсаларни кўришга улгурди. Сантяго бундан фахрланиб кетди.

Ногаҳон гумбурлаган овоз ён-атрофни титратиб юборди, мисли кўрилмаган, номаълум бир шамолнинг шиддатли тўлқини Сантягони ерга улоқтириб юборди. Қум тўзони тўлин ой юзини тўсди. Йигитчанинг қаршисида баҳайбат оқ от пайдо бўлди — у ик-

ки оёғида тик туриб, қулоқни тешиб юборгудай киш-нар эди.

Чанг-тўзон бироз босилгач, Сантяго даҳшатга тушди, у ҳеч қачон бу қадар кўркувни ҳис қилмаган эди. Оқ отнинг устида саллали чавандоз ўтирарди. У бошдан-оёқ қора кийинган, чап елкасидаги лочин мағрур турарди. Салласи билан юзини тўсиб олганидан фақат кўзларигина кўринарди. Унинг азамат гавдасини демаса, саҳрода гоҳ-гоҳида пайдо бўлиб, карвонни хавф-хатардан огоҳ қилиб кетадиган саҳройи араблардан фарқи йўқ эди.

Чавандоз эгар ёнига осилган қилични қўлига олиб олган, исфаҳоний қилич ой нурида ярқирар эди. Момоқалди роқдай овоз билан бақираркан, Эл-Фаюмдаги эллик минг хурмо дарахти ҳам акс-садо бергандай бўлди:

— Қирғийлар парвозидаги ҳикматни ўқишга ким журъат қилди?

— Мен, — деб жавоб қилди Сантяго.

Чавандознинг важоҳатини кўриб, йигитчанинг кўз ўнгига Авлиё Ёқубнинг сувратдаги ҳолати келди: маврлар фотиҳи оппоқ отнинг устида ўтирибди, от эса туёқлари билан ғайридинларни эзгиламоқда. Ҳозир ҳам худди ўша ҳолат-у, фақат ҳаммаси ўрин алмашган эди.

— Мен ўқидим. Энди жуда кўп жонлар омон қолади. Сиз эса Олам Руҳи билан ҳисоблашмаяпсиз, — деди Сантяго ва ҳалокатли зарбани қабул қилиш учун бошини эгди.

Аммо қилич негадир оҳиста туша бошлади ва ўткир тиф йигитчанинг пешонасига тегиб-тегмай тўхтади. Бир томчи қон чиқди.

Чавандоз қилг этмай турарди. Сантяго ҳам қотиб қолди. У ҳатто қочишга ҳам уринмади. Сантягонинг ич-ичидан ғалати бир қувонч тошиб кела бошлади: у ўз тақдири учун, Фотима учун ҳалок бўлмоқда. Демак, аломатлар алдамабди. Мана, қаршисида Душман турибди, ўлимнинг ҳақлиги ҳам кўркув солаётгани

йўқ, чунки Олам Руҳи мавжуд, бир сониядан сўнг унга қўшилиб кетади. Эртага эса Душман ҳам худди шу қисмат шаробини тотати.

Чавандознинг қиличи ҳамон ўлжасига тикилган илон янглиғ ҳаракатсиз қотиб турарди.

— Нега бу ишни қилдинг?

— Мен бор-йўғи қирғийлар аён қилган нарсани эшитдим ва тушундим, холос. Улар воҳани ҳалокатдан қутқаришимни хоҳладилар. Воҳа ҳимоячилари кўп — сизларни қириб ташлашади.

Қилич тиғи ҳамон Сантягонинг пешонасига тегиб турарди.

— Сен кимсанки, Аллоҳнинг ишларига аралашсан?

— Аллоҳ фақат жангчиларни эмас, У қушларни ҳам яратган. Аллоҳ менга уларнинг тилини аён қилди. Дунёдаги жамики ҳодисот битта қўл билан битилган, — йигитча Туякашнинг сўзлари билан жавоб берди.

Ниҳоят чавандоз қиличини нари олди. Сантяго нафасини ростлади.

— Башорат қилишга эҳтиёт бўл, — деди чавандоз. — Ҳеч ким Ёзиғидан қочиб кетолмайди.

— Мен фақат сарбозларни кўрдим, — деди йигитча. — Жангнинг тақдири менга номаълум.

Чавандозга бу жавоб маъқул бўлди. У қилични қинига солишга шўшилмасди.

— Хўш, бегона юртлик бу ерларда нима қилиб юрибди?

— Ўз Йўлимни излаяпман. Лекин сен бу гапларни тушунмайсан.

Чавандоз илонни инига қайтаргандай қиличини қинига солди. Елкасидаги лочин маъқуллагандай жони борича чийиллаб юборди. Сантягони хавотир ва ғашлик тарк эта бошлади.

— Мен жасурлигингни синаб кўрмоқчи эдим. Олам Тилини излаётган одам учун жасоратдан кўра муҳимроқ нарса йўқ.

Йигитча ҳайратда қолди. Чавандоз камдан-кам одамларгина англайдиган нарсалар ҳақида гапираётган эди.

— Бундан ташқари, ҳатто узоқ йўлни босиб ўтганиндан кейин ҳам бир дақиқага бўлсин ҳушёрликни қўлдан бой бермаслик лозим, — давом этди чавандоз. — Саҳрони ҳам севиш мумкин, аммо унга бутунлай ишониб қўймаслик керак. Саҳро — бу инсон учун бир синов: бир лаҳза чалғисанг тамом — ҳалок бўласан.

Унинг гаплари Сантягога Маликсиддиқни эслатди.

— Жангчилар келгандан кейин, мабодо бошинг елкангда омон қолса, мени излаб топ, — деди чавандоз.

Ҳозиргина қиличнинг дастасидан ушлаб турган қўлида қамчи пайдо бўлди. От туёқлари остидан чанг-тўзон кўтариб, олга ташланди.

— Қаерда яшайсан? — изидан қичқирди Сантяго.

Чавандоз йўртиб бораркан, қамчи билан Жануб томонга ишора қилди.

Шундай қилиб, йигитча Алкимёгар билан ҳам учрашди.

* * *

Эртаси куни тонгда Эл-Фаюм воҳасидаги хурмо дарахтлари остида икки минг қуролланган жангчи саф тортиб турарди. Қуёш тақдирнинг янги ўйинларини томоша қилмоқ учун эндигина ёстиғидан бош кўтарган маҳал уфқ томонда беш юз сарбоз кўринди. Воҳанинг Шимол тарафидан кириб келган суворийларнинг қиличлари оқ ятаклари остига беркитилган эди. Қабила бошлиқлари йиғиладиган катта чодирга етиб келишгач, бирданига қўлларида милтиқ ва қайрилма қиличлар пайдо бўлди. Аммо чодир бўм-бўш эди.

Воҳа одамлари саҳро суворийларини қуршаб олишди ва ярим соат ичида тўрт юз тўқсон тўққизта жасадни тупроққа қориб ташлашди. Хурмозорга олиб кетилган болалар ҳам, чодирларида Тангридан эрла-

рининг жонини омон сақлашни сўраб дуо қилаётган аёллар ҳам ҳеч нарсани кўрмадилар. Агар сочилиб ётган жасадларни ҳисобга олмаганда, воҳа ўша воҳа, бирор нарса ўзгармаганиди.

Эл-Фаюмга ҳужум қилган суворийларнинг лашкарбошисигина тирик қолган эди. Уни қабила бошлиқлари ёнига олиб келишди ва нега Урф-Одатни бузишдек густоҳ ишга қўл урганини сўрашди. У жангчилари адоқсиз урушдан, очлик ва ташналиқдан қаттиқ азоб чекишганини, воҳани босиб олиб, нафас ростлагач, яна урушни давом эттирмоқчи бўлганларини айтиб берди.

Қабила бошлиғи жангчиларга раҳми келишини, лекин Урф-Одатни бузишга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқлигини таъкидлади. Саҳрода шамол туфайли фақат қум барханларигина ўз шаклини ўзгартириши мумкин, бошқа бирор нарса ўзгармайди.

Лашкарбошига шармандали ўлим ҳукми ўқилди: милтиқ ўқи ҳам, қилич зарби ҳам ҳайф кўрилиб, қуриган хурмо дарахтига осдилар. Саҳро шамоли уни мазах қилгандек узоқ вақтлар тебратиб ўйнади, сазо-йи қилди.

Қабила бошлиғи Сантягони чақиртирди ва эллик тилло танга санаб берди. Сўнгра Юсуф алайҳиссаломнинг тарихини яна бир бор ҳикоя қилгач, йигитчага Бош Маслаҳатчилик лавозимини таклиф қилди.

* * *

Куёш тақдирнинг бугунги ўйинидан зерикиб, ўз чодирига кириб кетгач, кўк саҳнида хира чироқларини кўтарганча бирин-кетин юлдузлар пайдо бўлди. Сантяго жануб томонга йўл олди. Чеккада якка-ёлғиз бир чодир турар, одамлар у ерни жинлар суйган макон, дейишарди. Йигитча чодир ёнига келиб, чордона қуриб ўтирди ва кута бошлади.

Йигитчанинг тақдирига қизиқиб қолган ой томоша учун фалакнинг қоқ тепасига ўрнашиб олгандан

сўнг Алкимёгар пайдо бўлди. У жони узилган икки қирғийни елкасига ташлаб олган эди.

— Мен шу ердаман, — деди Сантяго.

— Бекор қилибсан. Наҳотки Тақдиринг сени менга бошлаб келган бўлса?

— Уруш давом этяпти. Мен саҳрони кесиб ўтолмайман.

Алкимёгар негадир шошаётган эди, имо билан Сантягони чодирига таклиф этди — чодир ҳамманикига ўхшаган оддий чодир экан, қабила бошлиқларининг эртақлардагидек шоҳона чодир бундан мустасно, албатта. Сантяго нигоҳлари билан темир ўчоқ ва хос қозонларни, алкимёгарлар ишлатадиган узун-қисқа шиша идишларни излади, аммо уч-тўртта увадаси чиқиб кетган китобдан ўзга нарса кўзга ташланмади. Ерга эса сирли нақшлар туширилган гиламлар тўшалган эди.

— Ўтир, мен чой қўяман, — деди Алкимёгар. — Мана бу қирғийлардан шомлик овқат тайёрлаймиз.

Йигитча буларни яқинда осмон-у фалакда кўргани — ўша қушлар, деб хаёлидан ўтказди, лекин мезбонга ҳеч нима демади. Алкимёгар ўчоққа олов ёқди ва тезда чодирни қовурилаётган ёғли ўлжаларнинг ҳиди тутиб кетди. Бу ҳар ҳолда чилимнинг ҳидидан кўра ёқимлироқ эди.

— Нега мени чақирдинг? — деб сўради Сантяго.

— Ҳамма гап аломатларда. Шамол сенинг келишингни ва сенга менинг ёрдамим зарурлигини айтди.

— Йўқ, у мен эмасман, бошқа сайёҳ — у инглиз.

— Уни ҳали бошқалар билан кўп учрашувлар кутиб турибди, мени кейинроқ топади. Аммо у тўғри йўлга тушиб олди. У энди фақат китобга термулиб ўтиргани йўқ.

— Мен-чи?

— Агар сен бирон-бир нарсани жуда хоҳласанг, Бутун Олам ўша орзуингнинг амалга ошишига ёрдам беради, — Алкимёгар кекса Маликсиддиқнинг сўзларини такрорлади. Йигитча эса ўз Тақдири йўлидан

боришга кўмаклашадиган яна бир одамни учратганини англади.

— Менга ўргатасанми? — деб сўради Сантяго.

— Йўқ. Билишинг лозим бўлган нарсаларни аллақачон билиб олгансан. Мен фақат хазинага борадиган Йўлни кўрсатаман.

— Саҳрода уруш кетяпти-ку, — деди Сантяго.

— Мен саҳрони биламан.

— Мен эса хазинамни топиб бўлдим. Туям бор, чинниворлар дўконида ишлаб топган пулим, яна олтин тангаларим бор. Ўз ватанимда энди бадавлат киши ҳисобланаман.

— Аммо булар сени эҳромлар томон бир қадам ҳам яқинлаштирмайди, — деб Алкимёгар эҳромларни ҳам эслатиб қўйди.

— Менинг Фотимам бор. Бу хазина ҳаммасидан устун туради.

— У қиз билан эҳромлар орасида жуда катта фарқ бор.

Иккови ҳам жим қолди ва овқатга қўл узатишди. Алкимёгар бир шиша олиб, тиқинини очди ва Сантягонинг пиёласига қандайдир қизил суюқлик қуйди. Бу шароб экан, йигитча бунақасини умрида татиб кўрмаган эди. Аммо Қонун шароб ичишни ман этган.

— Ёвузлик инсон оғзига кираётган нарсадан эмас, чиқаётган нарсадан туғилади, — деди Алкимёгар.

Шаробдан Сантягонинг кайфияти хуш бўлди. Лекин ҳамон мезбондан чўчиб турарди. Улар чодирга кирадиган жойда ёнма-ён ўтиришар ва тулин ой ёруғида юлдузларнинг хира жимирлашини томоша қилишарди.

— Ол, ич, бу сени чалғитади, — деди Алкимёгар, шароб йигитчага таъсир қилганини кўриб турарди. — Урушга кираётган жангчига ўхшаб куч йиғиб ол. Аммо ёдингда тут — сенинг юрагинг хазиналар яширинган жойда. Хазинани эса топиш керак, бу Йўлда сен англайдиган ва ҳис қиладиган нарсаларнинг ҳаммасида ҳикмат яширинган бўлади.

Эртага туянгни сот-да, ўрнига от олгин. Туяларнинг ярамас бир феъли бор: чарчаш нима эканлигини билмайди, юраверади, юраверади. Кейин бирданга чўк тушади-да, таппа ўлади-қолади. От эса секин-секин ҳолдан тоя боради. Яна қанча юришини ва қачон йиқилишини билиб турасан.

* * *

Орадан бир кун ўтиб, кечга томон Сантяго битта отнинг жиловидан тутиб, Алкимёгарнинг чодирига келди. Бироздан сўнг Алкимёгар ҳам пайдо бўлди, отига ўтирди, лочин ҳам ўз ўрнини эгаллади — унинг чап елкасидан жой олди.

— Энди менга саҳродаги ҳаётни кўрсатасан, — деди у. — Фақат саҳрода ҳаёт топа олган одамгина хазинани ҳам топишга қодир бўлади.

Улар ойнанинг ёруғ пойандози устидан саҳрога от солишди. «Қўлимдан келмаса керак, — деб ўйлади Сантяго. — Саҳрони бутунлай билмайман, у ердан ҳаёт топа олишим даргумон».

У Алкимёгарга шу гапни айтмоқчи бўлди-ю, аммо кўрқди. Йигитча қирғийлар парвозини кузатган жойга, ўша тошларнинг ёнига етиб келишди.

— Бу ишнинг уддасидан чиқолмайман, деб кўрқаман, — Сантяго барибир айтишга журъат қилди. — Саҳрода ҳаёт мавжудлигини биламан, лекин мен уни тополмайман.

— Ҳаёт ҳаётни чорлайди, — деб жавоб қилди Алкимёгар.

Йигитча бу сўзларни тушунди ва отнинг жиловини бўшатди, от кум ва тошлар оралаб, ўзи йўл топиб кета бошлади. Шу тахлит ярим соатча юришди. Кумуш яғринларини ой нурига тоблаб ётган харсангтошлардан ташқари ҳамма нарса, ҳатто олисдаги хурмозорлар ҳам кўздан ғойиб бўлган эди.

Ниҳоят, от тўхтади, Сантяго бу жойларни илгари кўрмаган эди.

— Бу ерда ҳаёт бор, — деди у Алкимёгарга. — Саҳронинг тили менга номаълум, аммо отим ҳаёт тилини билади.

Улар отлардан тушишди. Алкимёгар сукут сақлар, нигоҳлари билан тошларни бир-бир пайпаслаб, оҳиста илгариларди. У бирданига тўхтаб қолди ва эҳтиёткорлик билан ерга эгилди. Тошлар орасида бир тешик қорайиб турарди. У аввал бармоғини суқди, сўнгра қўлини елкасигача тикди.

Ичкарида нимадир типирчилади, Алкимёгарнинг фақат кўзларигина кўриниб турар, Сантяго бу кўзлардан беқиёс бир диққат жамланганини ўқирди: гўё Алкимёгар нима биландир олишаётгандек эди.

Сўнгра у шиддат билан қўлини тортиб олди ва оёққа қалқди, Сантяго бу кутилмаган ҳаракатдан сесканиб кетди. Алкимёгар катта илонни думидан кўтариб турарди.

Сантяго ҳам сакраб ўрнидан турди ва ортга тисарилди. Илон Алкимёгарнинг қўлида тўлганар, вишиллаган овози саҳронинг итоаткор сукунатини яралар эди. Бу заҳри бир лаҳзада жонни оладиган кўз-ойнакли илон эди.

«Нега у кўрқмайди?» хаёлидан ўтказди йигитча. Жонини хатарга қўйиб, илоннинг инига қўлини суққанда ҳам Алкимёгарнинг юзида хотиржамлик ҳукмрон эди. «У икки юз ёшда» — Сантяго инглизнинг сўзларини эслади. Саҳродаги илонлар билан қандай муомала қилишни яхши билса керак.

Алкимёгар отининг ёнига келди ва эгарга осилган исфаҳоний қиличини қинидан чиқарди. Қилич билан қумга доира чизди ва тўсатдан тинчланиб қолган илонни ўртага ташлади.

— Кўрқма, — деди у Сантягога. — У доирадан чиқмайди. Мана, саҳрода ҳам ҳаёт мавжудлигига гувоҳ бўлдинг. Менга шуниси керак эди.

— Шунчалик муҳимми бу?

— Ҳа, жуда муҳим. Чунки эҳромлар саҳро билан ўралган.

Сантяго эҳромлар хусусида яна суҳбат бошланишини хоҳламаётганди — кечадан буён унинг кўнглига чироқ ёқса ёришмасди. Хазиналар томон йўл олиш — Фотимани йўқотиш деган гап эди.

— Ўзим сенга йўлбошловчилик қиламан, — деди Алкимёгар.

— Воҳада қолганим яхшироқ эди, — деб жавоб қилди Сантяго. — Ахир Фотимани топдим, у мен учун дунёдаги барча хазиналардан азизроқ.

— Фотима — саҳро қизи. Эркаклар бир кун қайтиб келиш учун кетишларини у яхши билади. У ҳам ўз хазинасини — сени топди. Энди сен ҳам ўз излаган нарсангни топишингга умид қилипти.

— Шу ерда қолишга қарор қилсам-чи?

— Унда қабилабошининг Маслаҳатчиси бўласан. Олтинга кўмиласан, минг-минглаб кўйлар, туялар сотиб олишинг мумкин. Фотимага уйланасан ва биринчи йил у билан бахт-саодат огушида ҳаёт кечирасан. Саҳрони севишни ўрганасан ва эллик минг хурмо дарахтининг ҳар бирини танийдиган бўласан. Улар кун сайин ўсиб бораётганлигини, бу билан олам доимо ўзгаришда эканлигини исботлашаётганини тушунасан. Аломатларнинг маъносини, моҳиятини кун сайин теранроқ англай бошлайсан, чунки саҳродан кўра аълороқ устоз йўқ.

Орадан бир йил ўтади ва хазина эсингга тушади. Аломатлар ҳам қатъият билан хазинага ишора қилаверади, лекин сен уларга эътибор қилмасликка ҳаракат қиласан. Воҳа учун, воҳа аҳлининг фаровонлиги учун ўз билимингни, ғайратингни аямайсан. Қабила бошлиқлари сени кафтларига кўтарадилар, туяларинг бойлигингга бойлик кўшади ва мавқеингни мустаҳкамлайди.

Яна бир йил ўтади. Аломатлар аввалгидай қатъият билан сенга хазиналарни ва ўз Йўлингни эслатаверади. Сен эса тунлари воҳани дарбадар кезадиган одат чиқарасан, Фотима эса уни деб йўлингдан қолганингни англаб туради ва ғамга ботади. Аммо бир-

бирларингизга бўлган оташин муҳаббатингиз ўзгармайди. Эслаб кўрсанг, у бирор марта қол, деб илтимос қилмаган, чунки саҳро аёллари ўз эркаklarини кутиб ўрганишган. Табиийки, ундан айб тополмайсан. Саҳрони ва хурмозорларни мақсадсиз кезиб, жуда кўп тунларни ўтказасан. «Фотимага бўлган муҳаббатимга қаттиқ ишонганимда, суянганимда Йўлга тушишга ҳам қарор қилган бўлармидим», деган фикр хаёлингдан кетмай қолади. Аммо воҳада сени бир кўрқув ушлаб туради — қайтиб келолмаслигиндан чўчийсан. Ана шунда аломатлар хазиналардан абадий жудо бўлганингни маълум қилади.

Тўртинчи йилга келиб, аломатлар ҳам ғойиб бўлади, чунки уларга эътибор беришни ҳам хоҳламай кўясан. Бундан хабар топган қабила бошлиқлари ҳам сендан юз ўгиради, сен эса ҳисобсиз дўконлар ва уюр-уюр туялар соҳиби бўлган савдогарга айланасан. Сўнг-ра ажал шаробини ичгунигга қадар ўз Йўлингдан жудо бўлганинг ва энди кечлигини билганинг ҳолда саҳро ва хурмозорлар ўртасида тентираб юраверасан.

Шундай қилиб, инсон ўз Тақдири Йўлидан юришига муҳаббат ҳеч қачон халақит бермаслигини англамасдан ўтиб кетасан. Агар халақит берса, демак, у Умумбашар Тилида гапира оладиган асл муҳаббат эмас экан, — деб Алкимёгар гапини яқунлади.

У қумга чизилган доирани очди, кўзойнакли илон ўрмалаганча тошлар орасида ғойиб бўлди. Сантяго умр бўйи Макка зиёратини орзу қилган чинниворлар сотувчисини, Алкимёгарни излаган англизни хаёлидан ўтказди. Ва саҳро бир кунмас-бир кун ўз шаҳзадасини олиб келишига илоҳий ишонч билан яшаган қизни эслади.

Улар отларига ўтиришди. Бу сафар Алкимёгар йўл бошлади. Хабаркаш шамол ўз қанотларида воҳликларнинг овозларини олиб келар, йигитча улар орасидан Фотиманинг овозини ажратиб олишга уринарди. Суворийлар ҳужумидан буён уни қудуқ ёнида кўрмаган эди.

Аммо бугунги тун унинг ҳаётида ўчмас из қолдирди: доиранинг чегарасини бузишга журъат қилолмаган кўзойнакли илонни кўрди, елкасига лочин кўндирган сирли чавандознинг сўзларини тинглади, у муҳаббат ва ҳазиналар ҳақида ҳам, саҳро аёллари ва Сантягонинг Тақдири ҳақида ҳам гапирди.

— Сен билан кетаман, — Сантяго шу сўзларни айтarkan, юрагида беқиёс бир хотиржамлик туйди.

— Эртага йўлга чиқамиз, ҳали кун қоронғу, — деб жавоб қилди Алкимёгар.

* * *

Сантяго тун бўйи мижда қоқмади. Куёш ташрифидан икки соат олдин чодирдаги ўсмирлардан бирини уйғотди ва Фотиманинг яшаш жойини сўради. Улар ташқарига чиқишди, Сантяго миннатдорчилик тариқасида, қўй сотиб олиш учун ўсмирга пул берди.

Сўнгра қизни уйғотиб, ўзининг кутаётганлигини айтишини илтимос қилди. Араб йигитча бу илтимосни ҳам бажарди ва яна битта қўйга етарли мукофот олди.

— Энди эса бизларни ёлғиз қолдир, — деди Сантяго, йигитча эса нақ қабилабошининг Маслаҳатчисига ёрдам берганидан ифтихор ва қўйга етадиган пул топганидан қувончга тўлиб, чодирга қайтди ва қайта уйқуга кетди.

Фотима келгач, улар хурмозор томон йўл олишди. Сантяго Урф-Одатни бузаётганлигини билиб турар, зеро, энди бунинг аҳамияти ҳам йўқ эди.

— Йўлга отланыпман, — деди у. — Лекин шуни билиб қўй, мен, албатта, қайтиб келаман. Сени севаман, чунки...

— Ҳожати йўқ, тушунтирма, — Фотима унинг гапини бўлди. — Инсон севгани учун севади, вассалом. Муҳаббат изоҳларни тан олмайди.

Лекин Сантяго гапини давом эттирди:

— ... Чунки мен туш кўрдим, шоҳ Маликсиддиққа дуч келдим, чинниворлар билан савдо қилдим, саҳ-

рони кесиб ўтдим, уруш бошланганида воҳага келиб қолдим ва қудуқ ёнида сендан Алкимёгарни сўрадим. Сени топишимга Бутун Олам ёрдам берди — сени севишимнинг сабаби шу.

Уларнинг вужудлари биринчи марта туташди. Сантяго қизни қучди.

— Албатта, қайтаман, — деб такрорлади у.

— Илгарилари саҳрога орзу билан кўз тикардим, энди умид кўзларини тикаман. Отам ҳам кўп бора ўша томонга кетган, лекин доим онамнинг ҳузурига қайтиб келган.

Ҳамма сўзлар айтиб бўлинди. Хурмозор оралаб бироз юришгач, Сантяго Фотимани чодиргача кузатиб қўйди.

— Худди сенинг отангга ўхшаб, мен ҳам қайтиб келаман.

Сантяго қизнинг кўзларида ёш айланаётганини кўрди.

— Йиғлаяпсанми?

— Мен саҳро қизиман, — деди Фотима юзларини яшириб. — Лекин, аввало, мен оддий аёлман.

У чодир дарпардасини кўтариб, ичкари кирди. Тонг ёришиб келаётган эди. Кундуз хукмронликни ўз қўлига олиши билан Фотима қайтиб чиқади ва одабий ташвишлар лахтақларини вақт нинаси ила бир-бирига улашда давом этади, йўқ, энди ҳаммаси ўзгача бўлади. Энди Сантяго йўқ, воҳа аввалги малоҳатини, тароватини йўқотгандай. Куни-кеча манзара ўзгача эди: воҳа — эллик минг хурмо дарахтининг онаси, узоқ йўлдан тинкаси қуриб келадиган сайёҳларга қувонч ва оби-ҳаёт улашадиган уч юз қудуқ соҳиби, ҳаёт қайнаган маскан эди. Қиз учун энди ҳамма ёқ бўм-бўшлиқдан иборат.

Бугундан бошлаб саҳронинг маъноси ўзгаради. Сантяго ўз хазиначилари томон қайси юлдузларга қараб йўл тортаётганини топиш илинжида Фотима саҳро осмонидан кўз узмайди. Шамоллар орқали бўсалар йўллайди — бўсалар унинг юзларини эркаласин, ти-

риклигимдан, уни кутаётганлигимдан муждалар элт-син, деб орзу қилади. Бугундан бошлаб Фотима учун сахро сахро эмас — Сантягони олиб келадиган умидлар йўли бўлиб қолади.

* * *

— Ортда қолган нарсалар ҳақида ўйлама, — деди Алкимёгар йўлга тушганларидан сўнг. — Ҳаммаси аллақачон Олам Рухига абадий муҳрланиб бўлган.

— Одамлар жўнаб кетишдан кўра қайтишлари ҳақида кўпроқ ўйлайдилар, — деб жавоб қилди Сантяго, у сахро сукунатига яна кўникаётган эди.

— Агар топганинг соф, асл маъдандан ясалган бўлса, унга ҳеч бир заволят етмайди. Кўнглингни тўқ қилиб қайтиб келаверишинг мумкин. Мабодо, у думли юлдуз шуъласи янглиғ лаҳзалик чақин бўлса, қайтганигда ундан ном-нишон тополмайсан. Энг муҳими, сен кўз олгувчи шуълани кўрдинг. Демак, бекорга азоб чекмабсан.

У гўё алкимё ҳақида гапираётгандай бўлса ҳам Фотимани назарда тутаётганини Сантяго фаҳмлаб турарди.

Ортда қолган хотиралар ҳақида ўйламасликнинг иложи йўқ эди. Чек-чегарасиз саҳронинг такрорланаётган куй янглиғ бир хил манзараси отлиқларни хаёллар ва орзулар водийси томон ундар эди. Шоҳ қабулига азиз меҳмонлар навбатма-навбат кириб чиққани каби, Сантягонинг кўз ўнгида хурмо дарахтлари, қудуқлар ва севгилисининг сиймоси, шиша найчалари ва идишларига алағда инглиз, ўз донишмандлигидан беҳабар улуғ файласуф — Туякаш бирин-кетин жонланар эди.

«Алкимёгар ҳеч қачон, ҳеч кимни севмаган бўлса керак», деб ўйлади Сантяго.

Алкимёгар эса елкасида сахро тилини мукаммал билладиган қадрдон лочини билан хиёл олдинда йўртиб борарди. Тўхтаган пайтларида лочин ўлжа излаб,

осмонга кўтариларди. Биринчи куни у панжаларига қуённи чангаллаб қайтди. Кейинги куни эса ўлжаси иккита қуш бўлди.

Фурсат қушлари тўлин ойни чўқилаб яримлатган сайин тунлар тобора қоронғулашиб борарди. Бунинг устига саҳро тунлари совуққина эди, шунга қарамасдан улар гулхан ёқишмас, кечалари юпқа жун наматга ўралиб ётишарди. Улар жуда кам суҳбатлашишар, бир ҳафта мобайнида гаплашган гаплари урушаётган қабилаларга дуч келиб қолмасликнинг чорасини кўриш ҳақида бўлди, холос. Уруш эса давом этар — баъзида шамоллар ҳам нимтатир қон ҳидига беланиб эсиб қоларди. Бу шамоллар қаердадир яқингинада уруш бораётганлигини, кўз кўролмайдиган воқеалар ҳақида ҳикоя қилувчи Аломатлар Тили ҳам мавжудлигини йигитчага эслатиб турарди.

Саккизинчи куни Алкимёгар дам олгани одатдагидан барвақтроқ тўхтади. Лочини осмонга кўтарилди. Алкимёгар Сантягога сувдонини узатаркан:

— Сафаринг ҳам қариб қолди, — деди у. — Табриклайман. Сен ўз Йўлингдан адашмай келдинг.

— Сен эса йўл бўйи сукут сақладинг. Билган нарсаларингнинг ҳаммасини менга ўргатасан, деб ўйловдим. Бошқа бир одам билан ҳам саҳрони кесиб ўтганман, унинг алкимёга оид кўп китоблари бор эди. Лекин уларни ўқиб, ҳеч нарсага тушунмаганман.

— Англашнинг фақат битта йўли бор — ҳаракат қилиш, — деб жавоб қилди Алкимёгар. — Сафарларинг сенга нимаики зарур бўлса — ҳаммасини ўргатди. Билишинг лозим бўлган фақат биргина нарса қолди, холос.

Сантяго ўрганолмай қолган нарсаси нима эканлигини сўради, лекин Алкимёгарнинг нигоҳлари кўкдаги лочини билан бирга парвоз қиларди.

— Нега сени Алкимёгар дейишади?

— Чунки мен Алкимёгарман.

— Умр бўйи олтин излаган ва унга эришолмаган алкимёгарлар ҳам бор, улар қаерда хато қилишган?

— Хатолари шундаки, улар фақат олтин излашган. Улар Йўлда яширинган хазинани излашган. Йўлнинг ўзини эса айланиб ўтишган.

— Билишим лозим бўлган ўша битта нарса нима эди, айтмайсанми? — йигитча саволини яна такрорлади.

Алкимёгар ҳамон осмондан кўз узмасди. Лочин кўп ўтмай ўлжа билан қайтди.

Олов узоқдан кўринмаслиги учун қумни ковлаб чуқурча қилишди ва гулхан ёқишди.

— Мен Алкимёгар бўлганим учун ҳам Алкимёгарман, — деди у. — Бу илмнинг сирлари менга бобомерос, бобомга эса бобосидан ўтган, ушбу силсила дунё яралган кунгача боради. Ўша пайтларда бутун бошли алкимё илми Зумрад Тошнинг битта қиррасига жо бўлган. Аммо одамзод оддий ҳақиқатларга эътибор бермайди, шу боис ҳам фалсафий китоблар ёзишга киришиб кетди. Уларнинг айтишича, гўё инсонлар қаёққа қараб юриши кераклигини фақат улар биледи-ю, бошқа ҳамма — бандаи ғофиллар.

Ҳолбуки Зумрад Лавҳ ҳозир ҳам мавжуд.

— Унда нима ёзилган? — йигитча қизиқиб сўради.

Алкимёгар қумга нималарнидир чиза бошлади, орадан ўтган беш дақиқа ичида Сантяго майдонда кекса шоҳ билан учрашган пайтини эслади, ўшандан буён узоқ-узоқ йиллар ўтгандай туюлиб кетди.

Алкимёгар чизишдан тўхтаб:

— Зумрад Лавҳда битилган нарса мана, — деди.

Сантяго яқинроққа келиб ўқиди.

— Ахир бу сирли белгилар-ку! — ҳайратдан қичқириб юборди у. — Худди инглизнинг китобларига ўхшайди.

— Йўқ. Бу қирғийлар парвозининг айнан ўзи: маъносини англашга ақл-идрок ожизлик қилади. Зумрад Лавҳ эса — Олам Руҳи йўллаган мужда. Биз яшаётган олам жаннатдан айнан нусха олиб яратилганини донишмандлар аллақачон англаб етишган. Мана шу олам мавжудлигининг ўзи — яна бир бундан-да мукамал-

роқ олам мавжудлигига далилдир. Парвардигор уни яратмоғидан мақсад — зоҳир пардаси орқали ботинни англасинлар ва ўзларига ато этилган мўъжиза — ақлий ва руҳоний неъматлар сари ўзлари интилсинлар деган. Худди ана шуни мен ҳаракат деб атайман.

— Зумрад Лавҳни мен ҳам ўқиб чиқишим керакми?

— Агар ҳозир сен Алкимёгарнинг тажрибахонасида бўлганинга эди, уни англашнинг энг яхши усулини ўрганган бўлардинг. Аммо сен саҳродасан, демак, саҳрога диққат қил, унга сингиб кетишга ҳаракат қил. Саҳро ҳам Курраи Заминдаги жамики нарсалар сингари дунёни англашинга сенга ёрдам беради. Бутун саҳрони англашининг ҳожати йўқ — Яратганинг бор мўъжизасини кўриш учун бир дона қум зарраси ҳам кифоя қилади.

— Саҳрога қандай сингиб кетишим мумкин?

— Ўз қалбинга қулоқ тут. Оламдаги ҳамма нарса унга аён, чунки инсон қалби Олам Руҳидан бино бўлган ва қачон бўлмасин унга қайтади.

* * *

Яна икки кеча-кундуз сукутда йўл босдилар. Алкимёгар хавотирда эди: улар қақшатқич жанглар бо-раётган жойларга тобора яқинлашаётган эдилар. Йигитча эса ўз қалбининг овозини тинглашга ҳаракат қиларди.

Қалбини эса ҳеч англолмас эди: илгари у доим қаёққадир қанот қоқиб турган бўлса, энди ҳамма нарсадан кўз юмиб, фақат ортга қайтишга талпинарди. Баъзан қалби унга нурли ғамларга тўла воқеаларни соатлаб ҳикоя қилар, баъзан рўйи заминга мўралаган кўешнинг илк нурларини кўриб, шундай ҳаприқар, ҳаяжонга тушар эдики, Сантяго яширинча йиглаб ҳам оларди. Хазиналарни тилга олганда юраги бетоқат урар, сарҳадсиз саҳрога термулиб қолганда эса гўё совқотгандек жим қоларди.

Дам олгани тўхтаганларида Алкимёгардан сўради:

— Нега биз қалбимизга қулоқ тутишимиз керак?

— Қалб бор жойда хазина ҳам бўлади.

— Менинг қалбим ҳиссиётлар тўлқинида, — деди Сантяго. — Орзу қилади, ҳаяжонланади, сахро қизларига талпинади. Доим нимадир сўрайди, Фотимани ёдга олсам-ку, тамом — тун бўйи уйқу бермайди.

— Жуда соз. Демак, қалбинг ҳали тирик. Унинг амрига бўйсунишда давом эт.

Кейинги уч кун ичида жангчиларни узоқдан кўришга ҳам, улар билан юзма-юз учрашишга ҳам тўғри келди.

Сантягонинг қалбидан фақат кўрқувнинг овози эшитиларди. Бу овоз унга хазина излаб йўлга чиққанлар ва тополмаганлар ҳақида ҳикоя қиларди. Бу овоз баъзан Сантягони сен ҳам хазинани тополмайсан ва чўл-у биёбонда ҳалок бўлиб кетасан, деб кўрқитарди. Бу овоз унга бахт устига бахт изланмайди, деб уқтирарди: чунки унинг севикли ёри ва етарлича олтин тангалари бор эди.

Отларга дам бериш учун тўхтаганларида у Алкимёгарга:

— Қалбим менга бўйсунмаяпти. Йўлни давом эттиришимни хоҳламаяпти, — деди.

— Жуда соз, — деб такрорлади Алкимёгар. — Бу — қалбинг ҳали уйғоқлигидан нишона. Табиий ҳол — у шу пайтгача эришган бойликларини қандайдир орзулар эвазига бой бериб қўйишдан чўчияпти.

— Шундай экан, нега унга қулоқ тутишим керак?

— Барибир қалбингни жим туришга мажбур қилолмайсан. Ҳатто ўзингни уни эшитмаётгандай қилиб кўрсатсанг ҳам, у сенинг кўксингда зиндонга солиниб арзи тингланмаётган қайсар маҳбусдай тураверади ва ҳаёт ҳақида, дунё ҳақида нима деб ўйлаётган бўлса, шуни такрорлашдан чарчамайди.

— Менга хиёнат қилаверадими?

— Хиёнат — бу кутилмаган зарба. Агар сен ўз қалбингни англасанг, унинг бутун орзуларини, умидларини билсанг ва уларни рўёбга чиқара борсанг, у

сенга хиёнат қила олмайди. Ҳали ҳеч кимга ўз қалбидан қочиб қутулиш насиб қилмаган. Шундай экан, яхшиси, унга қулоқ солиш керак. Ана шунда қутилмаган зарбалар ҳам бўлмайди.

Улар саҳрода йўл танобини тортиб боришаркан, Сантяго ўз қалбининг овозига қулоқ тутди. Кўп ўтмай, қалбининг бор инжиқлиг-у найранглари Сантягога ёд бўлиб кетди ва уларни шундайлигича қабул қилди. Йигитча энди кўрқувни ҳам ҳис қилмас, ортга қайтишни ҳам истамас — қалби ундан буткул рози, хотиржам эди.

«Ҳа, баъзан фиғон чекаман, баъзан исён қиламан, нима қилай, ахир, мен одамзоднинг қалбиман, табиатим шунақа. Биз ҳаммамиз кўнгилдаги энг олий орзуларимизни амалга оширишга кўрқамиз, гўё орзуларимизга ўзимизни арзимайдигандай ёки уларни барибир рўёбга чиқара олмаслигимиз аёндай туюлаверади. Биз одамзод қалблари — бир-биридан абадий жудо бўлган севишганларни, юз бериши муқаррар бўлган, аммо саробга айланган бахтли онларни, топилши мумкин бўлган, аммо қумликлар остида абадул-абад қолиб кетган хазиналарни хаёлга келтирган заҳотимиз музлаб қоламиз. Чунки бу кўргуликлар юз бераётганда биз изтироб чекамиз».

Ойсиз тунлардан бири эди. Сантяго ҳеч нарса битилмаган тақдирдай қоп-қоронғу осмонга тикиларкан:

— Менинг қалбим изтиробдан кўрқади, — деди Алкимёгарга.

— Сен эса унга изтиробдан кўрқиш — изтиробнинг ўзидан ҳам даҳшатли, деб айт. Ўз орзуларини рўёбга чиқариш учун йўлга тушган бирор-бир қалб изтироб чекмайди, чунки ушбу изланишларнинг ҳар лаҳзаси — Аллоҳ билан, Абадийлик билан мулоқотдир.

«Ҳар бир лаҳза — мулоқот, учрашув, — деди Сантяго ўз қалбига. — Ҳазина талабида йўлга чиққанимдан буён ҳамма кунларим сеҳрли бир нурга тўла бўлди, ўтаётган ҳар бир лаҳза эса мени орзуим томон яқинлаштираётганини ҳис қилиб турардим. Бу Йўл

давомида шундай илоҳий ҳодисаларга дуч келдимки, чўпонлар учун имконсиз бўлган нарсаларни синаб кўрмоққа журъат қилмаганимда буларни хаёлимга ҳам келтиролмасдим».

Шундан сўнг Сантягонинг қалби кечгача бутунлай хотиржам бўлди. Тунда ҳам хотиржам ухлади, уйғонганида эса қалби унга Олам Рухи ҳақида сўзлай бошлади. У дедикки, энг бахтли одам бу — қалбида Аллоҳ бўлган одам. Алкимёгар айтган қум заррасидан ҳам бахт топиш мумкин. Чунки шу қум заррасини ҳам Олам миллиардлаб йиллар давомида бунёд қилган.

«Ер юзидаги ҳар бир одамзодга аталган, уни кутаётган ўз хазинаси бор, — деди Сантягонинг қалби, — лекин одамлар ўз хазиналарига эришишни хоҳламайдилар, шунинг учун биз — қалблар сукут сақлаймиз. Биз бу ҳақда фақат болаларга айтамиз, сўнгра ҳаёт уларни ўз Тақдирлари томон қандай йўналтиришини кўзатамиз. Афсуски, бахтга қарши улардан жуда озчилиги ўз қисматларида белгиланган Йўлдан кетадилар. Қолганларига эса дунё хавотирли туюлади ва ҳақиқатан ҳам кўрқинчли бўлиб қолади.

Ана шунда биз — қалбларнинг овози тобора секинлаша боради. Биз ҳеч қачон жим турмаймиз, лекин сўзларимиз эшитилмаслигига ҳаракат қиламиз: чунки одамлар ўз қалбларига қулоқ солмаганликларидан изтироб чекишларини истамаймиз».

— Нега инсонлар ўз орзуларини рўёбга чиқариш Йўлидан боришлари лозимлигини уларнинг қалблари айтиб турмайди? — сўради Сантяго.

— У ҳолда одамлар тинимсиз изтироб чеккан бўлар эдилар, қалблар эса изтиробни ёмон кўради.

Шу кундан бошлаб йигитча ўз қалбини тушуна бошлади. Ва бундан буён орзуларим йўлидан бир қадам адашган заҳотим оғриб, ғижимлаб, азоблаб, мени огоҳ қил, деб ўтинди. Мен буни ҳис қилган заҳотим ўз Йўлимга тушиб оламан, деб қасам ичди.

Ана шуларнинг ҳаммасини тунда Алкимёгарга айтиб берди. Алкимёгар Сантягонинг қалби Олам

Руҳи билан гаплашганини ва унга қўшилиб кетганини англади.

— Энди мен нима қилишим керак?

— Эҳромлар томон йўлни давом эттириш ва аломатлардан ғофил қолмаслик лозим. Энди сенинг қалбинг хазина қаердалигини кўрсатишга қодир.

— Менга етишмаган, мен билмаган нарса мана шу эдими?

— Йўқ. Бошқа нарса, — деб жавоб қилди Алкимёгар. — Орзу рўёбга чиқишидан олдин Олам Руҳи ўз сабоқлари ўзлаштирилганми, йўқми, текшириб кўради. У бу ишни биз орзуларимизни ҳам, бу Йўлда сабоқ берилган ҳикматларни ҳам бирданига қўлга киритишимиз учун қилади. Ана шу ерга келганда кўпчилик одамларни жасорат тарк этади. Бу ҳолни саҳро тилида: «Уфқда водий кўринганда ташналикдан ҳалок бўлиш», дейдилар. Ҳамма вақт изланишлар Хуш Ибтидодан бошланади ва ана шу синов билан интиҳосига этади.

Сантяго ўз юртининг қадимий бир мақолини эслайди: «Зулматларнинг зулмати — тонг олди зулмати».

* * *

Эртаси куни биринчи марта ҳақиқий хавф-у хатарнинг нишонаси намоён бўлди. Йўловчиларимиз ёнига уч жангари яқинлашиб келиб, улардан бу ерда нима қилиб юришганини сўради.

— Лочин билан ов қияпман, — деди Алкимёгар.

— Сизларда қурол-яроқ йўқлигига ишонч ҳосил қилишимиз лозим, — деди улардан бири.

Аввал Алкимёгар, сўнгра Сантяго бамайлихотир отларидан тушишди.

Йигитчанинг қопчиғини ковлаб кўрган жангчи сўради:

— Нега шунча пулни ўзинг билан олиб юрибсан?

— Бу пуллар эҳромларгача етиб боришим учун керак.

Алкимёгарни тафтиш қилаётган араб эса унинг ёнидан қандайдир суюқлик солинган биллур идишча ва товуқ тухумидан каттароқ сарғиш шиша топиб олди.

— Булар нима? — деб сўради у.

— Ҳикмат Тоши ва Умрбоқийлик ал-Иксири — алкимёгарларнинг буюк кашфиёти. Кимки бу ал-Иксирдан ичса, хасталик нималигини билмайди. Бу Тошнинг тирноқдай бўлакчаси хоҳлаган маъданни олтинга айлантира олади.

Суворийлар ўзларини тўхтатолмай, хахолаб юборишди, Алкимёгар ҳам уларга қўшилди. Жангарилар унинг жавобини ажойиб ҳазилга йўйишди ва бошқа тирғалиб ўтирмасдан, йўлни давом эттиришга рухсат беришди.

— Ақлдан озганмисан? — деди Сантяго, жангарилар узоқлашиб кетишгач. — Нега бундай қилдинг?

— Нега?! Бу дунёи дунда ҳукм сурадиган оддий бир қонуниятни сенга кўрсатиб қўйиш учун. Рўпарамизда қандай хазина турганлигини биз ҳеч қачон тушунмаймиз. Биласанми нима учун? Чунки одамлар хазина борлигига умуман ишонмайдилар.

Улар йўлларида давом этишар, Сантягонинг қалби эса кундан-кунга жимиб борарди: унинг энди ўтмиш билан ҳам, келажак билан ҳам иши йўқ, йигитча билан бирга саҳрони томоша қилиш ва Олам Руҳидан баҳра олиш билан кифояланарди. Улар энди ҳақиқий дўстга айланишган, бир-бирларига ҳеч қачон хиёнат қилмасликларига ишончлари комил эди.

Фақат Сантяго эзгин сукунатдан сиқилиб кетган пайтларидагина унга ишонч ва янги қувват уфуриш учун қалби тилга кирарди. Биринчи марта қалби унинг ажойиб фазилатларидан сўз очди: қўйларини ташлаб кетишдаги жасорати ва чинниворлар дўконидида фидойилик билан меҳнат қилганлигини алқади.

Сантягонинг қалби яна унга ўзи ҳам эътибор қилмаган — бошига неча бор ёпирилиб келган хавфу хатарлар ҳақида гапириб берди. Отасининг милтигини ўғирлаб чиққанда қурол қаергадир ғойиб бўлга-

нини — акс ҳолда ўзини ярадор қилиши ёхуд отиб қўйиши муқаррир эканлигини айтди. Кунларнинг бирида яйловда кўнгли айниб қайт қилганини, сўнгра чарчаб йиқилганини ва ухлаб қолганини ёдига солди. Худди ўша пайтда икки дайди уни ўлдириб, қўйларини олиб кетиш учун пойлаб туришган экан. Сантягони учрата олмагач, у отарини бошқа йўлдан ҳайдабди, деб ўйлаб кетиб қолишибди.

— Инсоннинг қалби доим унга ёрдам берадими? — деб сўради у.

— Ҳаммага эмас. Фақат ўз Тақдири Йўлидан бораётганларга. Яна болаларга, сархушларга ва қарияларга ҳам.

— Бу улар ҳар қандай хавф-у хатардан холи деганими?

— Йўқ, бор-йўғи — уларнинг қалби бутун қувватини сафарбар қилган ҳолда яшайди, дегани, холос.

Кунлардан бир куни улар ўзаро урушаётган қабилалардан бирининг қароргоҳи ёнидан ўтиб қолишди. Чор атроф қуролланган, оқ ятакли жангчиларга тўла эди. Улар чилим тортиб, муҳорабалар ҳақида гаплашиб ўтиришарди. Сантяго ва Алкимёгарга эътибор ҳам қилишмади.

— Хатардан қутулдик, — деди йигитча улар қароргоҳидан ўтиб олишгач.

— Қалбингга қулоқ сол, ишон, лекин ҳеч қачон саҳрода эканлигингни унутма! Одамзод бир-бири билан учрашаётганда жанг садолари Олам Руҳигача етиб боради. Шу қуёш остида юз бераётган ҳодисалардан ҳеч бир бандаси қочиб қутулолмайди, — Алкимёгарнинг овозида ғазаб сезилди.

«Олам бир бутунликдир», деб хаёлидан ўтказди Сантяго. Шу пайт, худди мўйсафид Алкимёгарнинг ҳақлигини исботлагандай, саҳрода сайёҳларимизнинг изидан тушган икки суворий кўринди.

— У ёғига боришларинг мумкин эмас, — деди жангчилардан бири уларга етишиб олгач. — Уруш ҳаракатлари кетяпти.

— Манзилимизга яқин қолди, — деб жавоб қилди Алкимёгар унинг кўзларига қаттиқ тикилиб туриб.

Жангчилар бир лаҳза сўзсиз қолишди, сўнгра индамай йўл бўшатишди. Сантяго ҳайратда эди.

— Сен уларни нигоҳларинг билан енгдинг!

— Одамзод руҳининг қуввати нигоҳида бўлади, — жавоб қилди Алкимёгар.

«Ҳақ гап», ичида тасдиқлади Сантяго, чунки жангчилар қароргоҳи ёнидан ўтишаётганда сарбозлардан бири уларга узоқ тикилиб қолганлигини эслади. У шунчалик узоқда эдики, ҳатто юзини ҳам пайқаб бўлмасди, шунга қарамай, Сантяго унинг нигоҳини ҳис қилиб турди.

Улар кунчиқар томонни бутунлай тўсиб турган тоққа кўтарила бошлашганда, ниҳоят, Алкимёгар эҳромларгача икки кунлик йўл қолганлигини айтди.

— Модомики, энди ажралиб кетар эканмиз, менга алкимёни ўргат.

— Энди ҳеч бир фандан сабоқ олишининг ҳожати йўқ. Бу илм Олам Руҳига кириш ва у ердан ўз хазинангни топиш учун зарурлигини сен яхши биласан.

— Бошқа нарсани айтяпман. Мен кўрғошинни олтинга айлантиришни ўрганмоқчиман.

Алкимёгар сахро сукунатини безовта қилмай қўя қолди, фақат дам олгани тўхтаганларидан кейингина жавоб қайтарди.

— Ушбу Оламдаги жамики унсурлар бетиним тўлғоқда, бири иккинчисига эврилиб туради. Ҳикмат аҳлининг фикрига кўра, олтин ҳам маъдандир, фақат унинг такомил даври бошқалариникига қараганда қадимийроқ. Мендан нега шундай, деб сўрама — билмайман. Дунёга шундай амр-у фармон бўлган — менга шуниси маълум, холос.

— Шундай алкимёгарларни билардимки, — деб давом этди у, — улар ўз тажрибахоналарида қамалиб олиб, ўша олтин янглиғ такомилга эришишга уринардилар — ҳикмат Тоши ана шундай дунёга келган. Ягона бир унсур ривожланиб, такомилга етса, унинг ат-

рофидаги жамики нимарсалар ҳам ўзгаришини улар яхши билишарди.

У Тошни тасодифан кашф этганлар ҳам бор. Улар илоҳий бир истеъдод соҳиблари эдилар, қалблари ҳам бошқаларникига қараганда сезгирроқ эди. Аммо уларни ҳисобга қўшмаса ҳам бўлади, чунки ундайлар ниҳоятда кам.

Алкимёгарларнинг учинчи бир қавми эса фақат олтин излади. Улар сир пардасини кўтара олмадилар. Қўрғошиннинг ҳам, миснинг ҳам, темирнинг ҳам ўз Йўли мавжудлигини улар унутган эдилар. Маълумки, ўзганинг тақдирига аралашганлар ўз Тақдирларидан Мосуво бўладилар.

Алкимёгар ушбу сўзлари билан дуоибад қилаётгандек эди. Сўнгра ердан бир чиганоқни олди.

— Қачонлардир бу ерда денгиз бўлган, — деди у.

— Ҳа, мен ҳам шундай деб ўйловдим, — деди йигитча.

Алкимёгар йигитчага:

— Чиганоқни қулоғингга тут, — деди.

Сантяго ёшлигида ҳам шу усул билан ҳозиргидай денгиз шовқинини кўп бора тинглаган.

— Денгиз қадимгидай ҳамон шу чиганоқ ичида, у ҳам ўз Тақдири Йўлидан бормоқда. У токи ушбу саҳрода денгиз тўлқинлари яна мавж урмагунча, чиганоқни тарк этмайди.

Улар отларига миниб, Миср эҳромлари томон йўл олишди.

* * *

Ниҳоят, фурсат шамширини сермади. Қуёшнинг қонли боши Мағрибни алвон рангга бўяброқ юмаларкан, Сантягонинг қалби хавф муждаларини бера бошлади. Улар ушбу лаҳзада баҳайбат кум барханлари қуршовида эдилар.

Сантяго Алкимёгарга кўз қирини ташлади, у гўё ҳеч нарсани сезмас, хотиржам эди. Беш дақиқа ўтар-

Ўтмас йигитча икки суворийнинг қорасини аниқ-тиниқ кўрди.

Нимадир демоқчи эди, гапи оғзида қолди — ик-китасининг ўрнига ўнтаси, ўнтасининг ўрнига юзтаси пайдо бўлди ва, ниҳоят, ҳамма барханларни мўр-малахдай жангарилар қоплади.

Суворийларнинг ҳаммаси кўк кийимда, саллаларига қора тасма ўралган, юзлари кўзларигача кўк мато билан тўсилган эди.

Руҳ ва ироданинг қудрати акс этиб турган бу кўзлар йўлчиларимизга ўлим ваъда қилаётганлигини узоқдан ҳам ҳис қилиш мумкин эди.

* * *

Сантяго ва Алкимёгарни қароргоҳларига олиб келиб, бир чодирга итариб киргизишди ва қабилабошига рўбарў қилишди.

Сантяго бунақа чодирни умрида кўрмаган эди. Қабилабошининг атрофини лашкарбошилар қуршаган эди.

— Булар жосуслар, — деди асирларни олиб келганлардан бири.

— Йўқ. Биз йўловчилармиз, холос.

— Уч кун олдин сизларни душманларимизнинг қароргоҳида кўришган. Жангчилардан бири билан гаплашиб турган экансизлар.

— Мен саҳродаги йўлларни ва юлдузлар тилини биламан, — деб жавоб қилди Алкимёгар. — Аммо сизларнинг беҳисоб душманларингиз-у, улар қай томон юраётганлиги менга қоронғу. Дўстимни сизнинг қароргоҳингизгача кузатиб келдим, холос.

— Бунинг ким ўзи? — сўради қабила сардори.

— Бу Алкимёгар, — деди Алкимёгар. — У табиат кучларини, уларнинг тилини билади, бу ноёб қобилятини сизларга намойиш қилишни хоҳлайди.

Сантягони кўрқув оғушига олган, тили калимага келмасди.

— Ўзга юртлик бизнинг ерларимизда нима қилиб юрибди? — деди бошқа лашкарбоши.

— У сизларнинг қабилангизга пул олиб келди, — деб жавоб бераркан, Алкимёгар Сантягонинг ҳамёни-ни қабилабошига тутди, йигитча ҳеч нарса деёлмади.

Қабила сардори бир сўз демасдан олтинларни олди — уларга жуда кўп қурол сотиб олиш мумкин эди.

— «Алкимёгар» дегани нима ўзи? — деб сўради лашкарбошилардан бошқа бири.

— Бу табиат ва дунёни биладиган одам, дегани. Агар хоҳласа — биргина шамолнинг кучи билан қароргоҳингизни кунпаякун қилиши мумкин.

Араблар хаҳолаб кулишди. Улар урушнинг қудратига кўникишган ва шамол ўлим олиб келишига ишонишмасди. Аммо номаълум кўрқувдан юраклари орқага тортиб кетди. Улар саҳро одамлари эдилар ва шу боис сеҳргарлардан кўрқишарди.

— У бу ишнинг уддасидан чиқа оладими, йўқми, кўрмоқчиман, — деди қабила сардори.

— Бизга уч кун муҳлат беринг. Ҳамроҳим сизларга ўз қудратини намойиш қилиш учун шамолга айланади. Агар эплотмаса, тақдирга тан бериб, ҳаётимизни сизларга топширамиз.

— Аллақачон менга тегишли бўлган нарсани қайта топшириб бўлмайди, — деди кибр билан сардор.

Лекин у уч кун кутишга рози бўлди.

Сантягонинг оёқ-қўлини жон тарк этди, даҳшатдан тили айланмай қолди. Алкимёгар уни қўлидан етаклаб, чодирдан олиб чиқишга мажбур бўлди.

— Кўрқаетганингни уларга намойиш қилма. Булар жасур одамлар, кўрқоқлардан нафратланишади.

Аммо Сантягога сўзлаш қобилияти тезликда қайтавермади. Улар қароргоҳда бемалол айланиб юришди — араблар йўловчиларимизнинг отларини олиб кўйишганди, холос. Дунё ўзининг кўп тилларда гаплаша олишини яна бир бор намойиш қилди: илгари чек-чегарасиз ва эркин бўлган саҳро энди ҳақиқий зиндонга айланган эди.

— Сен менинг ҳамма пулларимни уларга бердинг, — деди Сантяго. — Умр бўйи йиққан пулларимнинг ҳаммасини!

— Ўлишимиз аниққа ўхшайди, пулни нима қиласан? Ундан кўра олтинларинг умрингни уч кунга узайтирганини айтмайсанми. Одамдаги мол-у дунё ажални бир дақиқага ҳам тўхтатиб туролмайди.

Сантяго ҳаддан ташқари кўрқувга тушган, шу боис бу пурҳикмат маърузани эшитиб ҳам ўтирмади. Ахир у Алкимёгар эмасди — шамолга эврила олмасди.

Алкимёгар эса бир жангчидан чой сўради ва икки-уч томчисини Сантягонинг билагига томизаркан, аллақандай дуоларни ўқиди.

Сантяго вужудини кўрқув ва хавотир тарк этганини ҳис қилди.

— Фам чекаверма, — деди Алкимёгар ўзига хос бўлмаган бир меҳрибонлик билан. — Ҳали ўз қалбинг билан гаплашиб олганинг йўқ, хавотирингнинг боиси ҳам шу.

— Ахир шамолга айлана олишни билмайман-ку! — деди Сантяго ҳаяжон билан.

— Кимки ўз Тақдири Йўлидан кетаётган экан, ҳамма нарсани билади ва ҳамма нарсага қодир. Орзуларнинг рўёбга чиқишига йўл қўймайдиган битта нарса бор — омадсизликдан кўрқиш.

— Э, мен омадсизликдан кўрқаётганим йўқ. Шамолга қандай айланиш керак, билмайман, тамом-васалом.

— Ўрганишга тўғри келади. Тирик қолиш-қолмаслигинг шунга боғлиқ.

— Қўлимдан келмаса-чи?

— Унда жонни эгасига топширишга тўғри келади. Лекин Йўл борлигидан гофил, буни ҳатто хаёлига ҳам келтирмайдиган минглаб одамларга ўхшаб ўлиб кетгандан кўра ўз Тақдиринг Йўлида жон таслим қилиш афзалроқ. Хулласи калом — хотиржам бўл. Одатда, ўлим қудрат бахш этади, ҳисларни бениҳоя ўткирлаштиради.

Биринчи кун поёнига етди. Сахрода катта жанг бўлди, ярадорларни қароргоҳга олиб келишди. «Ўлим ҳеч нарсани ўзгартиролмайди», деб хаёлидан кечирди Сантяго.

Сафни тарк этганлар ўрнини бошқалари тўлдирди ва ҳаёт давом этаверди.

— Жўражон, сен кейинроқ ҳам қурбон бўлишинг мумкин эди, — деди сарбозлардан бири жон таслим қилган дўстига қараб. — Ҳозирмас, балки урушдан кейин. Барибир ўлимдан қочиб қутулолмайсан.

Кечга томон йигитча Алкимёгарни излаб топди.

— Мен шамолга қандай айланиш мумкинлигини билмайман, — деди йигитча.

Алкимёгар:

— Сенга айтган гапимни эсла: дунё — бу Аллоҳнинг зоҳирий бир қисми, холос. Алкимё эса руҳий комилликни — ботиний ашёни зоҳирий ашёга айлантиради, — деди.

— Ўзинг ҳозир нима билан машғулсан? — деб сўради Сантяго.

— Лочинимни овқатлантиряпман.

— Бунинг нима кераги бор? Агар шамолга айлана олмасам, бизни ўлдиришади-ку.

— «Биз»ни эмас, сени ўлдиришади, — деб жавоб берди Алкимёгар. — Мен шамолга айлана оламан.

Иккинчи кун бошланди, йигитча қароргоҳ ёнидаги қояга кўтарилди. Соқчилар тўсқинлик қилмай, уни ўтказиб юборишди: улар шамолга айлана оладиган сеҳргар келганини аллақачон эшитган эдилар, шунинг учун Сантягонинг яқинига йўлашмасди. Бундан ташқари, сахро — энг катта зиндон, қочиб қаерга борарди.

Сантяго эрталабдан кечгача нигоҳларини саҳродан узмади. Ўз қалбига итоатда бўлди. Саҳро эса, қинидан қилични суғургандек, унинг қалбидан қўрқувни суғуриб олди.

Уларнинг ҳаммаси бир тилда гаплашаётган эди.

* * *

Учинчи кун етиб келди. Қабила сардори ўз лашкарбошиларини йиғди.

— Қани, бу йигитча қандай қилиб шамолга эврилар экан, томоша қиламиз, — деди у.

— Томоша қиламиз, — деб тасдиқлади Алкимёгар ҳам.

Сантяго уларни кеча ўзи кун бўйи ўтирган жойга бошлаб келди. Сўнгра ерга ўтиришларини сўради.

— Кутишга тўғри келади, — деди у.

— Биз шошилмаймиз, — деб жавоб қилди қабила сардори. — Биз саҳро одамларимиз.

Сантяго нигоҳларини уфққа қадади. Кўз ўнгида тоғлар, кум барханлари ва қоялар ястаниб ётар: кумликлар устини қоплаган ўт-ўланларнинг қаердан жон олаётганлигига ақл бовар қилмасди. Мана саҳро — шунча кунлар, шунча ойларни унинг бағрида ўтказди, аммо сир-у асрорининг мингдан бирини ҳам ўрганолмади. Бу йўлда инглизни, карвонларни, қабила-лар ўртасидаги жанглари, беш юз хурмо дарахти ва уч юз қудуқ соҳиби бўлган воҳани, Фотимани кўрди.

— Хўш, — деб сўради ундан саҳро, — сенга яна нима керак? Кеча кўзимиз тўйгунча бир-биримизга термулмадикми?

— Узоқ-узоқларда, сенинг кум барханларинг орасида мен севадиган қиз яшайди, — деб жавоб қилди Сантяго. — Қачонки сенга нигоҳ ташласам, уни ҳам кўраман. Унинг ёнига қайтишни истайман, сенинг ёрдамингга жуда ҳам муҳтожман. Мен шамолга айланишим керак.

— «Севги» дегани нима ўзи? — деб сўради сахро.

— Севги — сенинг қумларинг осмонидаги лочин парвози. Унинг учун сен сахро эмас, ям-яшил майсазорсан. У ҳеч қачон сендан тухфа — ўлжа олмасдан қайтмайди. У сенинг қояларингни, сенинг барханларингни, сенинг тоғларингни ёддан билади. Сенинг бағринг ҳам у учун очиқ — у учун сахийсан, у учун меҳрибонсан.

— Лочиннинг тигдай тумшуғи доим бағримни тилкалайди, — жавоб қилди сахро. — Унга ўлжа бўладиган нарсани мен йиллаб вояга етказаман, энг ноёб бойлигим — сув билан меҳмонқиламан, ташналикни қондирадиган жойларни кўрсатаман. Сўнгра осмон-у фалакда лочин пайдо бўлади — менинг қумликларимда тириклик тирикликни маҳв этмаслигини кўриб, эндигина шодланаман деб турганимда — у ўзим яратган нарсадан мени жудо қилади.

— Лекин сен уни лочин учун яратгансан, лочинга насиба бериш учун. Лочин инсонга насиба олиб келади. Инсон ҳам қачондир сенинг қумларингга насиба элтади ва у ерда ҳаёт туғилади ва яна лочинга насиба пайдо бўлади. Дунё шундай қурилган.

— Севги ана шуми?

— Ана шу — севги. Бу шундай қудратки, ўлжани лочинга айлантиради, лочинни — инсонга, инсонни эса — сахрога айлантиради. Кўрғошинни олтинга айлантирадиган ва олтинни яна ер қаърига гизлайдиган ҳам ана шунинг ўзи.

— Сўзларингнинг маъносини тушунмаяпман, — деди сахро.

— Бўлмаса, бир нарсани тушун: узоқларда, сенинг қумликларинг ичида мени қиз кутмоқда. Шунинг учун шамолга айланмоғим лозим.

Сахро бир муддат жим қолди.

— Шамол уларни тўзонга айлантirmoғи учун мен сенга қумлардан бераман. Лекин бу кифоя қилмайди. Ёлғиз ўзим ҳеч нарса қилолмайман. Шамолдан ёрдам сўра.

Енгил шабада кўзғолди. Йигитчанинг номаълум тилда ким биландир гаплашаётганини лашкарбошилар узоқдан кузатиб туришарди.

Алкимёгар жилмайди.

Шамол Сантягога яқинлашиб келди ва юзларини пайпаслади. Дунёдаги жамики ҳодисотлардан бохабар бўлган шамол йигитчанинг саҳро билан суҳбатини ҳам эшитган эди. Шамоллар бутун оламни кезиб юрадилар, уларнинг тугилган ерлари ҳам йўқ, ўладиган жойлари ҳам йўқ.

— Менга ёрдам бер, — деди унга йигитча. — Бир марта маҳбубамнинг овозини сендан топган эдим.

— Саҳро ва шамоллар тилида гаплашишни сенга ким ўргатган?

— Менинг қалбим, — деб жавоб қилди Сантяго.

Шамолнинг номлари кўп эди. Бу ерда уни «сирокко» деб аташарди, араблар уни сувлари мўл-кўл бўлган, қора танли одамлар яшайдиган ўлкалардан келади, деб ўйлашарди. Сантягонинг ватанида эса унга «левантин» деб ном беришган, гўё у саҳролар қумини ва жангари ҳабашлар ҳайқириқларини ташиб юради, деб ишонишарди.

Балки қўйларни ўтлатадиган водийлари бўлмаган олис юртларда шамоллар Андалусияда дунёга келади, деб ўйлашар. Аммо шамол ҳеч қаерда туғилмайди ҳам, ҳеч қаерда ўлмайди ҳам, чунки шамол саҳродан қудратлироқ.

Одамзод хоҳласа, саҳрони ҳосил беришга мажбур қила олади, қўйларини боқиши ҳам мумкин, лекин бўйсундиришга кучи етмайди.

— Сен шамол бўла олмайсан, — деди шамол. — Сен билан бизнинг моҳиятимиз бошқа.

Сантяго:

— Нотўғри, — деб жавоб қилди. — Сен билан бу оламни кезиб юрганимизда менга алкимёнинг сирлари аён бўлган. Энди шамоллар ва саҳролар ҳам, уммонлар ҳам, юлдузлар ҳам — Оламнинг эгаси неки яратган бўлса менда жамулжам бўлган. Сен билан ме-

ни нобинодан бино қилган қўл битта, бизнинг қалбимиз ҳам битта. Мен ҳам худди сендай бўлмоқни — исталган пучмоққа кира олишни, денгизлар устидан учиб ўтишни, хазиначиларимни яшириб турган қум тоғларини пуфлаб юборишни, севгилимнинг овозини ўзим билан олиб юришни хоҳлайман.

— Мен бир сафар сенинг Алкимёгар билан суҳбатингга кулоқ тутган эдим, — деди шамол. — У: «Ҳамманинг ўз Йўли бор», деганди. Одамзодга шамолга эврилиш тақдир қилинмаган.

— Ҳеч бўлмаса бир неча лаҳзага сенинг шакл-ушамойилингга кирай, менга ўргат. Ана шунда инсон ва шамолнинг чексиз имкониятларини муҳокама қилаверамиз.

Шамол жуда қизиқувчан, билагон бўлса-да, лекин бунақасини ҳали учратмаган эди. Унинг учун бу жуда қизиқ иш эди, батафсил муҳокама қилгиси ҳам келаётганди, аммо инсонни шамолга қандай айлантириш мумкинлигини ақлига ҳам сиғдиролмаётганди. Ҳолбуки, унинг қўлидан жуда кўп иш келарди!

Ҳар қандай обод жойни сахрога айлантира олар, кемаларни чўктириб юбориш, асрлар давомида яшаб келаётган дарахтларни ва ўрмонларни ётқизиш ташлашнинг уддасидан чиқар, мусиқа ва номаълум овозлар янграб турадиган шаҳарлар устидан учиб ўта оларди. Кудрат бобида дунёдаги ҳамма нарсадан ўзиб кетдим, деб ҳисобларди.

Энди эса кичкина бир мавжудот чиқиб, ўзини шамолман, деб турибди, яна кўз кўриб, кулоқ эшитмаган ишларни қилишга қодирмиш.

— Буни «севги» деб аташади, — деди Сантяго шамол унинг тилагини бажармоқчи бўлаётганини кўриб. — Севсанг, нимани хоҳласанг, ўшанга айлана оласан. Севсанг, нима юз бераётганини англашнинг ҳечам ҳожати йўқ, чунки барча ҳодисалар бизнинг ичимизда юз беради, шундай экан, инсон шак-шубҳасиз шамолга айлана олади. Албатта, шамол унга мадад берса.

Шамол жуда мағрур эди, шу боис ҳам Сантьягонинг сўзлари унинг таъбини хира қилди. Сахро кумларини шопириб, қаттиқроқ эса бошлади. Лекин охиrhoқибат гарчи у бутун оламини кезиб чиққан бўлса-да, инсонни шамолга айлантира олмаслигини тан олишга мажбур бўлди. Бунинг устига севги нималигини ҳам билмайди.

— Одамлар севги ҳақида гапираётиб, осмонга тикилишларини жуда кўп бора кузатганман, — деди шамол ўз ожизлигини тан олаётганидан ғазаби кўзиб. — Балки сен ҳам осмонга мурожаат қилганинг маъқулроқдир?

— Яхши фикр, — Сантьяго рози бўлди. — Фақат сен менга ёрдам бер: Қуёшга қараганда кўзларим қамашмаслиги учун осмонни кум билан тўсиб тур.

Шамол янада кучлироқ эсди, осмон-у фалакни чанг-тўзон қоплади ва Қуёш тилла тақсимчага айланиб қолди.

Қароргоҳдан кузатиб турганлар ҳеч нарсани фарқлаёлмай қолдилар. Сахро одамлари «самум» деб атайдиган бу шамолнинг нима «каромат» кўрсатишини яхши билишарди. Бу улар учун денгиз бўронидан ҳам кучлироқ эди, айтмоқчи, улар денгиз нималигини билишмайди.

Отлар пишқира бошлади, қуролларнинг ниллари кумга тўлди.

Лашкарбошилардан бири қабила сардорига ўғирилди:

— Етарлимикан дейман?

Сантьяго энди уларга кўринмай қолган эди. Уларнинг юзлари кўзларигача оқ мато билан тўсилган ва нигоҳларида қўрқув қотиб қолган эди.

— Бунга чек қўйишнинг вақти етди, — деди бошқа лашкарбоши.

Қабила сардори:

— Майли, Аллоҳ бор қудратини кўрсатсин, — деб жавоб қилди. — Инсон қандай қилиб шамолга айланишини кўрмоқчиман.

Аmmo ўз кўрқувини изҳор қилган лашкарбошилари-нинг исмларини ёдда сақлаб қолди. Шамол тингандан сўнг икковини ҳам мансабидан четлатишни кўнглига тугиб қўйди, чунки саҳро одамларига кўрқув бегона бўлиши лозим.

* * *

— **Ш**амол менга айтдики, сен севги нималигини билар экансан, — деб Сантяго Қуёшга мурожаат қилди. — Агар шундай бўлса, сен Олам Руҳини ҳам билсанг керак — у эса севгидан яратилган.

— Бу ердан менга Олам Руҳи кафтдагидай кўри-ниб туради, — жавоб қилди Қуёш. — У менинг қалбим билан гаплашади ва биз биргаликда ўт-ўланларни ўстирамиз, қўйларнинг соя илинжида яйловдан-яйловга кўчишига ёрдам берамиз. Ана шу жойдан — бу ер сизларнинг дунёингиздан жуда олисда — мен севишни ўргандим. Ерга озгина яқинлашсам жамики жонзотлар нобуд бўлишини ва Олам Руҳи йўқликка юз тутишини яхши биламан. Шу боис биз олисдан бир-биримизга назар ташлаймиз ва олисдан туриб бир-биримизни севамиз. Мен Ерга ҳаёт ва ҳарорат бахш этаман, Ер эса менга — мавжудлигимнинг моҳиятини, маънисини тўхфа қилади.

— Сен севгининг нима эканлигини билар экансан, — такрорлади Сантяго.

— Мен Олам Руҳини яхши биламан, чунки бу чексиз Олам аро қилаётган адоқсиз сафарларимиз давомида у билан кўп суҳбат қурамиз. У менга ўзини нималар қийнашини сўзлаб берган: ҳозирга қадар тошлар ва ўсимликларгина асл ҳақиқатни — дунёдаги жамики нарса бир бутунликдан иборатлигини тушунар экан. Шу туфайли темирнинг мисга ўхшашини ёки миснинг айнан олтиндай бўлишини талаб қилмаймиз. Ушбу бир бутун оламда ҳаммасининг ўз вазифаси бор, Яратилишнинг бешинчи куни бутун мавжудотни бор қилган қўл ёзишдан тўхтаганда эди, ўша

ҳаммаси Дунё қозонида қўшилиб-қорилиб ягона бир мавжудликка айланган бўлур эди. Яхшиямки, Яратилишнинг олтинчи куни ҳам бўлган.

— Донишманд экансан, — деди йигитча, — чунки ҳаммасини узоқдан кўриб турасан. Лекин сен севги нималигини билмайсан. Агар Яратилишнинг олтинчи куни бўлмаганда — одамзод ҳам бино бўлмасди. Ва мис мислигича, кўрғошин кўрғошинлигича қолиб кетарди. Ҳар бирининг ўз Йўли бор, лекин бир кунмас бир кун бу Йўл босиб ўтилади. Шунинг учун ҳам бошқа бир унсурга айланмоқ, янги Йўлни бошламоқ лозим. Олам Руҳи ҳақиқатан ҳам бир бутун, ягона нарсага айлангунга қадар ушбу жараён давом этаверади.

Куёш хаёлга чўмиб қолди ва равшанроқ нур тарата бошлади.

Ушбу суҳбатдан завқланиб кетган шамол ҳам Сантьягони ўткир нурлардан ҳимоя қилиш учун кучлироқ эса бошлади.

— Алкимё шунинг учун мавжудки, — давом этди Сантьяго, — ҳар бир мавжудот ўз хазинасини изласин ва топсин, шундан сўнг аввалгидан ҳам яхшироқ, мукамалроқ бўлишни истасин. Кўрғошин ҳам токи дунёга зарурати бор экан, ўз қисматига битилган ва-зифани адо этади, ана ундан кейин олтинга айланмоғи лозим бўлади. Алкимёгарлар шундай дейишади. Яна улар шуни ҳам исботлашганки, биз ўз ҳолимиздан яхшироқ, мукамалроқ бўлишга ҳаракат қилар эканмиз, атрофимиздаги жамики нарсалар ҳам мукамаллашади, гўзаллашади.

Куёш:

— Мени севгини билмайди, деган гапни қаердан олдинг? — деб сўради.

— Севиб қолсанг саҳрога ўхшаб бир жойда тура-вермайсан, шамолдай дунё бўйлаб зир югурмайсан, сенга ўхшаб ҳамма нарсага узоқдан назар солиб тура-вермайсан киши. Севги — бу қудрат, Олам Руҳини янгилайдиган ва мукамаллаштирадиган қудрат. Олам

Руҳига илк бора кирганимда у менга мукамаллик тимсоли бўлиб туюлди. Лекин кейин у бизнинг аксимиз эканлигини, унинг ҳам туйғулари жунбушга келишини, унинг ҳам ўз жанг-у жадаллари борлигини кўрдим. Унинг илҳомланиши, ғазабланиши ва ўзгариши, яхши ёки ёмон бўлиши бизга ва биз яшаётган заминга боғлиқ. Ана шу ўринда севгининг қудрати ўзини намоён қилади, чунки севган пайтингда яхши бўлишга, юксак бўлишга интиласан.

— Хўш, мендан нима истайсан?

— Шамолга айланишимга ёрдам бер.

— Табиатга маълумки оламда мендан кўра донороқ бирор нарса йўқ, — деб жавоб қилди Қуёш, — лекин қай йўсинда шамолга айланишинг мумкинлигини мен ҳам билмайман.

— Унда мен кимдан мадад сўрай?

Қуёш бир лаҳза тафаккур қилди: суҳбатга қулоқ тутиб турган шамол бир зумда дунёга дoston қилиб чиқади — бу олам чароғининг ақл-у дониши ҳам чегараланган экан, деб.

Ундан ташқари, Умумбашар Тилида сўзлаётган бу йигитчадан қочиш ҳам ақлдан эмас.

— Ҳаммасини ёзиб кетган Қўлдан сўра, — деди Қуёш.

Шамол хурсандлигидан қийқириб юборди ва мислсиз бир куч билан тўфон кўтарди. Бир неча чодирлар ағдарилди, боғланган отлар тизгинларини узиб юборди, қояда ўтирганлар учиб кетмаслик учун бир-бирларига ёпишиб олишди.

Сантяго ҳаммасини ёзиб кетган Қўлга юзланди ва бутун Олам сукут денгизига чўмганини ҳис қилди. У ушбу сукунатни бузишга журъат қилмади.

Сўнгра Севги қудрати қалбини лиммо-лим тўлдирди ва йигитча ибодат қила бошлади. У ўз ибодатида Яратгандан ҳеч нарса сўрамас ва умуман бирор-та сўз изҳор қилмасди, на қўйлари янги яйлов топгани учун ҳамд-у сано ўқир, на дўконга чиннивор харидорларидан кўпроқ юборишни сўраб илтижо этар, на

сахрода топган ёри уни кутишини тилаб ёлворарди. Сукунат уммони остида шуни англаб етдики, Сахро ҳам, Шамол ва Куёш ҳам ана шу Қўл нақшлаган аломатларни излар экан, ўз Тақдирлари Йўлидан боришга ва Зумрад Тош қиррасига ўйилган ёзувлар асорига етишга интилар экан.

Йигитча яна шуни англаб етдики, ушбу аломатлар бутун Кураи Заминга ва Коинотга сочиб ташланган экан, зоҳиран ҳеч бир аҳамиятсиз ва сабабсиз намоён бўлгандек туюлар экан. На Сахро, на Шамол, на Куёш ва на Одамзод ўзининг нима учун яратилганлигини билмайди. Сабаб ҳаммасини Яратган ўша Қўлнинг ўзида ва фақат У мўъжизалар яратишга қодир: уммонларни сахрога, одамни шамолга айлантира оладиган ҳам Унинг ўзи. Оламни илоҳий бир мақсад сари — Яратилишнинг олти кунни Буюк Яратишга айланадиган томонга — нега бошлаб бораётгани Ёлғиз Ўзига аён.

Йигитча Олам Руҳига сингиб кетди ва шуни кўрдики, Олам Руҳи Аллоҳ Руҳининг бир парчаси экан, Аллоҳ Руҳи эса — ўз руҳи экан. Ва ўзи ҳам мўъжизалар яратишга қодир экан.

* * *

Ўша кунни самум шамоли ҳар қачонгидан даҳшатлироқ бўрон кўтарди. Шамолга айланиб, сахронинг энг қудратли лашкарбошисини тиз чўктирган, қароргоҳни кунпаякун қилган йигитча ҳақидаги афсона энди авлодлардан авлодларга ўтиб боради.

Самум бўрони қора қанотларини йиғиб, ерга қўнган қуш янлиғ сахрога бош қўйди. Одамларнинг қўрқув ва ҳайратдан қотиб қолган нигоҳлари йигитчани излади, лекин у турган жойидан ғойиб бўлган эди. У қароргоҳнинг бошқа бир четида ярим танигача кумга кўмилиб ётган соқчининг ёнида эди.

Сеҳрли қудрат ҳамманинг юрагига қўрқув солган эди. Фақат икки киши жилмайиб турарди: ўз шогир-

дидан фахрланаётган Алкимёгар ва қабила бошлиғи, у шогирд йигит Тангрининг қудратини англаб етганини тушуниб турарди.

Эртаси куни қабила бошлиғи Сантяго ва Алкимёгарни тўрт томонингиз қибла, деб қўйиб юборди, ҳатто кузатиб қўйиш учун жангчиларидан бирини қўшиб ҳам берди.

* * *

Улар кун бўйи йўл босишди, шом туша бошлагач, Алкимёгар жангчига жавоб берди ва отдан тушди.

— Буёғига бир ўзинг кетасан, — деди у Сантягога. — Эҳромларгача уч соатлик йўл қолди.

— Мен сендан розиман, — деди йигитча. — Менга Умумбашар Тилини ўргатдинг.

— Менсиз ҳам ўзинг биладиган нарсани ёдингга солдим, холос.

Алкимёгар коптлар ибодатхонасининг дарвозасини тақиллатди. Қора ридо кийган руҳоний чиқиб келди, улар копт тилида нималарнидир гаплашишди, сўнг Алкимёгар Сантягони ичкарига таклиф қилди.

— Унга сени ёрдамчим, деб айтдим.

Ибодатхона ошхонасидаги ўчоққа Алкимёгар олов ёқди. Руҳоний бир бўлак қўрғошин келтирди, Алкимёгар қўрғошинни темир идишга солиб, ўчоқ устига қўйди. Қўрғошин эригач, у чўнтагидан сарғиш шиша тухумни олди, ундан тўғноғичнинг бошидай бўлакчасини ушатиб, мум суртди ва эриган қўрғошиннинг устига ташлади.

Суюқлик қип-қизил қон тусига кирди. Алкимёгар идишни оловдан олди ва совутишга қўйиб, руҳоний билан саҳродаги жанглар ҳақида суҳбатлаша бошлади.

— Уруш узоққа чўзиладими, деб қўрқаман, — деди у. Руҳонийнинг ҳасратидан тутун чиқди:

— Урушнинг дастидан карвонлар Гизадан жилолмай қолди. — Сўнгра итоаткорлик билан: — Худонинг хоҳиши шу экан-да, — деб қўшиб қўйди.

— Шундоқ, — деди Алкимёгар.

Идиш совиб бўлгач, Сантяго ва руҳоний ҳайрат билан бир-бирларига қараб қўйишди: идишнинг остида айлана бўлиб қотиб қолган кўрғошин олтинга айланган эди.

— Наҳотки мен ҳам қачондир буни ўрганиб оламан? — сўради йигитча.

— Бу менинг Йўлим, сеники эмас, меники. Шунчаки, бу иш мумкин эканлигини сенга кўрсатмоқчи эдим.

Улар яна ибодатхонанинг дарвозаси ёнига қайтиб келишди, шу ерда Алкимёгар олтин тақсимчани тўрт бўлакка бўлди.

— Бу сенга, — деди у биттасини руҳонийга уза-тиб. — Зиёратчиларни доимо хурсандчилик билан кутиб олганинг учун.

Руҳоний:

— Ўз илтифотим учун жуда кўп нарса оляпман, — деб эътироз билдирди.

Алкимёгар:

— Ҳеч қачон қайтиб бундай дема. Ногаҳон Ҳаёт эшитиб қолиши мумкин ва кейинги сафар камроқ беради, — деб жавоб қилди, сўнгра Сантягога ўгирилди. — Бу эса сенга, қабила бошлигига берилган пулларинг эвазига.

Йигитча ҳам «Бу кўп» демоқчи бўлди-ю, лекин индамади.

— Бу менга, — давом этди Алкимёгар. — Мен уйга қайтишим керак, саҳрода эса уруш бўляпти.

Тўртинчи бўлакни яна руҳонийга узатди.

— Бу ҳам Сантяго учун. Балки асқотиб қолар.

— Ахир мен ҳам хазиналар томон кетяпман-ку! — қичқириб юборди йигитча. — Қолаверса, жуда яқин қолди!

— Уларни топишинга ишончим комил, — деди Алкимёгар.

— Унда менга олтиннинг нима кераги бор? — деди йигитча.

— Чунки сен икки маротаба бор-йўғингдан жудо бўлдинг. Биринчи сафар сени фирибгар алдади, иккинчи мартасида эса қабила сардори тунади. Мен бир қартайган, иримчи арабман ва ўзимизнинг бир мақолимизга жуда ишонаман: «Бир марта юз берган нарса иккинчи марта бўлмаслиги мумкин. Аммо икки бор юз берган нарса учинчи марта, албатта, бўлади».

Улар отларга минишди.

— Сенга тушлар ҳақида бир ривоят айтиб бермоқчиман, — деди Алкимёгар. — Яқинроқ юр.

Йигитча итоат қилди.

— *Хуллас, бундай. Қадим Римда, Тиберий ҳукмронлиги замонида бир марҳаматли одам бўлган экан, унинг икки ўғли бор экан. Бири жангчи бўлибди ва салтанатнинг энг узоқ бир гўшасида хизмат қилиш учун жўнаб кетибди. Иккинчиси эса бутун Римни ҳайратга соладиган шеърлар ёзар экан.*

Кунлардан бир кун чол туш кўрибди, тушида осмондан фаришта тушиб, унинг ўғилларидан бирининг сўзи бутун дунёга машҳур бўлишини ва уни инсоният кўп асрлар такрорлаб юришини башорат қилибди.

Чол бу бахтдан йиғлаб юборибди: тақдир унга улғу марҳамат кўргизган, фақат оталаргина ҳис қилиши мумкин бўлган олий қувончни ҳадея этган эди.

Кўп ўтмай у дорулфанодан дорулбақога рихлат қилибди — бир гўдакни арава остидан қутқараман деб, ўзи ғилдирак тагига тушиб қолибди. Умрини тоатибодатда ўтказгани боис тўппа-тўғри Арши аълога кўтарилибди ва у ерда тушига кирган фариштани учратибди.

— *Сен мўмин ва меҳрли инсон эдинг, — дебди фаришта унга. — Ҳаётинг муҳаббатли, ўлиминг фазилатли бўлди. Истаган тилагингни ижобат қиламан.*

— *Ҳаёт ҳам мендан мурувватини аямади, — дебди чол. — Сен тушимга ташриф буюрганингда бутун саъй-ҳаракатларим зое кетмаганлигини англадим. Энди ўғлимнинг шеърлари авлодлардан авлодларга ўтади. Ўзим*

учун сўрайдиган нарсам йўқ. Ҳар қандай ота ўзи боқиб тарбиялаган, ўқитган фарзандининг шуҳратида ғурурланиб юради. Шунинг учун узоқ келажакда ҳам ўғлимнинг сўзлари такрорланаётганини эшитсам, девдим.

Фаришта унинг елкасига қўлини қўйди ва шу лаҳзадаёқ икковлари ҳам олис келажакда ҳозир бўлдилар — улкан шаҳар, номаълум тилда гаплашаётган минг-минглаб одамлар.

Кувончдан чолнинг кўзларига яна ёш келди.

— Ўғлимнинг шеърлари асрлар оша яшашига ишонар эдим, — деди чол кўзларидан шашқатор ёш оқаркан. — Айт-чи, бу одамлар ўғлимнинг қайси мисраларини такрорлаб юришибди.

Фаришта чолни авайлаб курсига ўтқизди ва ёнига ўзи ҳам ўтирди.

— Сен айтаётган шеърлар бутун Римда машҳур бўлди, уларни ҳамма севиб тинглар ва завқ-у шавққа тўларди. Аммо Тиберий салтанати завола топти ва шеърларни ҳам унутди. Одамлар сенинг ўғлингнинг — лекин жангчи ўғлингнинг сўзларини такрорляптилар.

Чол фариштага ҳайрат ва ҳайрон нигоҳларини қадади.

— У энг чекка вилоятлардан бирида хизмат қилди, — деб давом этди фаришта. — Юзбошилик мартабасига эришди. У ҳам сенга ўхшаб адолатли ва меҳрибон эди. Кунлардан бирида унинг қулларидан биттаси касал бўлиб қолди, уни ўлим ўз оғушига олишга чоғланаётган эди. Сенинг ўғлинг ҳозир бир табиб пайдо бўлганини эшитди ва уни излаб йўлга тушди. Йўлда эшитдики, У — Худонинг ўғли экан. Ўғлинг У шифо бахш этган одамларни кўрди, Унинг таълимотини эшитди ва римлик юзбоши бўлса-да, Унинг динига кирди. Ниҳоят бир кун тонг чоғи Унга рўбарў бўлди ва хизматкори хаста эканлигини айтди. Ва Устоз — уни шундай деб аташарди — ўғлинг билан боришга қарор қилди. Аммо юзбоши тақводор, эътиқодли эди, Устознинг кўзига кўзи тушди-ю, Худонинг ўғли қаршисида турганлигини

англади. Ана шу лаҳзада ўғлинг шундай сўзларни айтдики, улар асрлар оша унутилмай келаверади. У шундай деган эди:

«Эй Худойим, азият чекма, менинг кулбамга қадам ранжсида қилишинга арзимаيمان. Бир оғиз сўзинг кифоя, хизматкорим соғайиб кетади».

Алкимёгар отини жилдирди.

* * *

— **Р**ўйи заминдаги ҳар бир одам, у нима билан шуғулланишидан қатъий назар, дунё тарихида энг асосий вазифани бажаради. Одатда, буни ўзи ҳам билмайди.

Йигитча табассум қилди. Ҳаётнинг маъниси ҳақидаги саволлар бир чўпон учун қачондир шунчалик аҳамиятли бўлишини тасаввур ҳам қилмаганди.

— Алвидо, — деди Алкимёгар.

— Алвидо, — деди йигитча.

* * *

Сантяго саҳрода икки ярим соатдан ортиқроқ йўл босиб, қалби нима деса диққат билан қулоқ тутди. Хазина қаерда яширилганини унга қалби айтиб бериши лозим эди.

«Хазина қаерда бўлса, қалбинг ҳам ўша ерда бўлади», деган эди унга Алкимёгар.

Аммо қалби унга бошқа ҳодисотлардан сўзлаётган эди. Икки маротаба кўрган тушини рўёбга чиқариш учун қўйларидан воз кечган чўпон йигитнинг тарихини фахр билан ҳикоя қилди. Қалбнинг ҳам ўз Йўли мавжудлигини эслатди ва Йўлни босиб ўтганлар ҳақида — янги ўлкаларни кашф этишга отланганлар, гўзал маликалар ишқида дунё кезганлар, ўз замондошларининг тафаккур тарзига ва хурофий фикрларига қарши исён қилганлар ҳақида гапирарди. У буюк каш-

фиётлар ҳақида, буюк ўзгаришлар ва буюк китоблар ҳақида сўзларди.

Фақат Сантяго қум бархани нишаблигидан кўтарилаётганидагина қалби унга шивирлади:

«Диққат-эътиборингни жамла. Қаерга бориб йиглаб юборсанг, кўзларингдан шашқатор ёшлар оқса — мен ҳам, хазинанг ҳам ўша ерда бўлади».

Йигитча жуда секин кўтарилиб борарди. Фалак деҳқони сепиб юборган юлдузлар аро тўлин ой кўринди — йигитчанинг саҳрога чиққанига роппа-роса бир ой бўлибди. Ойнинг жамолини ерга таърифлаётган нурлар барханлар аро ойдин қўшиқлар айтиб югурар, уларнинг сояларини рақсга чорлар ва саҳрони тўлқинланаётган денгиздек ҳаяжонга соларди. Сантяго Алкимёгар билан хайрлашиб, отнинг жоловини бўйнига ташлаб, унга эрк берган кунини ёдга олди. Ой саҳро сукунатини ва хазина излаб чиққанлар орта қолдирган йўлларни мангулик нурлари ила безарди.

Орадан бир неча дақиқа ўтгач, у тепаликка кўтарилди, ногаҳон юраги жон-жаҳди билан гупиллаб ура бошлади. Сантягонинг қаршисида оп-ойдин қумликлар ва ойнинг пурвиқор нурларига бурканган кўйи Миср эҳромлари маҳобат ила юксалиб турарди.

Сантяго Аллоҳнинг бу инояти ва марҳаматидан жамики узв-у аъзоси сурурга тўлиб тиз чўқди ва йиглаб юборди. У Тақдирга ишонишни насиб қилгани учун Аллоҳга ҳамд-у санолар айтар ва бу тақдир уни Маликсиддиқ билан, чинниворлар сотувчиси билан, инглиз ва Алкимёгар билан рўбарў қилгани, энг асосийси — саҳро қизи билан учраштиргани, бу қиз уни Севги инсонни ҳеч қачон ўз йўлидан чалғитмаслигига ишонтиргани — ҳамма-ҳаммаси Тангрининг хоҳиширодаси билан юз берганлигини ҳис этар ва беадад шукр-у санолар қилиб чарчамасди.

Миср эҳромлари ўз пойига бош уриб келиб-кетаётган миллионлаб бандалар қатори Сантягога ҳам мингйилликлар юксаклигидан виқор ила боқиб ту-

рарди. Агар хоҳласа, энди у воҳага қайтиши, Фоти-мага уйланиши ва қўларини боқиб юриши мумкин эди. Умумбашар Тилини биладиган, кўрғошинни ол-тинга айлантира оладиган Алкимёгардай одам ҳам саҳрода яшайди-ку. Сантяго илм-у ҳунаримни кўрса-тай, ақл-у донишим мевалари билан ҳайратга солай деса, атрофида ҳеч ким йўқ: ҳолбуки, у ўз Тақдири Йўлида ўзига зарур бўлган ҳамма илм-у ҳунарни ўр-ганди, ниманики ҳис қилиб кўришни истаган бўлса эришди.

Лекин энг асосийси — у ўз хазиначини излаётган эди, қачонки мақсад амалга ошсагина одам ниятига етган ҳисобланади. Сантяго ҳамон тепаликда турар-кан, йигидан ўзини тўхтатолмасди, ниҳоят пастга кўз ташлади ва кўз ёшлари томаётган жойда кўнғиз ўр-малаб бораётганини кўрди. Мисрликлар учун бу Ал-лоҳнинг рамзи эди — Сантяго саҳрода юравериб, бу-ни яхши билиб олганди.

Демак, унга яна бир аломат намоён қилинди ва йигитча ерни ковлай бошлади. Лекин аввалига чин-ниворлар сотувчисининг гапларини эслади, кўриниб турибдики, у ҳақ эмас экан: бир умр тош устига тош терганда ҳам ҳеч ким ўз ҳовлисида эҳром қурол-майди.

Сантяго Тақдири кўрсатган, ўз Йўли кўрсатган, аломатлар кўрсатган, қалби кўрсатган жойнинг қуми-ни туни билан ковлаб чиқди, лекин ҳеч нарса топа олмади. Дунё томошаларидан зериккан мингйиллик-лар эҳромлар чўққисидан сукут билан Сантягони ку-затиб туришарди. Аммо у таслим бўлмади — қазавер-ди, қазаверди, шамол эса уни масхара қилгандек чу-қурни қайта-қайта қумга тўлдирар, у эса қазишдан тўхтамасди. Қўллари қонаб кетди, танида мадори қол-мади, лекин қалбининг: «Кўз ёши томган жойни из-ла» деган даъватига содиқ қолаверди.

Сантяго чуқурдан тошларни олиб ташлаётганда, ногаҳон қадам товушлари эшитилди. Сантяго ўгири-

либ қаради ва одамларни кўрди — чуқурнинг оғзида ой нурига орқа қилиб турган одамларнинг юзларини ажрата олмади.

— Бу ерда нима қиляпсан? — деб сўради улардан бири. Йигитча жавоб қилмади. Қўрқув бутун вужудини қамраб олди — энди унинг йўқотадиган нарсаси бор эди.

— Биз урушдан қочдик, — деди бошқаси. — Бизга пул керак. Бу ерда нима яширгансан?

— Ҳеч нарса яширганим йўқ, — жавоб қилди Сантяго.

Қочоқлардан бири уни чуқурдан тортиб олди, иккинчиси унинг чўнтақларини ковлаб чиқди ва қуйма олтин бўлагини топиб олди.

— Олтин, — деб бақириб юборди у.

Энди ой қароқчининг юзини ёритиб турарди ва Сантяго унинг кўзларида ўз ажалини кўрди.

Иккинчи қочоқ:

— Чуқурда яна бўлса керак! — деди.

Улар Сантягони яна ковлашга мажбур қилишди, унинг бўйсунушдан ўзга иложи йўқ эди. Лекин хази-на чиқмади ва улар Сантягони калтаклай бошлашди. Қароқчилар тонгнинг илк нурлари кўрингунга қадар уни калтаклашди.

Кийимлари увада-увада бўлиб кетган Сантяго ўлими яқинлашганини ҳис қилди.

Алкимёгарнинг сўзлари ёдига тушди: «Ўлимнинг аниқ бўлгандан кейин пулнинг сенга нима кераги бор? Мол-дунё ажални бир дақиқага ҳам тўхтатиб туролмайди».

Сантяго:

— Мен хазинани излаяпман, — деб бақирди.

У ёрилиб кетган, қон талашган лабларини зўрға қимирлатиб, қароқчиларга Миср эҳромлари ёнида яширилган хазинани икки бор тушида кўрганлигини айтди. Уларнинг кўринишидан тўдабошига ўхшагани узоқ жим қолди, сўнгра қўл остидагилардан бирига ўгирилиб, деди:

— Уни қўйиб юбор. Бошқа ҳеч нарсаси йўқ, бу олтинни эса қаердандир ўғирлагани аниқ.

Сантяго қулаб тушди. Тўдабоши унинг кўзларига қарамоқчи эди, аммо йигитча нигоҳларини эҳромлардан узмай ётарди.

— Кетдик бу ердан, — деди тўдабоши қолганларга, сўнгра Сантягога ўғирилди:

— Бунчалик аҳмоқ бўлмаслик кераклигини тушуниб олишинг учун сени тирик қолдираман. Мен ҳам икки йил олдин худди мана шу сен турган жойда фақат битта тушни бир неча марта кўрганман. Тушимда гўё мен Испанияга йўл олишим керак эмиш, чўпонлар қўйлари билан кириб ётадиган, омбори ўрнида азим чинор қад ростлаган, вайрона черковни топишим лозим эмиш, лекин мен қандайдир туш кўрганлиги учун саҳрони кесиб ўтадиган аҳмоқлардан эмасман.

Ана шу сўзларни айтиб, қароқчилар жўнаб кетишди.

Сантяго машаққат билан ўрнидан турди ва сўнги бор эҳромларга назар ташлади. Эҳромлар унга табасум ҳадя этишарди. Сантяго ҳам қалби бахтга лиммолим тўлганини ҳис қилгани ҳолда эҳромларга табасум қилди.

Сантяго ўз хазинасига муяссар бўлди.

ХОТИМА

Йигитчани Сантяго деб аташарди. У ярим вайрона, ташландиқ черковга етиб келганида, дунё ҳокимлигини тун ўз қўлига олган эди. Ибодатхона гумбази ёриқларидан худди аввалгидай юлдузлар мўралашар, омбор ўрнини эгаллаган чинор ҳамон мағрур шовуллаб турарди. Бир сафар ўз қўйлари билан шу ерда тунаганлигини эслади, ўшанда кўрган тушини ҳисобга олмаганда, тун жуда осойишта ўтган эди.

Энди у яна шу ерда, лекин бу сафар қўйларини ҳайдаб келгани йўқ. Кўлида белкурак билан келган эди.

У узоқ вақт нигоҳларини осмондан узмай турди, сўнгра қопчиғидан шишада мусаллас чиқарди ва бир култум ҳўплади. Саҳрода бир куни тунда худди шундай юлдузларга термулганини ва Алкимёгар билан мусаллас ичганини эслади. Қанчадан-қанча йўллар ортда қолганини ва Худо унга илоҳий бир мўъжиза ила хазинани кўрсатгани ҳақида хаёл сурди.

Мабодо у тушларга ишонмаганда лўли кампирни ҳам, Маликсиддиқни ҳам, қароқчиларни ҳам... учратмаган бўларди.

«Буларнинг рўйхати жуда узун. Аммо Йўл аломатлар билан белгилаб қўйилган экан, шунинг учун ҳам адашиб кетмадим», деб ўйлади у.

Уйқу оғушига олганини ўзи ҳам сезмай қолди. Уйғонганда қуёш аллақачон тиккага келиб, уни томоша қилаётганди. Сантяго чинорнинг илдизлари остини кавлай бошлади.

«Қари жодугар, — у Алкимёгардан ёзғира бошлады, — сен ҳаммасини олдиндан билгансан. Ҳатто олтин қўймасининг иккинчи бўлагини мен қайтиб боришим учун руҳонийга қолдирдинг. Кийимларим ва

аҳволимни дабдала ҳолда кўриб, руҳоний устимдан кулди. Мени бу азоблардан халос қила олмасмидинг?»

«Йўқ, — шамол эпкини аро овоз эшитилди. — Сени огоҳлантирганимда эди, эҳромларни кўра олмасдинг. Улар нақадар гўзал, шундай эмасми?»

Бу, шубҳасиз, Алкимёгарнинг овози эди. Йигитча кулиб қўйди ва қазишда давом этди. Ярим соатдан сўнг белкурак қаттиқ бир нарсага тегди, бир соатлар ўтиб, Сантягонинг қаршисида қадимий олтин тангалар билан лиммо-лим сандиқ турарди. Сандиқда яна қимматбаҳо тошлар, оқ ва қизил патлар билан безалган олтин ниқоблар, гавҳартошлар билан нақшланган тош санамлар ҳам беҳисоб бўлиб, улар — мамлакат аллақачон унутган жанг-у жадалларнинг ўлжалари, эгалари фарзандларига ҳам васият қилмаган бойликлар эди.

Сантяго қопчиғидан Урим ва Туммимни чиқарди. Улар Сантягога фақат бир маротаба — бозорда, тонг чоғи асқотган эди, холос: ҳаёт уларсиз ҳам ўзининг ишончли аломатлари ила унга ёрдам бериб келди.

У тошларни сандиққа солди — булар ҳам Сантяго хазинасининг бир қисми: тошлар энди у ҳеч қайтиб кўролмайдиган қари шоҳни эслатиб туради.

«Ўз Тақдири Йўлидан бораётганларга ҳаёт ҳақиқатан ҳам ўз хайр-у саховатини аямайди, — деб ўйлади у ва Тарифга бориб, лўли кампирга хазинанинг ўндан бир қисмини бериш кераклигини эслади. — Лўлилар нақадар доно халқ! Оламини бетиним кезиб юришлари туфайли шундай бўлишса керак».

Сантяго яна шамол эпкинини ҳис қилди. Бу Африкадан эсиб келган «левантин» шамоли бўлса эҳтимол, аммо бу сафар у саҳро ҳидини олиб келгани йўқ, қора танлилар босқини ҳақида огоҳлантираётгани ҳам йўқ. Сантяго шамол қанотларидаги хуш бўйни, овоз ва таъмни ажрата олди, улар оҳиста сузиб келиб, ниҳоят лабларига бўса бўлиб қўнди. Йигитча жилмайди: бу Фотиманинг илк бўсаси эди.

— Мен боряпман, — деди у, — ёнингга боряпман, Фотима!

ПАУЛО КОЭЛЬО ВА «АЛКИМЕҒАР»

(Таржимондан)

Бани башар токи бунёд бўлибдики, бу оламнинг сир-синоати ва номукаммаллиги, ўзининг Курраи Заминага ташрифи сабаби ва тақдири Азални ўзгартириш мумкинми, йўқлиги хусусида бош қотиради.

Нега руҳи беором, нега мудом қалби амрига бўйсунмай умргузаронлик қилишга маҳкум? Қандай яшашни кимдан, нимадан ўрганиши лозим, йўл кўрсатувчи, этагидан тутгувлик устоз борми? Бахт нима, омад нима, муҳаббат нима, қачон келади? Кимдан нажот ва мужда кутиш лозим — тушларданми, фол-уромданми, китобларданми, Худоданми?..

Одамзоднинг Ақли ва Қалби ана шу азалий ва бадий саволлар жавобларида ҳеч қачон келиша олмаган. «АлкимеҒар» ушбу муҳорабада қалб тарафида. У тириклик ташвишлари қирқиб ташлаган руҳнинг қанотларини яна парвозга йўллагандек, ғамбода кўнгилларга қайта ҳаёт уфургандек бўлади. Дунёга, ўзингизга бошқача назар ташлашга мажбур қилади: Дунё — сирли ва оддий, ўзингиз — ноёб бир мўъжиза ва қудратли эканлигингизни англайсиз. Бадий сўз, адабиёт ана шундай сеҳрга қодир!

Хўш, бу сеҳргар — Пауло Коэльо ким?

Ўтган асрнинг охириги чорагида рус тили орқали бўлса ҳам ўзбек китобхонига етиб келган Лотин Америкаси адабиёти, айниқса, насри ҳаммамизни ҳайратга солган эди. Аргентиналик Хулио Кортасар, кубалик Алехо Карпентер, колумбиялик Габриэл Гарсиа Маркес, гватемалалик Мигел Анхел Астуриас, мексикалик Карлос Фуэнтэс асарларидаги гоҳ реалистик,

гоҳ рамзий тил, Шарқ афсоналарини жуда-жуда эслатувчи мифларга қурилган роман ва ҳикоялар бизни мафтун қилган эди. Сўнгра янада улканроқ ёзувчига — аргентиналик Хорхе Луис Борхесга дуч келдик. Ва у адабий доираларда бир овоздан «Лотин Америкаси насрининг отаси» деб баҳоланди. Баҳолашда адашилмаган экан. Пауло Коэльо испан адиби Хуан Ариас билан суҳбатда шундай дейди:

«Ёшлигимда Борхес мен учун авлиё эди, ҳозир ҳам шундай. У билан танишиш учун бир куни Рио де-Женейродан автобусга ўтириб, Аргентинага йўл олдим. Унга телбаларча сиғинар эдим. Ёнимда бир қиз ҳам бор эди. Биз қоғозда кўрсатилган манзилга келдик. Борхесни ўз уйининг рўпарасидаги меҳмонхонада, деб айтишди. Мен ёнига бордим. Борхес курсида ўтирар эди. У билан гаплашиш учун қирқ саккиз соат мижжа қоқмай келдим, аммо юзма-юз бўлгач, сўзлаш қобилияти мени тарк этди. «Қаршимда мен сиғинадиган санам турибди, санамлар эса гапирмайди», деб хаёлимдан ўтказдим. Унга бир оғиз ҳам сўз айтолмадим. Қиз эса бу ҳолатни тушунмасди. Унга: «Мен афсонага айланган одамни кўрмоқчи эдим ва бу бахтга эришдим», деб тушунтирдим. Аслида у ерда сўзга ҳожат қолмаган эди... Менинг ҳамма китобларимда Борхеснинг таъсири бор».

Мана, бугун Лотин Америкаси адабиёти Борхес мактабидан чиққан, лекин португал тилида ёзадиган яна бир сўз сеҳргари — Пауло Коэльо билан жаҳонни лол қолдириб турибди.

Пауло Коэльо 1947 йил 24 августда Бразилиянинг Рио де-Жанейро шаҳрида туғилган. Отаси — собиқ инженер Педро Кейма ди Соуза, онаси — Лижиа Арапине Коэльо. Онаси художўй аёл бўлган. Пауло ёшлигида актёрликни орзу қилган, Борхес ва Генри Миллер китобларини қўлдан қўймаган. Унинг қизиқишларига қарши бўлган ота-онаси Паулони иезуитлар диний коллеж-интернатига беришади. Коллеж уни

қаттиқ интизомга ўргатади, аммо Худога бўлган эътиқодини сўндиради. Ўша ерда у илк машқлари билан биринчи бор адабий мукофотга ҳам сазовор бўлади.

Сўнгра у Рио де-Жанейродаги университетнинг ҳуқуқшунослик факултетида ўқийди. Лекин бир маромда яшаш Паулонинг табиатига ёт эди. Шу боис ўша пайтда ёшлар ўртасида урф бўлган «хиппилар» гуруҳларига қўшилади. Сўнгра сўл сиёсий кучлар тарафдори ҳисобланадиган талабалар ҳаракати аъзоси бўлади. Маркс, Энгельс, Гегелни жиддий ўрганиб чиқади, машҳур инқилобий қўшиқчи Че Геварани севиб тинглайди, сиёсий намоишларда иштирок этади. Буларни у ўзининг романтиклиги ва руҳий изланишлари билан изоҳлайди: «Мен кришна, буддавийлик, йога фалсафаси, хуллас, динларнинг ҳаммаси билан ҳам шуғулланиб кўрдим».

Пауло охир-оқибат университетни ташлаб, болалик орзуси — театр билан машғул бўлади. Абитурентларни ўқишга киришга тайёрлаб, пул ишлайди ва бутун Американи айланиб келади. Аммо ёзувчиликка ҳавас уни тарк этмайди. «О Глобо» телерадиокомпанияси ва газетасига мунтазам равишда сценарийлар, мақолалар ёзиб туради. Ўзи ҳам «2001» номли журнал ташкил қилади. Шу журналга мақолалар тайёрлаётиб мусиқа продюсери ва қўшиқчи Раул Сейшас билан танишади. У билан ҳамкорлиги давомида 65 та қўшиқ ёзади ва бирданига бойиб кетади. Бошпанасизлик жонига текканидан бўлса керак, бирданига бешта уй сотиб олади. 1974 йилда театрнинг тарбиявий аҳамияти ҳақидаги биринчи китоби чиқади.

Шундан сўнг у магия (сеҳргарлик)га қизиқиб қолади ва бу соҳага боши билан шўнғиб кетади. Бу ҳақда қўлингиздаги китобнинг сўзбошисида муаллиф батафсил тўхталган. Бу орада у жамиятни ўзгартириш ҳақидаги сиёсий қарашлари учун ва партизанларга алоқаси бор, деб гумон қилиниб, уч марта қамоққа олинади. Қамоқда сиёсий маҳбусларга қўлланилади-

ган барча қийноқ усулларини бошидан кечиради. Ҳибсдан муъжизавий тарзда қутулиб чиққанидан сўнг 1976 йилда бир неча журналларнинг муҳбири сифатида Англияга кетади. У ерда Пауло Коэльо ўз ҳаёти ҳақида китоб ёзади, лекин уйга қайтаётиб, қўлзма-сини йўқотиб қўяди.

Ниҳоят, 34 ёшида энди жиддий одам бўлишга қарор қилади. Касби рассом бўлган Кристина Ойтисикага уйланади. Аммо бундан кейин умрини нимага бағишлаш ҳақида бир тўхтамга келиш, ўзига Тақдир қилинган вазифани аниқлаш учун саёҳат қилиш иштиёқи уни тинч қўймайди. Англияда ишлаб келган пулларига дунё бўйлаб саёҳатга чиқади. Олмониядаги Дахау, Польшадаги Освенцим сингари концлагерларни, у ерлардаги крематорийларни кўради, инсониятнинг ўз қавмига қилган даҳшатли жиноятларини бутун шуури ва руҳидан ўтказиши. Ва «Нега бу жиноятлар ҳозир ҳам давом этапти?» қабилидаги ўнлаб саволлар унинг қалбидан ғафлат пардасини кўтаргандай бўлади. Пауло Коэльо саёҳатдан католик динининг Амстердамдаги РАМ (қаттиққўллик, муҳаббат, меҳр) ордени (мазҳаби)га аъзо бўлиб қайтади. Шундан сўнг у Ёқуб алайҳиссалом юрган йўллардан Исо алайҳиссаломнинг ўн икки ҳаворийсидан бирининг майити сақланадиган Сантяго-де-Компостелага элик беш кун пиёда йўл босиб зиёратга бориб келади.

Зиёратдан сўнг Пауло Коэло биринчи адабий асари — «Сехргарнинг кундалиги»ни эълон қилади. Кўп ўтмай «Алкимёгар» чиқади ва қисқа вақт ичида бирин-кетин 12 та романи дунё бўйлаб тарқалади. 1998 йилгача 22 миллион нусхада китоби сотилади. Уни шу пайтгача ёмғир ёғдира оладиган машҳур сеҳргар сифатида билган Лотин Америкаси танқидчилари «Коэльо асарларининг адабиётга дахли йўқ, улар амалий руҳшунослик ва эзотерика (илми ботиний)га доир китоблар», деб мақолалар ёзишади. Пауло Коэльонинг ўзи эса бундай деб ҳисобламайди:

«Менинг баъзи асарларим китоб дуконининг бадий адабиётлар бўлимида, баъзилари фалсафа бўлимида туришини хоҳлардим, лекин асло эзотерика бўлимида эмас. Мен бунни тортинмасдан, уялмасдан, гурур билан айта оламан».

Мана, муаллифнинг ҳаёти билан қисман танишиб чиқдингиз ва Сизда «Алкимёгар Пауло Коэльонинг ўзи эмасми», деган фикр туғилиши мумкин. Бу саволга ҳам муаллифнинг ўзи жавоб беради:

«Дарҳақиқат, китобларимнинг қаҳрамонлари — менинг ўзим. Лекин «мен ўзим» деб айта олмайдиган ягона қаҳрамоним — бу Алкимёгар. Чунки Алкимёгар ҳамма Нарсани англаган, мақомга эришган одам, мен ҳамма нарсани билмайман, кўп илмлар менга номаълум. «Алкимёгар»да мен чўпон йигитчаман, чинниворлар сотувчисиман, ҳатто Фотимаман. Китобларимда битта-яримта ўйлаб топилган ҳолатлар бор, лекин асарларим тўқиб ёзилмаган. Ўша воқеаларнинг ҳаммаси юз берган, бошимдан ўтказганман».

«Алкимёгар»ни турли дин ва турфа миллат вакиллари севиб ўқияпти, у ҳақда китоблар ёзилапти, таҳлил ва талқинларнинг охири кўринмайди. Бош сабаб — ҳар бир Китобхон у ердан ўзини топяпти: кимдир Фотима, кимдир Сантяго, кимдир чинниворлар сотувчиси, кимдир Туякаш, кимдир мовутчининг қизи, яна кимдир Сантягонинг отаси. Орзулар ва армонлар, муҳаббат ва айрилиқ, омад ва мағлубият қоришиқ умрларининг мазмунини излашяпти. Ҳаётлари давомида Худо юборган, ўзлари эътибор бермаган аломатларнинг сарҳисобини қилишяпти. Қалбларига қачондан буён қулоқ солмай кўйганларини эслашяпти. Ана шу — тирикликка чорлов, ана шу — руҳнинг уйғонишига даъват эмасми! Худди шу фазилати туфайли ҳам ўзбек китобхонлари «Алкимёгар»ни севиб ўқишларига ишонаман.

Қолаверса, роман бизнинг халқ қиссаларимиз каби ровиёна бир услубда ёзилганлиги, Сантягонинг

йўли сўфийликдаги тариқат йўли сингари ўзидан бошланиб, ўзида ниҳоя топиши, Маликсиддиқнинг Хўжаи Хизрга ўхшаб, Сантягонинг йўлида турли қиёфаларда рўбарў бўлиши каби миллатимизнинг маънавий дунёсига, эътиқодига яқин жиҳатлари боис ҳам халқимиз меҳрини қозонишига имоним комил.

Балки «Алкимёгар»нинг ўзбек тилида бирданига учта таржимаси пайдо бўлиши ҳам бизнинг ихтиёримиздан ташқари рамзий бир ҳодисадир. Ўзбек адабиётининг забардаст олими ва таржимони, ҳурматли устозим Озод Шарафуддинов, таниқли адабиётшунос, фидойи журналист Аҳмад Отабоевлар таржималарига камоли эҳтиром ила мазкур таржимани бир уриниш, деб ҳисоблашларини истар эдим. Албатта, йўл қўйилган сакталиклар борасида устозлар, адабиётшунослар ва китобхонлар ўз мулоҳазаларини аямасликларидан умидворман.

МУНДАРИЖА

ЎЗ ТАҚДИРИМИЗ ЎЗ ҚЎЛИМИЗДА

3

СЎЗ БОШИ

7

МУҚАДДИМА

13

БИРИНЧИ ҚИСМ

14

ИККИНЧИ ҚИСМ

53

ХОТИМА

150

ПАУЛО КОЭЛЬО ВА «АЛКИМЁГАР»

152

ПАУЛО КОЭЛЬО

АЛКИМЕЃАР

*„O‘qituvchi“ нашриёт-матбаа ижодий уйи
Тошкент — 2017*

Муҳаррир *С. Хўжааҳмедов*
Бадий муҳаррир *Ш. Одилов*
Техник муҳаррир *С. Набиева*
Компьютерда саҳифаловчи *М. Ибрагимова*
Мусаҳҳиҳ *М. Мирсаликов*

Нашриёт лицензияси АІ № 291. 04.11.2016. Оригинал-макетдан босишга рухсат этилди 15.11.2017.
Бичими 84×108¹/₃₂. Кегли 10 шпонли. Таймс гарн.
Офсет босма усулида босилди. Офсет қоғози.
Шартли б. т. 8,40. Ҳисоб-нашриёт т. 6,72.
Адади 6000 нусха. Буюртма №290-17

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг
„O‘qituvchi“ нашриёт-матбаа ижодий уйи. Тошкент — 206,
Юнусобод тумани, Янгишаҳар кўчаси, 1- уй.
Шартнома № 119 — 17.

**84(7Бра)
К-75**

Коэльо, Пауло.

Алкимёгар. [Матн] : роман/П. Коэльо; тар-
жимон А. Саид. — Тошкент: „О‘qituvchi“
НМИУ, 2017. — 160 б.

ISBN 978-9943-22-153-6

**УЎК: 821.134.3(81)
КБК 84(7Бра)**

ЖАҲОН АДАБИЁТИ ДУРДОНАЛАРИ

ПАУЛО
КОЭЛЬО

Китобларимнинг қаҳрамонлари – менинг ўзим. Лекин «мен ўзим» деб айта олмайдиган ягона қаҳрамоним бу – Алкимёгар. Чунки Алкимёгар ҳамма Нарсани англаган, мақомга эришган одам, мен ҳамма нарсани билмайман, кўп илмлар менга номаълум.

«Алкимёгар»да мен чўпон йигитчаман, чинниворлар сотувчисиман, ҳатто Фотимаман. Китобларимда битта-яримта ўйлаб топилган ҳолатлар бор, лекин асарларим тўқиб ёзилмаган. Ўша воқеаларнинг ҳаммаси юз берган, бошимдан ўтказганман.

© „O‘qituvchi“ NMIU
100206, Toshkent sh.,
Yangishahar ko‘chasi, 1,
Tel.: (+99871) 224-04-12,
E-mail: info@oqituvchi.uz,
Web-site: www.oqituvchi.uz

ISBN 978-9943-22-153-6

9 789943 221536

